

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1

ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2566

วารสารบริหารรัฐกิจ

สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ISSN : 2287-0725

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราดวง สมณาคัดดี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วนิดา สัจพันธุ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
4. รองศาสตราจารย์สมชาย ปรีชาศิลปกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา

ที่ปรึกษาประจำวารสาร

1. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ วงษ์บุญนาวาทย์	นักวิชาการอิสระ
3. รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รองศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์หอปรัชญารัชกาลที่ 9
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย มุ่งไธสง	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

คณะกรรมการประจำวารสาร

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราดวง สมณาคัดดี	บรรณาธิการ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว	ผู้ช่วยบรรณาธิการ
3. อาจารย์ชุดิมา ปัญญาหลง	กรรมการ
4. นายประกาศิต แซ่เฮ่อ	กรรมการ
5. นางสาวจรรุวรรณ คำโม๊ะ	เลขานุการคณะกรรมการและผู้ประสานงาน
กองบรรณาธิการวารสาร

บทบรรณาธิการ

“วารสารบริหารรัฐกิจ สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางด้านการวิจัยและด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องในประเด็นทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยา ตลอดจนสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลงานวิชาการได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ โดย “วารสารบริหารรัฐกิจ สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” เป็นวารสารทางวิชาการที่มีการพิจารณากลั่นกรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ซึ่งมีการเผยแพร่ในรูปแบบเล่มวารสารและรูปแบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (Online journal)

กองบรรณาธิการและคณะกรรมการประจำวารสาร ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการประเมินบทความ ทำให้บทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการเผยแพร่มีคุณภาพเป็นที่ประจักษ์ต่อนักวิชาการที่มีความใฝ่รู้สนใจองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ บรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับปัจจุบันที่ได้รับการเผยแพร่ จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านวิชาการต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราดวง สมณศักดิ์
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มานะ ชื่นชมน้อย และภัทรฤทัย เกณิกาสมานวรคุณ	1
 บทความวิชาการ	
องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 สมฤกษ์ การวิวัฒน์	17
 ทบทวนหลักสิทธิมนุษยชนเปรียบเทียบในทางพุทธศาสนา ดิเรก ควรสมาคม	31
 การขับเคลื่อนงานบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ดิจิทัล เพ็ญศรี ฉิรินัง	45
 ประวัติศาสตร์พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว	57

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

A Study of Factors Affecting Level of Satisfaction with Marketing Mix of Shrimp farming
community tourism enterprise Products, Bang Len District, Nakhon Pathom Province

(วันรับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 15 มีนาคม 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 22 มีนาคม 2566)

มานะ ชื่นชมน้อย*

Mana Chunchomnoi*

ภัทธฤทัย เกณิกาสมานวรคุณ**

Phatthararuethai Kenikasahmanworakhun**

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากร คือ ผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน ทำให้ผู้ศึกษากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน โดยใช้สูตรคอแคร์น กำหนดสัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 5% จึงคำนวณได้จำนวน 145 คน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีเครื่องมือที่ใช้ประกอบการวิจัย คือ แบบสอบถาม ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.97 กับมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.989 ถือได้ว่าเครื่องมือวิจัยอยู่ระดับเชื่อมั่นระดับสูงมาก โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ สถิติเชิงพรรณนา โดยการแจกแจงในรูปแบบของความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติการวิเคราะห์เชิงอนุมาน โดยการหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่กำหนด เพื่ออธิบายข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์สถิติที่ใช้ทดสอบ คือ t- distribution (t-test), F-distribution (F-test) ผลการศึกษพบว่า 1) ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก 2) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ด้านอายุ ด้านอาชีพ และด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

* นักศึกษา, หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยทองสุข, E-mail: Mana.ch@gmail.com

** ดร., หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยทองสุข, E-mail: oilpunpun2522@gmail.com

คำสำคัญ: ระดับความพึงพอใจ, ส่วนประสมทางการตลาด, ผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ผู้เลี้ยงกุ้ง

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the level of satisfaction with the marketing mix of Shrimp farming community tourism enterprise products in Bang Len District, Nakhon Pathom Province, and 2) to study the factors affecting the level of satisfaction with the shrimp farming mix Market of Shrimp farming community tourism enterprise Products, Bang Len District, Nakhon Pathom Province The researcher defined a sample group to be used as a representative of the population, i.e. consumers who bought products from the community enterprise of freshwater shrimp farming in Bang Len District, Nakhon Pathom Province. Because the exact number of the population is unknown causing the study to determine the sample size for which the exact number of the population is unknown using the cochrane formula Determine the allowable tolerance ratio. At a 95% confidence level and a 5% tolerance, 145 subjects were calculated. The study was a quantitative study. There are tools used in research, namely questionnaires, with an IOC value of 0.97 and a confidence value of 0.989. It can be seen that the research tool is at a very high level of confidence. The researcher selected statistics for data analysis as follows: descriptive statistics. By distribution in the form of frequency, percentage, mean and standard deviation. Inferential Analysis Statistics by finding the relationship of a given variable to explain information The statistics used to analyze the statistics used for testing were t- distribution (T-test), F-distribution (F-test). The results of the study showed that 1) the level of satisfaction with the marketing mix of the crawfish farmer community enterprise products in Bang Len District, Nakhon Pathom Province had a high average level of satisfaction; 2) the personal factors consisted of age, occupation and the average monthly income different As a result, the level of satisfaction with the marketing mix of Shrimp farming community tourism enterprise products in Bang Len District, Nakhon Pathom Province was significantly different at the .05 level.

Keywords: Satisfaction Level, Marketing mix, Shrimp farming community tourism enterprise Products

1. บทนำ

การพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ซึ่งในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปณิธานนำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ดังนั้นการพัฒนาประเทศในมิติทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพด้วยความรู้ ความชำนาญเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต วิสาหกิจชุมชนเป็นทางเลือกทางหนึ่งที่เป็นเศรษฐกิจของชนบทที่ต้องการประสานเข้าด้วยกันในแง่ของการดำรงอยู่ ปรัชญา กระบวนการและเป้าหมาย โดยต่างยังคงรักษาความเป็นอิสระของตนเองเพื่อสร้างความอยู่รอดร่วมกัน ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องมีกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาองค์กรตลอดเวลา ทั้งการพัฒนาคน ผลิตภัณฑ์ และระบบการจัดการ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับกลุ่ม โดยปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและการแข่งขันขึ้นโดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการค้าที่ส่งผลทำให้การค้าการลงทุนมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก มีการกีดกันทางการค้าที่น้อยลง บทความนี้จึงมุ่งที่จะเสนอแนวคิดและการวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (นงคราญ ไชยเมือง, 2558)

ท่ามกลางการแข่งขันทางธุรกิจที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ประกอบการ แม้แต่วิสาหกิจชุมชนซึ่งถือว่าเป็นผู้ประกอบการที่ยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอีกมากเพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นอกจากนี้สถานภาพวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน ยังเป็นเพียงเครื่องมือในการจัดการทุนของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนที่ต้องแข่งขันภายใต้ข้อจำกัดกับผู้ประกอบการมืออาชีพทั้งวิสาหกิจขนาดกลาง และย่อมและผู้ประกอบการทางธุรกิจในรูปแบบอื่นใดซึ่งมีความพร้อมมากกว่าทั้งในเรื่องของทุน แรงงาน การจัดการ และสถานะแห่งนิติบุคคลกระนั้นวิสาหกิจชุมชนก็ยังคงสำคัญและจำเป็นที่ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนต้องเรียนรู้ และทำความเข้าใจเพื่อจักได้ปรับปรุงชุดความรู้ของตนให้มีความร่วมสมัยทั้งยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถ ในการยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ประกอบการมืออาชีพที่มีความพร้อมทางการแข่งขันในตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้นโยบายระดับภูมิภาคอาเซียนที่มีการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน ยังต้องมีการเตรียมความพร้อม ให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ ฉันทมัย เจียรกุล (2557) เห็นว่า การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียนมีผลกระทบต่อการปรับตัวของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการสร้าง “วิสาหกิจชุมชน” เครือข่ายธุรกิจ การบริหารจัดการ การตลาด การผลิต การเงินและแหล่งทุน เทคโนโลยี และการสนับสนุนจากภาครัฐ และยังเห็นว่าควรสนับสนุนด้านข้อมูลและมีการส่งเสริมความรู้ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการดังกล่าว เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ทั้งความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นและความรู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วมีความสำคัญต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน กระนั้นความรู้ก็ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ ทว่ามีการเปลี่ยนแปลงไป

ตามสถานการณ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและสถานการณ์วิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย รวมถึงการสะท้อนให้เห็นมุมมองปฏิทรรศน์ของวิสาหกิจชุมชนในการแข่งขันทางธุรกิจ (ทิชากร เกษรบัว และอรวิริยา นามสวัสดิ์, 2556)

สำนักงานประมงจังหวัดนครปฐม มีภารกิจในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรดำเนินกิจกรรมเพาะเลี้ยงพืชน้ำจืดปลอดภัย และมีกิจกรรมต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าสัตว์น้ำรวมทั้งกิจกรรมทางการตลาดเพื่อให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน มีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพอนามัยดี และมีผลผลิตจำหน่ายในตลาดอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอินทรีย์ที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานประมงจังหวัดนครปฐม และเข้าร่วมโครงการมีดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีสมาชิกจำนวน 15 คน ดำเนินกิจกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสวยงาม ปลาก๊ด ปลาหางนกยูง กุ้งสวยงาม รวมถึงการเลี้ยงปลาน้ำจืดเพื่อแปรรูป ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ข้าวเกรียบกุ้ง มียอดจำหน่าย 4,000 บาทต่อเดือน กลุ่มมีปัญหาด้านความไม่สม่ำเสมอในคุณภาพและผลิตภัณฑ์ มีสีไม่น่ารับประทาน จึงต้องการปรับปรุงกระบวนการผลิต และต้องการออกแบบตราสินค้าและฉลากข้าวเกรียบกุ้ง เนื่องจากฉลากที่มีอยู่เดิมใส่ชื่ออาหารภาษาอังกฤษไม่ถูกต้อง เนื่องจากอยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าเกษตร เป็นสินค้าเกษตรแปรรูปครบวงจรเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตในฟาร์ม และผลิตภัณฑ์ข้าวเกรียบกุ้ง มีความไม่สม่ำเสมอในคุณภาพและไม่มีมาตรฐานการผลิต (เชิดพงษ์ ชีระจิตต์ และรพี ดอกไม้เทศ ,2564)

จากปัญหาเดิมในการผลิตสินค้าของกลุ่มเกษตรกรข้างต้น สำนักงานประมงจังหวัดนครปฐม จึงให้ความรู้ด้านการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตแบบดั้งเดิมเป็นระบบการผลิตแบบอินทรีย์ และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้งประสานงานหน่วยงานในจังหวัดนครปฐม ร่วมกันยกระดับมาตรฐานการผลิตของฟาร์ม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม อยู่ระหว่างการปรับปรุงระบบการผลิตในฟาร์มเพื่อเตรียมขอการรับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัยในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยไร้แสงสกลุรัง ได้รับมาตรฐาน GAP ระบบการผลิตพืชปลอดภัย (รหัสรับรอง กษ 003-9001-36444737102) และมาตรฐาน Primary GMP น้ำยาฆ่า (AMS-004-2507-62-001) ซึ่งการดำเนินงานด้านการผลิตสินค้าเกษตรและกิจกรรมแปรรูปผลผลิตของเกษตรกร ยังมีปัญหาด้านการตลาด สำนักงานประมงจังหวัดนครปฐม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ประกอบการกลุ่มผู้ผลิตสัตว์น้ำได้มีโอกาสนำเสนอผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคได้รู้จัก รวมทั้งมีช่องทางการจำหน่าย มีรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน (อุทัย ปริญาสุทธินันท์, 2560) จากวิเคราะห์สาเหตุ ปัญหาความต้องการ เป้าหมายของกลุ่มและหน่วยงาน และมีความเข้าใจตรงกันในการเตรียมงาน สถานที่ การประชาสัมพันธ์และขั้นตอนการดำเนินงานทำให้พบว่า กลุ่มเกษตรกรขาดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่น่าสนใจ ขาดองค์ความรู้ในการแปรรูปอาหารและการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ ขาดความรู้ด้านการออกแบบตราสินค้า ฉลากและบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนเอง เกิดที่วิสาหกิจชุมชนไม่เข้าใจกลยุทธ์การตลาดที่เข้าถึงผู้บริโภคมากที่สุด ดังนั้นหากรู้ว่ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเกิดการแข่งขันทางธุรกิจตนเองได้ ซึ่งตรงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง (วรารัตน์

เขียวไพร่, 2560) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ ทำให้ได้แนวทางเริ่มต้นในการบ่มเพาะผู้ประกอบการในชุมชนเป้าหมาย เป็นการเสริมสร้างผู้ประกอบการ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน ตอบสนองความต้องการดำเนิน ธุรกิจชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการในระดับฐานราก ส่งเสริมให้มีอัตราการอยู่รอดสูงและสนับสนุนให้มี การบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพ และเมื่อพิจารณาประกอบร่วมกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครปฐม ประจำปี 2565 ที่เสนอวิสัยทัศน์ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง” โดยกระบวนการวิสาหกิจชุมชน และพันธกิจที่ว่า (1) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการ บริหารจัดการทุนของชุมชน (2) ส่งเสริม สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (3) รับรอง สถานภาพของวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ (4) ประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดการส่งเสริม สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน อย่างมีเอกภาพ (สำนักงานจังหวัด นครปฐม, 2564) ยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน และสังคม ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ เพื่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลที่ยั่งยืน โดยจะต้องให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มี อยู่ให้มากขึ้น ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ รวมถึงทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การ เสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมกันทำงาน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการ ใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีดุลย ภาพ ทำให้ชุมชนสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ ยากและสลับซับซ้อนได้ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน ซึ่ง ต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งร่วมมือร่วมใจ ดำเนินการ สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จะประสบความสำเร็จได้ยาก หาก ขาดการสนับสนุนและการจัดการที่ดี (จันทนา พงศ์สิทธิกิจานญา, 2556) จึงสรุปได้ว่าการบรรลุยุทธศาสตร์ วิสาหกิจ ชุมชน จังหวัดนครปฐม จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย และตัวแบบการจัดการที่มีคุณภาพในการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึง ภาควิชาการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลัง ดำเนินงานการเสริมความเข้มแข็ง ให้กับชุมชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ชนทัต บุญรัตนกิตติภูมิ, 2557) อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว และต้องอาศัยการพัฒนาตัวแบบ การจัดการ เพื่อการบรรลุ ยุทธศาสตร์ วิสาหกิจชุมชน เพื่อนำผลของการพัฒนาดังกล่าว ในการสร้างฐานที่ มั่นคงต่อความเจริญในจังหวัดนครปฐม และในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาด ของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็น แนวทางทำให้ทราบความพึงพอใจของผู้บริโภคกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนจะ ทำให้วิสาหกิจชุมชนเกิดการแข่งขันทางธุรกิจตนเองได้ และเกิดการพัฒนากลุ่มของตนสู่วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SMEs) สำหรับเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 ทำให้ทราบถึงระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อแนวสร้างนโยบายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้งสู่ภาคปฏิบัติจริง

3.2 เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อนำไปสร้างกลยุทธ์ในเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง

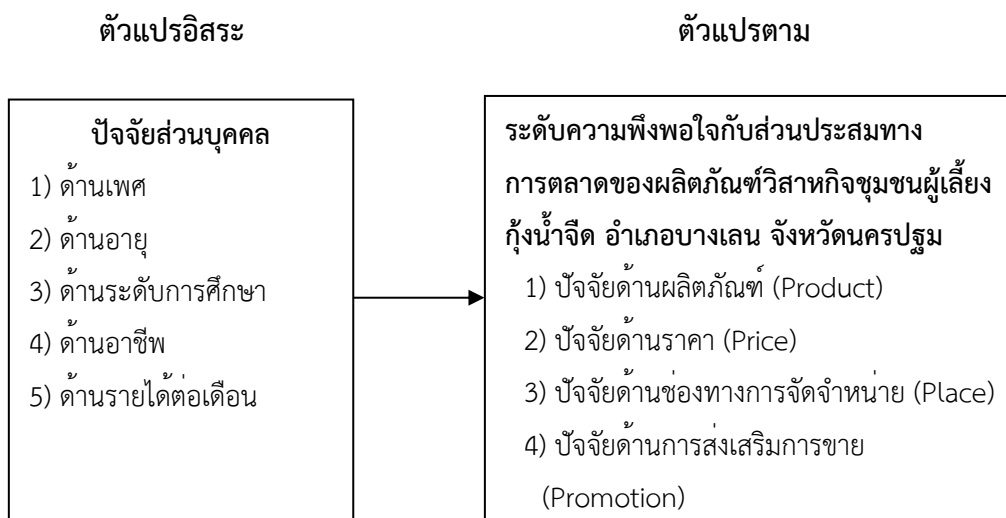
4. ขอบเขตการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งจำนวนผู้บริโภคไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน และเนื่องจากผู้ศึกษาไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน จึงการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอนจึงใช้สูตรคอเครน-W.G. Cochran (1953) คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรจำนวน 145 คน โดยให้มีค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจาก 4 แนวคิด ประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ ส่วนประสมทางการตลาด (4Ps) 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อ 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริโภค และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการบริการลูกค้า มากำหนดกรอบความคิดในวิจัย ได้ตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเพศ 2) ด้านอายุ 3) ด้านระดับการศึกษา 4) ด้านอาชีพ และ 5) ด้านรายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม 1 ตัวแปร คือ ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ปัจจัยด้านราคา (Price) 3) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) กับ 4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในวิจัย เรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

จากภาพที่ 1 กรอบความคิดในวิจัย เรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาสามารถตั้งข้อสมมติฐานวิจัยดังนี้

5. สมมติฐานของงานวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเพศ 2) ด้านอายุ 3) ด้านระดับการศึกษา 4) ด้านอาชีพ และ 5) ด้านรายได้ต่อเดือน ที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ปัจจัยด้านราคา (Price) 3) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) กับ 4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) แตกต่างกัน

6. วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งจำนวนผู้บริโภคไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งจำนวนผู้บริโภคไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน และเนื่องจากผู้ศึกษาไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอน จึงการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่ทราบจำนวนของประชากรที่แน่นอนจึงใช้สูตรคอเครน-W.G. Cochran (1953) โดยให้มีค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่ม

ตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวนครั้งหนึ่งของสูตรคำนวณได้เท่ากับ 138.29 แต่ปกป้องความผิดพลาดการเก็บข้อมูล เก็บเพิ่มเป็น 5% รวมตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 145 ตัวอย่าง

วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Stratified Random Sampling) ผู้ศึกษาได้ออกแบบมาเพื่อทำการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (Field Data Collection) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญในช่วงเวลาหนึ่งไม่เกินหนึ่งเดือน ด้วยใช้ช่วงเวลาตั้งแต่เวลา 09.00 – 17.00 น. และต้องผู้บริโภคที่เคยซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมมาก่อน จึงได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างให้ครบ 145 ชุด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษา โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของลักษณะประชากรศาสตร์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นแบบสอบถามให้เลือกตอบ (Checklists) จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา 4) อาชีพ และ 5) รายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ปัจจัยด้านราคา (Price) 3) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) กับ 4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) จำนวน 15 ข้อ โดยสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดไว้ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดค่าระดับคะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ กำหนดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็น อื่น ๆ /ข้อเสนอแนะ จำนวน 1 ข้อ โดยสร้างเป็นแบบสอบถามเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษานำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปโดยมีการวิเคราะห์ผลการศึกษาดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ค่าร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequency)
- 2) ค่าเฉลี่ย (Mean) ของกลุ่มตัวอย่าง
- 3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division)

4) T-test (Independent Sample Test) ใช้วิเคราะห์ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

5) F-test หรือ One Way ANOVA ใช้วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ ด้านระดับการศึกษา ด้านอาชีพ และ ด้านรายได้ต่อเดือน ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

7. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

7.1 ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	67	46.21
หญิง	78	53.79
อายุ		
25 – 35 ปี	27	18.62
36 - 45 ปี	52	35.86
46 - 55 ปี	45	31.03
56 ปีขึ้นไป	21	14.48
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	13	8.97
ปริญญาตรี	81	55.86
สูงกว่าปริญญาตรี	51	35.17
อาชีพ		
นักธุรกิจ/ค้าขาย	43	29.66
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	24	16.55
พนักงานบริษัท	45	31.03
นักเรียน/นักศึกษา	8	5.52
เกษตรกร	25	17.24

ข้อมูลทั่วไปของปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
5,001 – 10,000 บาท	13	8.97
10,001 – 15,000 บาท	11	7.59
15,001 – 20,000 บาท	36	24.83
20,001 – 25,000 บาท	32	22.07
มากกว่า 25,000 บาท	53	36.55
รวม	145	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ลักษณะประชากรที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.79 อายุ 36 - 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.86 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 55.86 อาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 31.03 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.55

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	SD	ระดับ
1) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product)	3.14	0.382	ปานกลาง
2) ปัจจัยด้านราคา (Price)	3.59	0.472	มาก
3) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)	3.79	0.390	มาก
4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion)	3.64	0.421	มาก
รวม	3.67	0.300	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ในปัจจัยที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก รองลง คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ถัดมา คือ ปัจจัยด้านราคา (Price) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก

และปัจจัยที่มีระดับความพึงพอใจต่ำสุด คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับปานกลาง

7.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1. ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเพศ 2) ด้านอายุ 3) ด้านระดับการศึกษา 4) ด้านอาชีพ และ 5) ด้านรายได้ต่อเดือน ที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ปัจจัยด้านราคา (Price) 3) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) กับ 4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปรที่ทำการศึกษา	t-test	F-test	p-value
เพศ	0.841		0.402
อายุ		3.360	0.021*
ระดับการศึกษา		0.525	0.593
อาชีพ		39.289	0.000*
รายได้ในครัวเรือนต่อเดือน		60.595	0.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ด้านเพศ ด้านอายุ ด้านอาชีพ และ ด้านรายได้ต่อเดือน โดยรวมมีค่า p-value เท่ากับ 0.021, 0.000, 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ซึ่งหมายความว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ด้านเพศ ด้านอายุ ด้านอาชีพ และด้านรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

7.3 อภิปรายผล

7.3.1 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ในปัจจัยที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก รองลง คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ถัดมา คือ ปัจจัยด้านราคา (Price) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก และปัจจัยที่มีระดับความพึงพอใจ

ต่ำสุด คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับปานกลาง เนื่องจาก ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place or Distribution) หลังจากได้ศึกษาความต้องการของลูกค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และเมื่อฝ่ายการผลิตได้ผลิตสินค้า (Product) อยากรให้สอดคล้องกับความต้องการนั้นแล้ว ธุรกิจต้องตั้งราคาสินค้า (Price) นั้นให้เหมาะสม และจำเป็นต้องนำสินค้านั้นออกสู่ตลาดเป้าหมาย เรียกว่า การจัดจำหน่าย (Distribution or Place) ซึ่งงานที่เกี่ยวข้องกับการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมายประกอบด้วย 2 หน้าที่ คือ งานที่เกี่ยวข้องกับช่องทางการจัดจำหน่าย และการกระจายตัวสินค้า ดังนั้นการจัดจำหน่าย (Distribution) หมายถึง โครงสร้างของช่องทาง (สถาบัน และกิจกรรม) ที่ใช้เพื่อเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการจากองค์การไปยังตลาด โดยเฉพาะช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) จากลักษณะของการจัดจำหน่ายซึ่งเป็นการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมาย ซึ่งต้องผ่านช่องทางการจัดจำหน่าย จึงต้องศึกษาลักษณะของช่องทางการจัดจำหน่าย ช่องทางการจัดจำหน่าย แต่อย่างไรก็ตามมีการนำไปใช้สำหรับสินค้าบริโภคที่ย้าย ยาก ช่องทางนี้จะมุ่งความสำคัญที่การขายโดยใช้พนักงานขาย (Personal Selling) กล่าวคือ ใช้พนักงานขายติดต่อโดยตรงกับลูกค้า ช่องทางนี้จะรวมถึงการขายทางไปรษณีย์ (Direct Mail Selling) และการขายตามบ้าน (House to House Selling) กับช่องทางการจัดจำหน่ายทางอ้อม (Indirect Channel) หมายถึง เส้นทางที่สินค้าที่เคลื่อนย้ายจากผู้ผลิตโดยต้องผ่านคนกลางไปยังลูกค้า ซึ่งคนกลางช่วยทำหน้าที่ขาย และหน้าที่การตลาดอื่น ๆ ทำให้ขายสินค้าได้จำนวนมากขึ้น และช่วยขยายตลาดได้กว้างขวาง จากความหมายคนกลาง และช่องทางการจัดจำหน่ายจะเห็นว่าคนกลางเป็น สถาบันในช่องทางการจัดจำหน่ายที่ช่วยทำให้ผลิตภัณฑ์ และกรรมสิทธิ์ในผลิตภัณฑ์เคลื่อนย้าย หรือเปลี่ยนแปลงจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค ถ้าผ่านระดับผู้ค้าปลีก เรียกว่า ช่องทางการจัดจำหน่ายหนึ่งระดับ ถ้าผ่านผู้ค้าส่ง และผู้ค้าปลีกเรียกว่าช่องทางการจัดจำหน่ายสองระดับ และถ้าผ่านตัวแทน ผู้ค้าส่ง และผู้ค้าปลีกเรียกว่าช่องทางการจัดจำหน่ายสามระดับ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผ่านน้อยระดับ เรียกว่าช่องทางการจัดจำหน่ายค่อนข้างสั้น ถ้าผ่านหลายระดับเรียกว่าช่องทางการจัดจำหน่ายยาว และถ้าไม่ผ่านคนกลางเลย เรียกว่าช่องทางการจัดจำหน่ายทางตรง หรือช่องทางการจัดจำหน่ายที่สั้น ซึ่งสอดคล้องกับ มณฑาจุฬา สุวณะดิลก (2561) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิวหน้าขาวที่เป็นผลจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ผลการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปรทั้ง 4 ตัว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่จำหน่ายและการส่งเสริมการขาย ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิวหน้าขาว นัยสำคัญทางสถิติ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 973 ความแปรปรวนของการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิวหน้าขาว ร้อยละ 94.7 พบว่า ปัจจัยราคาส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิวหน้าขาวมากที่สุด รองลงมา คือ สถานที่จัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการขาย ตามลำดับ

7.3.2 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ด้านอายุ ด้านอาชีพ และด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจาก อายุที่แตกต่างกัน จะส่งผลต่อความต้องการสินค้าที่ต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่นชอบซื้อสินค้าที่แปลกใหม่ สินค้าบันเทิงใจ ตรงข้ามกับผู้ใหญ่ที่

มักจะไม่ใช่สินค้าฟุ่มเฟือย อาชีพ (Occupation) ประเภทของอาชีพส่งผลต่อความจำเป็นและความต้องการสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน รายได้ (Income) หรือโอกาสทางเศรษฐกิจ (Economic Circumstance) โอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคลจะกระทบต่อสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อโอกาสเหล่านี้ประกอบด้วยรายได้จากการออมสินทรัพย์ อำนาจการซื้อ และทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การตัดสินใจซื้อสินค้าทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับฐนิตา ตูจินดา (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องสำอาง นำเข้าจากประเทศกลุ่มอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา ผลการศึกษา ปัจจัยทางประชากรศาสตร์พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพาส่วนใหญ่มีอายุ 18-20 ปีและรายได้ 5,001-10,000 บาท ที่แตกต่างกันมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางนำเข้าจากประเทศ กลุ่มอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้

8.1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในแต่ละด้านควรปรับปรุงพัฒนาดังนี้

8.1.1.1 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ควรเพิ่มเติมเรื่องเกี่ยวกับความหลากหลายของกุ้งสดที่มีไว้จำหน่ายคุณภาพ/ความสดของกุ้งสด

8.1.1.2 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านราคา (Price) ควรเพิ่มเติมเรื่องเกี่ยวกับ ต้นทุนเพิ่มเติมอื่น ๆ นอกเหนือจากกุ้งสดราคาสามารถต่อรองได้

8.1.1.3 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ควรเพิ่มเติมเรื่องเกี่ยวกับ สามารถสั่งซื้อได้หลายช่องทางสะดวกในการติดต่อและขนส่ง

8.1.1.4 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) ควรเพิ่มเติมเรื่องเกี่ยวกับการลดราคาการให้ของแถม

8.1.2 ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในแต่ละด้านมีความพึงพอใจมากที่สุดควรส่งเสริมพัฒนาดังนี้

8.1.2.1 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ให้ความพึงพอใจมีความสำคัญความเพียงพอของปริมาณกุ้งสดที่มีไว้จำหน่าย การบริการได้รับจากร้านและพนักงานในร้าน

8.1.2.2 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านราคา (Price) ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ให้ความพึงพอใจมีความสำคัญราคาเหมาะสมกับคุณภาพระยะเวลาในการชำระเงิน

8.1.2.3 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ให้ความพึงพอใจมีความสำคัญมีร้านค้า/โกดังอยู่ใกล้ สะดวกในการติดต่อและขนส่ง

8.1.2.4 ระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปัจจัยด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระดับมาก ให้ความพึงพอใจมีความสำคัญการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของผู้ขาย การให้ของแถม

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรนำเอากระบวนการวิจัยอื่น ๆ เช่น วิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ผสมผสานในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และไม่เกิดอคติหรือความเกรงใจในการให้ข้อมูล

8.2.2 ในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จากการวิจัยครั้งนี้นำมาสร้างแนวทางที่ทำให้เกิดระดับความพึงพอใจกับส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้เลี้ยงกุ้ง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมร่วมด้วยเพื่อให้รู้ถึงปัจจัยและหาแนวทางแก้ไขได้ตรงตรงประเด็น

เอกสารอ้างอิง

- จันทนา พงศ์สิทธิกาญจนา. (2556). ตัวแบบการจัดการเพื่อการบรรลุยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครปฐม. *วารสารสมาคมปรัชญาดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 3(2), 8-21.
- ชนัตต บุญรัตนกิตติภูมิ. (2557). ความสามารถของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 7(3), 102-117.
- เชิดพงษ์ ชีระจิตต์ และ รพี ดอกไม้เทศ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำเห็ด ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเห็ดอินทรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตรและการจัดการ*, 4(1), 40-48.
- ฐนิตา ตูจินดา. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องสำอางนำเข้าจากประเทศกลุ่มอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ฉันทย์มัย เจริญกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. *Executive Journal*, 34(1), 177-191.
- ทิชากร เกสรบัว และ อรวิริยา นามสวัสดิ์. (2556). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารจากกล้วย. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 11(2), 74-86.
- นงคราญ ไชยเมือง. (2558). การพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน. *PAYAP UNIVERSITY JOURNAL*, 25(1), 15-39.
- มณฑาจุฬา สุวัฒนะดิลก. (2561). พฤติกรรมของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิวหน้าขาวที่เป็นผลจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด. *วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม*, 17(1), 165-176.
- วรรัตน์ เขียวโพธิ์. (2560). การประเมินความเสี่ยงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 11(25), 43-55.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม (พ.ศ.2561 – 2565) ฉบับทบทวน*. นครปฐม: สำนักงานจังหวัดนครปฐม.
- อุทัย ปริญาสุทธินันท์. (2560). วิสาหกิจชุมชน ปฏิเสธคนในการแข่งขันทางธุรกิจ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(2), 131-150.

ภาษาอังกฤษ

Cochran, W.G. (1953). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons. Inc.

องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19

Components of Competitiveness of Small and Medium Businesses

Case of Covid 19 Crisis

(วันรับบทความ: 17 มีนาคม 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 20 เมษายน 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 27 เมษายน 2566)

สมฤกษ์ การวิวัฒน์*

Somrerik Kanwivat*

บทคัดย่อ

บทความวิทยานี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 โดยองค์ประกอบของความสามารถในการแข่งขัน ของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 ในการศึกษาความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและงานวิจัยได้ 2 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ต้นทุนที่ต่ำ กับองค์ประกอบที่ 2 การสร้างความแตกต่าง มีแบ่งองค์ประกอบย่อยของการสร้างความแตกต่าง อยู่ 3 อย่าง คือ องค์ประกอบที่ 2.1 การสร้างความแตกต่างด้านกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด องค์ประกอบที่ 2.2 การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพ และองค์ประกอบที่ 2.3 การสร้างความแตกต่างด้านการตลาด

คำสำคัญ: ความสามารถในการแข่งขัน, ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, วิกฤตโควิด 19

Abstract

The objectives of this article are: To study the components of competitiveness of SMEs in the case of the Covid-19 crisis by the components of competitiveness of small and medium businesses Case of the COVID-19 crisis in the study of knowledge, concepts, and theories involved From documents and research, there are two components: Element 1, low cost vs. Element 2, differentiation. There are three sub-components of differentiation, namely, Element 2.1 Differentiation in marketing mix strategy, Component 2.2 Quality Differentiation and Component 2.3 Marketing Differentiation.

Keywords: competitiveness, SMEs, Covid-19 crisis

* อาจารย์ประจำ, คณะการจัดการ มหาวิทยาลัยชินวัตร

1. บทนำ

สถานการณ์การระบาดของโรคติดต่อโคโรนาไวรัสสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือโควิด-19 ที่เกิดขึ้นทั่วโลก นับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 ทำให้เป็นสถานการณ์โรคระบาดที่ร้ายแรงที่สุดของโลกในระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา จากมาตรการควบคุมการแพร่กระจายและลดจำนวนผู้ติดเชื้อ ส่งผลให้กิจกรรมของภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ เกิดการชะงัก สร้างผลกระทบประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก อาทิ จีน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน และเกาหลีใต้ (ศุภินันท์ ธารารัตนสุวรรณ, 2563) การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ไม่ได้เป็นเพียงวิกฤตด้านสาธารณสุขของโลกเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจโลกครั้งรุนแรง อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจภายใต้ภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 ของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) ไม่เพียงแต่การรักษาสภาพคล่องทางการเงินและระบบบริหารความเสี่ยงเท่านั้น การเลือกใช้กลยุทธ์การตอบสนองวิกฤตแต่ละช่วงเวลาให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อเตรียมพร้อมในการฟื้นฟูธุรกิจ ทั้งศักยภาพสถานะเงินทุน ทรัพยากรภายในองค์กร และเป้าหมายของธุรกิจที่แตกต่าง จึงต้องมีการปรับแผนการปฏิบัติการเพื่อรองรับสถานการณ์ (Herédia - Colaco & Rodrigues, 2021; Lai & Wong, 2020) ด้วยเหตุนี้ ประเด็นช่องว่างของการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์ในสถานการณ์วิกฤตโควิด-19 ของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) ในประเทศไทย โดยการใช้ทฤษฎีการจัดการภาวะวิกฤต เพื่อตอบคำถามทางทฤษฎีที่ว่า กลยุทธ์ตอบสนองที่ธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) เลือกมาใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับแต่ละช่วงของภาวะวิกฤตมีแนวทางเป็นอย่างไรเพื่อช่วยลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อองค์กรทั้งในด้านชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ กระบวนการสร้างคุณค่า ตำแหน่งทางการแข่งขัน แหล่งรายได้ และความต่อเนื่องในการดำเนินธุรกิจ (Chuangphusre & Buranasing, 2011) โดยธุรกิจในปัจจุบันอยู่ในโลกแห่งการแข่งขันที่ไร้พรมแดนมีการแข่งขันและมีความรุนแรงมาก เนื่องจากมีจำนวนคู่แข่งมากขึ้น เป็นยุคที่ปลาเร็วกินปลาช้า ธุรกิจจึงต้องตื่นตัวและปรับเปลี่ยนได้ทันกับสถานการณ์และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของตลาด โดยกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (Small and medium enterprises: SMEs) ซึ่งเป็นภาคธุรกิจที่มีส่วนสำคัญในระบบเศรษฐกิจ มีบทบาทในการผลิต การลงทุน และการจ้างงาน จึงเป็นกลไกหลักในการฟื้นฟู แก้ไขปัญหาความยากจน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากธุรกิจ SMEs เป็นจุดกำเนิดของผู้ประกอบการซึ่งเป็นแหล่งก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนให้คนในชุมชนได้ฝึกทำงาน เสริมทักษะ สะสมประสบการณ์เพื่อก้าวสู่แหล่งกิจการขนาดใหญ่ มีการใช้วัตถุดิบจากในพื้นที่ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร และคนในชุมชนที่เป็นแหล่ง วัตถุดิบของ SMEs ซึ่งช่วยป้องกันการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็เป็นหน่วยผลิตที่สร้างความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์ และในบางรายยังเป็นห่วงโซ่การผลิตชั้นกลางของห่วงโซ่การผลิตในธุรกิจขนาดใหญ่ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2563) แต่ก็ยังมีอุปสรรคอย่างมากที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นกฎระเบียบที่เข้มงวดและมีขั้นตอนมากจนใช้เวลานาน ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงเกินความเหมาะสมของผู้ประกอบการ หรือแม้กระทั่งการเข้าถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัย การเข้าถึงบุคลากรของภาครัฐที่มีองค์ความรู้ งานวิจัยต่าง ๆ จากสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ (ทิปดี ทัพพรณ์ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560) ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการขยายหรือตั้งต้นกิจการ อีกทั้งปัจจัยจาก

ผู้ประกอบการเองที่ไม่มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ หลักในการทำบัญชี ทักษะในการเจรจาทางธุรกิจ ความรู้เรื่องเทคโนโลยีและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความรู้เรื่องพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้ด้านการตลาด และการเพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายสินค้าทั้งในและต่างประเทศ (อาศิรา ราชเวียง, 2560)

ดังนั้น เจ้าของธุรกิจหรือผู้ประกอบการจึงต้องเป็นผู้บริหารที่มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการมีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อรับมือกับความท้าทาย สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนกลยุทธ์ที่ได้วางแผนไว้ (Dess, Lumpkin & Eisner (2007) และต้องให้ความสนใจในเรื่องนวัตกรรม จึงเปรียบเสมือนนวัตกรรม (Innovator) เพราะนวัตกรรมและเทคโนโลยีคือเครื่องมือที่เปิดโอกาสทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการ ในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (Competitive Advantage) นำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบการ (Robert & Jintons, 2011) โดยผู้ประกอบการ มีการขับเคลื่อนการประกอบการด้วยนวัตกรรม (Innovation Driven Entrepreneurship) หรือ IDE (दनननक पेनननय, 2559) โดยการพัฒนานวัตกรรมในระดับบุคคลและองค์กร ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยสิ่งที่กำหนดนวัตกรรมในองค์กรนั้นผู้ประกอบการต้องมีภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม (Innovation leadership) เป็นผู้ที่มีมองเห็นความสำคัญ และสนับสนุนให้มีการสร้างนวัตกรรม มีการยกระดับทางการจัดการ (Managerial leveraging) ซึ่งเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับภาวะผู้นำเพราะเป็นผู้ที่ตัดสินใจและปฏิบัติตามกลยุทธ์ หรือแนวคิดที่วางไว้ โดยมีการจัดโครงสร้างระบบการจัดการ การจัดสรรทรัพยากร ที่ก่อให้เกิดนวัตกรรม จนเกิดกระบวนการทางธุรกิจ (Business process) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดปัจจัยในการเป็นนวัตกรรม โดยทำให้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นเป็นธุรกิจในระดับองค์กรได้ (Crossan & Apaydin, 2010)

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการ เพื่อการพัฒนาศักยภาพการสร้างมูลค่าเพิ่มในความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) กรณีวิกฤตโควิด 19 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับองค์ประกอบของความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) และนำมาพัฒนาปรับปรุงผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการ

เพื่อศึกษาองค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19

3. องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19

Davol, Mayor and Hera (2011) ที่กล่าวอธิบายว่า ความสามารถในการแข่งขันมีนิยามความหมายที่แตกต่างกัน 3 ระดับ คือ ระดับองค์กร ระดับอุตสาหกรรม ระดับชาติ ทั้งนี้ได้เสนอนิยามของความสามารถในการแข่งขันระดับชาติ ซึ่งเป็นเป็นตัวแปรเศรษฐกิจระดับมหภาค โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดอัตราแลกเปลี่ยน สัดส่วนการส่งออกของประเทศต่อการมีส่วนร่วมในตลาดโลก และนิยามความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจระดับจุลภาคที่มีตัวชี้วัดของรายได้และมาตรฐานการครองชีพ ซึ่งต่อมาได้มีการศึกษา Li and Xie

(2013) ทำศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจ SMES ในประเทศจีน พบว่า ตัวชี้วัดในระดับเศรษฐกิจระดับจุลภาค ประกอบด้วย รายงานของอัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ ประสิทธิภาพของการลดต้นทุนการผลิต และผลกำไรที่เกิดขึ้น อัตราส่วนของการเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมต่อจำนวนลูกจ้าง อัตราส่วนของสินทรัพย์ถาวรต่อการเจริญเติบโตในปีเทียบกับปีที่ผ่านมา อัตราส่วนของการทำกำไรกับสินทรัพย์รวมอัตราส่วนการเติบโตของยอดขายในปีนี้เปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา โดยประเด็นที่สำคัญของระดับประเทศสะท้อนให้เห็นว่าการมุ่งเน้นตัวชี้วัดของผู้ประกอบการที่เกิดจากส่วนแบ่งทางการตลาดของธุรกิจ SME และตัวชี้วัดภาคอุตสาหกรรมพิจารณาจากส่วนแบ่งของการมูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมต่ออุตสาหกรรมทั้งหมดในภูมิภาครวมถึงส่วนแบ่งของรายได้ของธุรกิจ SME ต่อรายได้ทั้งหมดของภูมิภาค ท้ายสุดคือส่วนแบ่งของการเพิ่มของจำนวนพนักงานทั้งหมดของธุรกิจ SME ต่อจำนวนพนักงานทั้งหมดของภูมิภาค ประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจจุดประเด็นสะท้อนให้เชิงประจักษ์ว่าผู้ประกอบการ SME และสินค้าผลิตภัณฑ์ OTOP มีบทบาทต่อเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์การแข่งขัน สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการแข่งขันให้เหนือกว่าคู่แข่ง คือ ต้นทุนที่ต่ำ (low-cost) การสร้างความแตกต่าง (differentiation) และตลาดเฉพาะกลุ่ม (Porter, 1980, p. 269; Jorge, Eva, Juan, María and Jose, 2015) การประสบผลสำเร็จในด้านการเงินมาจากผลของโครงสร้างด้านต้นทุนที่ต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (Grant, 1991, p. 67; Porter, 1980, p. 269) การลดต้นทุนจะส่งผลการประหยัดโดยตรง (Bohan & Horney, 1991, p. 309; Campanella, 1990, p. 123; Kay & Gulzar, 2016) ส่วนกลยุทธ์การสร้างความแตกต่างจะเป็นอุปสรรคป้องกันไม่ให้คู่แข่งรายใหม่เข้ามา การสร้างความแตกต่างนี้จะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ การมีผลิตภัณฑ์ซึ่งเหนือชั้นกว่าผู้อื่นจะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานเหนือกว่าคู่แข่งของตน (Porter, 1980, p. 37, 1985, p. 14; Beal & Yasai-Ardekani, 2000, p. 734; Jorge, Eva, Juan, María and Jose, 2015; Leonidas, Thomas, Paul, Stavroula and Constantine, 2015) ส่วนกลยุทธ์การมุ่งเน้นเฉพาะ แตกต่างจากการลดต้นทุนและกลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง (differentiation) ซึ่งผู้บริหารจะนำมาใช้กับเป้าหมายเฉพาะของตลาด โดยทำตลาดสินค้าเฉพาะเป็นตลาดแบบจำกัดเฉพาะกลุ่มหรือคั่นหากกลุ่มผู้ซื้อที่เป็นไปได้สูงที่สนใจที่จะซื้อสินค้าหรือบริการ สรุปความสามารถในการแข่งขันเป็นความสามารถที่องค์กรดำเนินธุรกิจของตนเองได้ดีกว่าองค์กรอื่น ทำกำไรได้สูงกว่ามาตรฐานของอุตสาหกรรมหรือองค์กร สามารถสร้างให้เกิดคุณค่าแก่องค์กรมากกว่าคู่แข่ง

4. มาตรการความสามารถในการแข่งขัน

ความสำเร็จของ วิสาหกิจ 7 ชุมชนภายใต้โลกาภิวัตน์ขึ้นอยู่กับ การนำไปใช้ และนำกลยุทธ์ในการแข่งขันไปปฏิบัติ (Porter, 1980, p. 269) กลยุทธ์สะท้อนให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงในองค์การทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว โดยการบริหารประสิทธิภาพของกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแข่งขัน และการดำเนินการด้านกลยุทธ์ทางการตลาด เป็นส่วนที่สนับสนุนการบริหารงานของเจ้าของกิจการ (Leonidas, Thomas, Paul, Stavroula and Constantine, 2015, p. 667) การนำกลยุทธ์ไปสู่ผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการจะสะท้อนให้เห็นแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดของบริษัท การที่มีบทบาทร่วม การค้นคว้าวิจัย ความเสี่ยงในธุรกิจ การเป็นอิสระและพฤติกรรมการแข่งขันอย่างรุนแรง ผลที่ได้รับคือ ความสำเร็จในเป้าหมายของกลยุทธ์ แนวคิดของ

โซ่แห่งคุณค่าที่ได้เสนอแนะโดย Porter (1985, p. 269) ในการส่งเสริมการใช้กลยุทธ์อันหลากหลายที่สามารถสนับสนุนให้ต้นทุนต่ำ การสร้างกลยุทธ์ความแตกต่างหรือการตอบสนองอย่างรวดเร็ว องค์การสามารถปรับปรุงกลยุทธ์ในการแข่งขันอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือกลยุทธ์ทั้งสามอย่างที่จะส่งเสริมการแข่งขันเบื้องต้น (เช่น การขนส่งภายในประเทศ การตลาด หรือกิจกรรมสนับสนุนอื่น ๆ การพัฒนาเทคโนโลยี) Porter ได้เสนอ 3 แนวทางของกลยุทธ์การแข่งขันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของความสามารถในการแข่งขันให้เหนือกว่าคู่แข่งได้แก่คือ ต้นทุนที่ต่ำ (low-cost) การสร้างความแตกต่าง (differentiation) และการมุ่งเน้นเฉพาะ (focus) ธุรกิจขนาดเล็กจะดำเนินการสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขันเพื่อสร้างความเป็นพิเศษของตัวสินค้า ขึ้นอยู่กับขนาดและความมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้น ๆ (Porter, 1980, p. 270) ในกลยุทธ์การแข่งขันด้านราคา องค์กรต้องมีประสิทธิภาพในการควบคุมการจัดซื้อและควบคุมต้นทุนการผลิต ต้นทุนด้านแรงงานและต้นทุนการจัดจำหน่าย ผลสำเร็จในการปรับปรุงการผลิตอย่างต่อเนื่อง ต้นทุนด้านแรงงานและต้นทุนช่องทางการจัดจำหน่าย และการใช้ประโยชน์จากเงินลงทุนให้มีประสิทธิภาพ

Garvin (1984) ได้ศึกษาความสามารถในการแข่งขันของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อการส่งออก พบว่า การมีทรัพยากรของวิสาหกิจ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ คือ ความรู้และประสบการณ์ของบุคลากรทุกระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ ทรัพยากรด้านเงิน คือ การมีเงินทุนที่เพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจ และมีสภาพคล่องที่ดี ทรัพยากรด้านทรัพยากรสินทางปัญญา คือ การมีข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางการค้า หรือเป็นความลับทางการค้า มีผลกระทบในเชิงบวกต่อความสามารถในการแข่งขัน ส่วนความสามารถขององค์กรที่เป็นระบบการวางแผน และระบบควบคุมคุณภาพด้านการผลิต ให้เกิดต้นทุนที่มีประสิทธิผลและมีผลกระทบในเชิงบวกต่อความสามารถในการแข่งขันเช่นกัน อีกทั้งผลการดำเนินงาน และความสามารถในการแข่งขันมีผลในเชิงบวกต่อกัน

Bohan & Horney (1991) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของการลดต้นทุนจะต้องเพิ่มผลผลิตหรือลดปัจจัยนำเข้า (ค่าแรงงานและวัตถุดิบ) และเพิ่มผลผลิตที่เป็นปัจจัยนำออก ให้เกิดการสูญเสียในระหว่างการผลิตให้น้อยที่สุด การปรับปรุงสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น (การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง) หรือปรับปรุงแบบไม่ต่อเนื่อง (ขบวนการปรับปรุงระบบ) แล้วแต่กรณี จุดมุ่งหมายอยู่ภายในองค์กร และเป้าหมายในการลดต้นทุนเป็นการปรับปรุงเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าในด้านราคาโดยทางอ้อม ตลอดไปถึงผลของความน่าเชื่อถือหรือราคาที่ต่ำกว่าคู่แข่งการลดต้นทุนจะส่งผลไปยังระดับล่างโดยตรง ค่าใช้จ่ายที่สามารถลดต้นทุนได้ขึ้นอยู่กับ “ประสิทธิภาพของการลดต้นทุน” ยังสอดคล้องกับ Grant (1991) กล่าวถึง โครงสร้างด้านต้นทุนที่ต่ำกว่าบริษัทคู่แข่ง การบริหารงานที่ประสบความสำเร็จของความเป็นผู้นำต้นทุนต่ำจำเป็นต้องมีการควบคุมต้นทุนที่เข้มงวด มีการควบคุมการเงินผ่านทางการทำงานประมาณ และมีการตั้งเป้าหมายด้านปริมาณ ต่อมา Dean & Evans (1994) พบว่า ความสามารถในการแข่งขันเกิดจากการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญในการก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางด้านการบริหารองค์กร เพราะการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรนั้นมีระบบงานที่ดี มีมาตรฐานการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ ซึ่งประกอบด้วย การให้ความสำคัญกับลูกค้า การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการมุ่งเน้นคุณภาพ นอกจากนั้นการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร มีความสำคัญต่อการบริหารองค์กร เพราะการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรเป็นการรวมหลักการพัฒนาคุณภาพ หลักการรักษาหรือ

คงไว้ซึ่งคุณภาพและหลักปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวทั้งคุณภาพของผู้ปฏิบัติทุกคนในองค์กรและคุณภาพขององค์กร จึงส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

Beal & Yasai-Ardekani (2000) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของกลยุทธ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการทำงานของ บริษัท เป็นการศึกษาระยะยาวของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในออสเตรเลีย โดยการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงกลยุทธ์และผลการดำเนินงานของบริษัทในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี 1992 - 1999 โดยผู้วิจัยได้พิจารณากลยุทธ์การบริหารต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างความแตกต่าง ผลการวิจัยยืนยันว่ากลยุทธ์การรวมกันเป็นทางเลือกเชิงกลยุทธ์ที่มีศักยภาพ สำหรับ SME ในระยะยาว นั่นคือการใช้ กลยุทธ์แบบผสมผสานระหว่างกลยุทธ์การบริหาร ต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างความแตกต่างระหว่าง ความแตกต่างด้านกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดกับความแตกต่างด้านการตลาด สามารถให้ผลดีกว่าการใช้กล ยุทธ์ใดกลยุทธ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว ขณะที่ Robert Bennett and Colin Smith (2002) พบว่า เงื่อนไขของการ แข่งขันความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสถานที่ตั้งของ SME. เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณสำรวจ ผู้ประกอบการธุรกิจ SME. ในประเทศอังกฤษ จำนวน 1,531 ราย ผลที่ได้สามารถยืนยันได้ว่า การเติบโตของธุรกิจ SME มีกลยุทธ์ต้นทุน ที่ต่ำ (low-cost) และจำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์เพื่อแสวงหาความพิเศษ และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์และบริการ สำหรับฐานลูกค้าของธุรกิจ

Raduan, Haslinda and Alimin (2010) ได้เสนอรูปแบบของผู้นำที่สำคัญที่ได้ริเริ่มโครงสร้างที่มี ประสิทธิภาพมีส่วนช่วยนำทิศทางไปข้างหน้า และการควบคุมราคาอย่างเคร่งครัด ในทางตรงข้ามกลยุทธ์ในการ แข่งขันเกี่ยวกับความแตกต่างของตัวสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่มีคุณภาพ กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดใหม่ ๆ และในการบริหารที่มีประสิทธิภาพที่เหนือกว่าในการบริการลูกค้า ตลาดสินค้าแนวใหม่ การออกแบบของกลยุทธ์ ส่วนประสมทางการตลาดใหม่ ๆ และสินค้าตามข้อกำหนดของลูกค้า กลยุทธ์ของผู้นำในด้านราคาที่เสนอให้กับผู้ซื้อ ในการแข่งขันด้านราคาที่ต่ำกว่าจะต้องไม่ลดคุณภาพและบริการ เพราะกลยุทธ์นี้ต้องการราคาที่ต่ำที่สุด และความ เป็นไปได้ในการลงทุนและจำเป็นต้องมีส่วนแบ่งทางการตลาดที่สูง ความหลากหลายของตัวสินค้านั้นการเอาใจใส่ใน เรื่องราคา ต่อมา Chuanlin & Li (2014) ได้เสนอการสร้างความแตกต่างอาจเป็นเพียงการแตกต่างภายนอก ความสามารถและทักษะในการสร้างแรงจูงใจลูกค้าให้ซื้อสินค้า บางทีก็ไม่มี ความแตกต่างไปแง่ของผลิตภัณฑ์บน พื้นฐานเอกลักษณ์ของสินค้าที่ลูกค้ามองเห็น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสุขเป็นส่วนตัวจากประสบการณ์ที่ผ่านมา ในแง่ของการใช้เทคนิคการทำตลาดและการส่งเสริมการขาย ข่าวสารที่ลูกค้าได้รับจะถูกถ่ายทอดผ่านโฆษณาและ การส่งเสริมการขายโดยทั่วไปที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากนักการตลาดผู้ชาญฉลาด

Min-Jae, Jeongki, and Jun-Young (2015) ได้นำกลยุทธ์ทั้งสามมารวมกันเพื่อให้ดำเนินการเป็น ประโยชน์กับบริษัทในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะต้องพิจารณาเลือกกลยุทธ์ การที่จะใช้กลยุทธ์การเป็นผู้นำราคาที่ต่ำ และการสร้างความแตกต่างจะเป็นกลยุทธ์ที่ได้เปรียบของบริษัทใหญ่ ๆ เช่น วัตถุดิบ การเข้าถึงเทคโนโลยี สัดส่วน ของกำไร และช่องทางการกระจายสินค้า และการขยายตัวของสัดส่วนการตลาด ถึงแม้ว่าบริษัทเล็ก ๆ จะมีสินค้าที่มี กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดที่ดี การออกแบบสินค้าที่แตกต่าง หรือสินค้าที่มีคุณภาพดี อาจจะปรับกลยุทธ์ได้ รวดเร็ว และยังคงติดต่อกับลูกค้าอย่างใกล้ชิด ฉะนั้นการรวมเอากลยุทธ์ผู้นำด้านราคาและความแตกต่างต้องดูที่ความ เหมาะสม สถานการณ์ของการเป็นผู้นำด้านราคาที่ต่ำของบริษัทเล็กเป็นการยาก เพราะไม่สามารถที่จะทำกำไร

ได้มาก และด้วยเหตุนี้ราคาที่ขายไม่สามารถที่จะต่ำกว่าคู่แข่งได้และจะไม่พบบ่อยนักในการใช้กลยุทธ์ในด้านราคา
ที่ต่ำในบริษัทเล็ก ๆ ขณะที่ Kay & Gulzar (2016) ได้กล่าวความสามารถความสามารถในการแข่งขัน ปกติมักพบใน
ตัวผู้นำซึ่งได้รับการศึกษาหรือการอบรมในด้านการบัญชี และมีประสบการณ์อันสำคัญ ด้านการประยุกต์ใช้เทคนิค
ดังกล่าวแล้ว ดังนั้นหัวหน้าเจ้าหน้าที่บริหารองค์กรที่มีประสบการณ์ด้านบัญชีซึ่งเน้นให้บริษัทประสบความสำเร็จใน
การดำเนินงานด้วยต้นทุนโดยรวมที่ต่ำกว่าบริษัทอื่น ๆ ในตลาดเดียวกัน มักได้รับการคาดหวังว่าจะมีผลการ
ดำเนินงานที่มีปริมาณมากกว่าการให้ความสำคัญเรื่องต้นทุนที่ต่ำจะมุ่งความสนใจไปที่การดำเนินงานขององค์กร
โดยทั่ว ๆ ไปการพยายามที่จะลดต้นทุน (เช่น ลดขนาดขององค์กร) มีความจำเป็นต้องปรับปรุงประสิทธิภาพของ
องค์กร แต่ความพยายามที่จะลดต้นทุนจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

Chin-Sheng (2017) ได้กล่าวถึง กลยุทธ์การเข้าสู่ตลาดต่างประเทศของผู้ประกอบการ SME ไว้ว่า
“กลยุทธ์การเข้าสู่ตลาดต่างประเทศของผู้ประกอบการ SME ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์การเข้าสู่ตลาดต่างประเทศ
การพัฒนาโปรแกรมการตลาด และกรอบแนวคิด ในการเข้าสู่ตลาดต่างประเทศ แต่พัฒนาการของระบบเศรษฐกิจ
การพลวัตของเศรษฐกิจโลก และการตื่นตัวและการเติบโตของผู้ประกอบการ SME โลก ทำให้ผู้ประกอบการ SME
ต้องปรับตัวให้สามารถดำเนินการในการแข่งขันในตลาดโลก เพื่อให้มีกลยุทธ์ที่สามารถเข้าสู่ตลาดต่างประเทศที่มี
ประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นกลยุทธ์ที่ทันต่อการแข่งขันในตลาดโลกได้ คือทฤษฎีกลยุทธ์การแข่งขันของ Porter ซึ่งจะมี
ผลให้ผู้ประกอบการ SME สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้” ในการศึกษาต่อมา Yi-Ru (2017) งานวิจัยได้พบว่าปัจจัย
ที่ทำให้การบริหารธุรกิจประสบความสำเร็จ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การใช้กลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ
และการให้บริการเพิ่มเติมพิเศษ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และทำได้โดยการประยุกต์ทฤษฎี การ
วิเคราะห์ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทฤษฎีการวิเคราะห์กลุ่มอุตสาหกรรม และการพัฒนา
ห่วงโซ่อุปทานมูลค่าเพิ่ม กลยุทธ์ที่ใช้เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน คือ การมุ่งเน้นสร้างความ
แตกต่างในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบริการพร้อมกับลดต้นทุนที่ต่ำ

จากที่กล่าวมาพบว่า คุณลักษณะของแนวคิดความสามารถในการแข่งขัน มีการนำเสนอที่แตกต่างกัน
คณะผู้วิจัยจึงสังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขัน ของกลยุทธ์การแข่งขัน สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ
ของการแข่งขันให้เหนือกว่าคู่แข่ง คือ ต้นทุนที่ต่ำ การสร้างความแตกต่าง และตลาดเฉพาะกลุ่ม (Porter, 1980)
ดูตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปคุณลักษณะและสังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขัน

ตัวแปร/ นักวิชาการ	Porter (1980)	Garvin (1984)	Bohan & Horney	Grant (1991)	Dean & Evans	Beal, et al (2000)	Roland. et al	Raduan. et al	Chuanlin & Li	Min-Jae. et al	Leonidas. et al	Kay & Gulzar	Chin-Sheng (2017)	Yi-Ru (2017)	รณนัฏวิภากร
1) ต้นทุนที่ต่ำ	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13
2) สร้างความแตกต่าง	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	12
3) ความแตกต่าง ด้านกลยุทธ์ ส่วนประสม ทางการตลาด	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	✓	3
4) ความแตกต่าง ด้านคุณภาพ	-	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	3
5) ความแตกต่าง ด้านการตลาด	-	-	-	-	-	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	2

จากตารางที่ 1 มีนักวิชาการจำนวน 14 ท่านสรุปคุณลักษณะและสังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขัน 5 ตัวแปร โดยคัดเลือก ตัวแปรที่มีความสอดคล้องของวิชาการตั้งแต่ 10 ท่านขึ้นไป (ร้อยละ 70) ดังนั้น คณะผู้วิจัย ได้สังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 ออกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ต้นทุนที่ต่ำ (low cost) และ องค์ประกอบที่ 2 การสร้างความแตกต่าง (differentiation)

5. สรุปองค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19

การสังเคราะห์องค์ประกอบความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 ออกเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ต้นทุนที่ต่ำ (low cost) ผู้นำต้นทุนต่ำจะประสบความสำเร็จด้านการดำเนินงานด้านการเงิน โดยมีผลของโครงสร้างด้านต้นทุนที่ต่ำกว่าบริษัทคู่แข่ง การบริหารงานที่ประสบความสำเร็จของความเป็นผู้นำต้นทุนต่ำจำเป็นต้องมีการควบคุมต้นทุนที่เข้มงวด มีการควบคุมการเงินผ่านการทำงานงบประมาณ และมีการตั้งเป้าหมายด้านปริมาณ (Grant, 1991, p. 67; Porter, 1980, p. 272; Kay & Gulzar, 2016) ความสามารถดังกล่าวแล้วนี้ ปกติมักพบในผู้นำซึ่งได้รับการศึกษาหรือการอบรมในด้านการบัญชี และมีประสบการณ์อันสำคัญด้านการประยุกต์ใช้เทคนิคดังกล่าวแล้ว ดังนั้นหัวหน้าเจ้าหน้าที่บริหารองค์การที่มีประสบการณ์ด้านบัญชีซึ่งเน้นให้บริษัทประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้วยต้นทุนโดยรวมที่ต่ำกว่าบริษัทอื่น ๆ ในตลาดเดียวกัน มักได้รับการ

คาดหวังว่าจะมีผลการดำเนินงานที่มีปริมาณมากกว่าการให้ความสำคัญเรื่องต้นทุนที่ต่ำจะมุ่งความสนใจไปที่การดำเนินงานขององค์กร โดยทั่ว ๆ ไปการพยายามที่จะลดต้นทุน (เช่น ลดขนาดขององค์กร) มีความจำเป็นต้องปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กร แต่ความพยายามที่จะลดต้นทุนจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง ความสำเร็จของการลดต้นทุนจะต้องเพิ่มผลผลิตหรือลดปัจจัยนำเข้า (ค่าแรงงานและวัตถุดิบ) และเพิ่มผลผลิตที่เป็นปัจจัยนำออก ให้เกิดการสูญเสียในระหว่างการผลิตให้น้อยที่สุด การปรับปรุงสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น (การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง) หรือปรับปรุงแบบไม่ต่อเนื่อง (ขบวนการปรับปรุงระบบ) แล้วแต่กรณีจุดมุ่งหมายอยู่ภายในองค์กร และเป้าหมายในการลดต้นทุนเป็นการปรับปรุงเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าในด้านราคาโดยทางอ้อม ตลอดไปถึงผลของความน่าเชื่อถือหรือราคาที่ต่ำกว่าคู่แข่งการลดต้นทุนจะส่งผลไปยังระดับล่างโดยตรง ค่าใช้จ่ายที่สามารถลดต้นทุนได้ขึ้นอยู่กับ “ประสิทธิภาพของการลดต้นทุน” (Bohan & Horney, 1991, p. 309; Kay & Gulzar, 2016) และวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือผลิตชิ้นส่วน ซึ่งจะนำไปประกอบเป็นสินค้าสำเร็จรูป ตลอดไปจนถึงขบวนการในการผลิตสินค้าอื่น ๆ (Roland, Christine, & Dickson, 2002, p. 8)

องค์ประกอบที่ 2 การสร้างความแตกต่าง (differentiation) กลยุทธ์สร้างความแตกต่างเป็นที่ยอมรับความแตกต่างของตัวสินค้าและบริการมุมมองของผู้ซื้อ ตลาดที่แตกต่างกันระหว่างตัวสินค้าและบริการของบริษัทกับบริษัทคู่แข่ง บริษัทจะประสบความสำเร็จในการสร้างความแตกต่างของตัวสินค้าจำเป็นต้องมีลักษณะเฉพาะของตัวสินค้าและขายได้ในราคาที่สูงกว่าสินค้าปกติทั่วไป กลยุทธ์ของการทำสินค้าพิเศษ “การสร้างความแตกต่างของตัวสินค้า และความต้องการที่จะต่อสู้กับคู่แข่ง จะเป็นอุปสรรคป้องกันไม่ให้คู่แข่งรายใหม่เข้ามาในตลาดได้ การสร้างความแตกต่างนี้จะเป็ผลของความแตกต่างด้านราคาต้นทุนของตัวสินค้าและราคาขายที่เพิ่มขึ้น โดยเหตุนี้ การเปรียบเทียบราคาสินค้าของผู้บริโภค และการอ่อนไหวต่อราคาสินค้านั้นจะลดลง สุดท้ายบริษัทที่สามารถสร้างความแตกต่างได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งการสร้างความรักภักดีของลูกค้า และจะเป็นกำแพงป้องกันการเผชิญหน้าด้านธุรกิจของคู่แข่ง” (Porter, 1980, p. 37; 1985, p. 14)

องค์ประกอบที่ 2.1 การสร้างความแตกต่างด้านกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด (innovation differentiation) การตลาดด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งผู้บริโภคสังเกตแยกแยะได้ เกิดความภาคภูมิใจในตัวสินค้า ออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยหรือการใช้งานที่เหนือชั้นกว่าคู่แข่ง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิม ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล และความเต็มใจที่จะรับความเสี่ยงในส่วนของผู้บริหาร ซึ่งกำกับองค์กรเหล่านั้น บุคลิกหรือพฤติกรรมผู้บริโภคดังกล่าวมีส่วนทำให้บุคคลที่คลุกคลีอยู่กับการวิจัยผลิตภัณฑ์และพัฒนาสินค้าขึ้นมาใหม่ โดยสะสมประสบการณ์สำคัญ ๆ ในการสร้างสรรค์อันนำมาใช้งานได้ เพราะฉะนั้นผู้บริหารขององค์กรที่มีประสบการณ์ด้านวิจัยและพัฒนา จะเป็นแรงขับเคลื่อนองค์กรให้ทำการวิจัยและพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ และมักจะถูกคาดหวังว่าจะสามารถปฏิบัติงานได้ผลงานระดับที่ดี (Yi-Ru, 2017; Beal & Yasai-Ardekani, 2000, p. 734; Min-Jae, Jeongki, and Jun-Young, 2015)

องค์ประกอบที่ 2.2 การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพ (quality differentiation) Dean and Evans (1994, p. 302) และ Garvin (1984, p. 25) เสนอแนะว่า ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต้องมีมิติด้านคุณภาพอย่างน้อย 8 ประการ คือ มีความสวยงาม เชื่อถือได้ ตรงกับคำโฆษณา สามารถให้บริการหลังการขาย มีความทนทาน ใช้งานได้ดี มีลูกเล่นมาก และมีคุณภาพดี มิติดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วมักมุ่งเน้นไปที่การออกแบบของผลิตภัณฑ์ขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นความรับผิดชอบบนพื้นฐานของวิศวกรผู้ออกแบบ (Dean & Evans, 1994, p. 302) ยิ่งกว่านั้นการวางมาตรฐานด้านคุณภาพและการพัฒนาตัวสินค้า พร้อมทั้งกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานนั้นและคุณภาพของสินค้านั้น ๆ จะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของทีมงานวิศวกรเช่นกัน ดังนั้นผู้บริหารขององค์การที่มีประสบการณ์ในด้านวิศวกรรมซึ่งเป็นผู้บริหารของบริษัทจะมุ่งเน้นบุคลากรในด้านการควบคุมคุณภาพ มักมีแนวโน้มที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดีกว่าผู้บริหารของบริษัทคู่แข่งที่ไม่มีประสบการณ์ในด้านวิศวกรรมและมักประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเหนือกว่าคู่แข่งของตนด้วย (Chin-Sheng, 2017)

องค์ประกอบที่ 2.3 การสร้างความแตกต่างด้านการตลาด (marketing differentiation) การสร้างความแตกต่างด้านการตลาดได้สร้างภาพลักษณ์ในจิตใจของลูกค้าปัจจุบันหรืออนาคตว่า บริษัทมีผลิตภัณฑ์ที่เหนือกว่าคู่แข่ง แม้ว่าการสร้างความแตกต่างอาจเป็นเพียงการแตกต่างภายนอก ความสามารถและทักษะในการสร้างแรงจูงใจลูกค้าให้ซื้อสินค้า บางทีก็ไม่ได้มีความแตกต่างไปแ่งของผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานเอกลักษณ์ของสินค้าที่ลูกค้ามองเห็น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสุขเป็นการส่วนตัวจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในแง่ของการใช้เทคนิคการทำตลาดและการส่งเสริมการขาย ข่าวสารที่ลูกค้าได้รับจะถูกถ่ายทอดผ่านโฆษณาและการส่งเสริมการขายโดยทั่วไปที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากนักการตลาดผู้เชี่ยวชาญตลาด ดังนั้น หัวหน้าเจ้าหน้าที่บริหารขององค์การที่มีประสบการณ์ด้านการตลาดจะมุ่งเน้นไปที่แหล่งทรัพยากรของบริษัท โดยสร้างภาพลักษณ์อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ พร้อมบริการที่บริษัทของตนเสนอขาย โดยจะถูกคาดหวังว่าจะมีผลการดำเนินงานในระดับที่ดีกว่า (Chuanlin & Li, 2014; Beal & Yasai - Ardekani, 2000, p. 735)

ดังนั้น ผู้เขียนบทความสรุปองค์ประกอบของความสามารถในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีวิกฤตโควิด 19 ในการศึกษาความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและงานวิจัยได้ 2 องค์ประกอบได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ต้นทุนที่ต่ำ (low cost) กับองค์ประกอบที่ 2 การสร้างความแตกต่าง (differentiation) แบ่งองค์ประกอบย่อยของการสร้างความแตกต่าง คือ องค์ประกอบที่ 2.1 การสร้างความแตกต่างด้านกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด (innovation differentiation) องค์ประกอบที่ 2.2 การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพ (quality differentiation) และ องค์ประกอบที่ 2.3 การสร้างความแตกต่างด้านการตลาด (marketing differentiation)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ดนชนก เปื่อน้อย. (2559). นวัตกรรมกับความคิดสร้างสรรค์. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 3(1), 1-12.
- ทิปดี ทัทพกรณ์ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2560). การสร้างผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในยุคไทยแลนด์4.0. *RMUTT Global Business & Economics Review*, 12(2), 107-122.
- ศุจิณฏา ธารารัตนสุวรรณ. (2563). ผลกระทบเชื้อไวรัส COVID-19 ต่อวิกฤตการณ์ท่องเที่ยวของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2563). บทสรุปผู้บริหาร รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ปี 2563. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2563. จาก <http://www.sme.go.th/th/download.php?modulekey=215>.
- อาศิรา ราชเวียง. (2560). อนาคตผู้ประกอบการในยุค 4.0. *วารสารวิจัยและพัฒนาวิจัยและพัฒนาย่อยลงกรณในพระบรมราชูปถัมภ์สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(2), 79-88.

ภาษาอังกฤษ

- Beal, R. M. and M. Yasai-Ardekani. (2000). Performance Implications of Aligning CEO Functional Experiences with Competitive Strategies. *Journal of Management*, 26(4), 733-762.
- Bohan, George P., and Nicholus F. Horney. (1991). Pinpointing the Real Cost of Quality In a Service Company. *National Productivity Review (Summer)*.
- Campanella, J. (1990). *Principles of quality costs* (2nded.). Milwaukee, WI: ASQC Quality Press.
- Chin-Sheng, C. (2017). *Price Discrimination in Input Markets and Quality Differentiation*. Springer.
- Chuangphusri, P. & Buranasing, S. (2011). *Conflict Management and Crisis Management*. Bangkok: Prince Damrong Rajanuphap Institute.
- Chuanlin, D., & Li, Z. (2014). A Comparative Study on Hotel Services Marketing Differentiation between Beijing and Taipei. *Service Systems and Service Management (ICSSSM), 2014 11th International Conference*.
- Crossan, M. M., & Apaydin, M. (2010). A Multi-Dimensional Framework of Organizational Innovation: A Systematic Review of the Literature. *Journal of Management Studies*, 47, 1154-1191.

- Davol, N. B., Mayor, M.G., and Luisa, M. & Hera, B. D. (2011). Empirical analysis of technological innovation capacity and competitiveness in EU-15 countries. *African Journal of Business Management*, 5(14), 5753-5765.
- Dean, J.W., & Evans, J.R. (1994). *Total quality: Management, organization, and strategy*. St. Paul, MN: West Publishing Company.
- Dess, G. G., Lumpkin, G. T., & Eisner, A. B. (2007). *Strategic management: Text & Case* (3rded.). Boston: McGraw-Hill.
- Garvin, D. A. (1984). What does “Product Quality” really mean?. *Sloan Management Review*, 26(1), 25-43.
- Grant, R M. (1991). The resource-based theory of competitive advantage: implication for strategy Formula. *California Management Review*, 33(3), 14-35.
- Herédia-Colaço, V., & Rodrigues, H. (2021). Hosting in turbulent times: Hoteliers’ perceptions and strategies to recover from the Covid-19 pandemic. *International Journal of Hospitality Management*, 94(102,835), 1-12.
- Jose, F. M-A, Juan, J. T, Jorge, P-M, María, D. L-G, Eva, M. P-O. (2015). The effects of quality and environmental management on competitive advantage: A mixed methods study in the hotel industry. *Tourism Management*. 50(15), 41-54.
- Kay, A. L., & Gulzar, H. S. (2016). An Iterative, Low-Cost Strategy to Building Information Systems Allows a Small Jurisdiction Local Health Department to Increase Efficiencies and Expand Services. *Journal of Public Health Management and Practice*, 22(6), 95-100.
- Lai, I.K. W., & Wong, J. W.C. (2020). Comparing crisis management practices in the hotel industry between initial and pandemic stages of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(10), 3135-3156.
- Leonidas, C. L., Thomas, A. F., Paul, C., Stavroula, S., & Constantine, S. K. (2015). Environmentally friendly export business strategy: Its determinants and effects on competitive advantage and performance. *International Business Review*, 24, 798-811.
- Li, Y & Xie, W. (2013). Study on the Comparison of Competitiveness of Heilongjiang SMEs Based on Factor Analysis Method. *Journal English edition* copyright DOI: 10.5503.
- Min-Jae, Jeongki, and Jun-Young. (2015). The Effect of Cooperation-Strategy Fit on the Performance of Subcontractors-Focused on Samsung Electronics’ Subcontractors. *JOEBM 2015*, 3(3), 370-376.
- Porter, M. (1980). *Competitive Strategy*. Free Press: New York.

- Porter, M. (1985). *Competitive Advantage*. Creating and Sustaining Superior Performance, Free Press, New York.
- Raduan, C. R., Haslinda, A., & Alimin, I. I. (2010). A Review on the Relationship between Organizational Resources, Competitive Advantage and Performance. *The Journal of International Social Research*, 3(11), 490-498.
- Robert A. Baron and Jintong Tang. (2011). The role of entrepreneurs in firm-level innovation: Joint effects of positive affect, creativity and environmental dynamism. *Journal of Business Venturing*, 26, 49-60.
- Roland, T. R., Christine, M., & Dickson, P. R. (2002). Getting return on quality: Revenue expansion, cost reduction, or both. *Journal of Marketing*, 66(4), 7-24.
- Yi-Ru, R. C. (2017). Perceived values of branded mobile media, consumer engagement, business-consumer relationship quality and purchase intention: A study of We Chat in China. *Public Relations Review*, 43, 945-954.

ทบทวนหลักสิทธิมนุษยชนเปรียบเทียบในทางพุทธศาสนา

Human Rights Principle Review: Comparative study on Buddhism

(วันรับบทความ: 20 มีนาคม 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 29 เมษายน 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 5 พฤษภาคม 2566)

ดิเรก ควรสมาคม*

Direk Kounsamakom*

บทคัดย่อ

แม้ว่าสิทธิมนุษยชน จะเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป ในแง่การใช้เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพที่มีต่อรัฐและผู้อื่น สิทธิมนุษยชนเป็นหลักการที่พัฒนามาจากอารยธรรมตะวันตก เป็นชัยชนะที่ปัจเจกชนมีต่ออำนาจของผู้ปกครองที่ไม่ชอบธรรม สังคมตะวันตกมักยึดถือหลักกฎหมายเป็นใหญ่ (Rule of Law) ลักษณะเช่นนี้นับว่าเป็นแง่ดีของการยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่หากพิจารณาในพุทธศาสนาในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยและแม้แต่สังคมตะวันตก จะพบปัญหาของสิทธิมนุษยชนที่น่าสนใจ เช่น ปัญหาการอ้างสิทธิต่างๆจนเกินขอบเขต ปัญหาการใช้เสรีภาพในการพูด ในบทความนี้จะชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาดังกล่าว และวิเคราะห์ปัญหาเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาด้วยการเปรียบเทียบกับหลักทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, พุทธศาสนา, เปรียบเทียบ

Abstract

Although, Human rights was the well accepted principle to guaranteed, the manner of rights and freedom in which the states treat its people. Human rights was the western ideology which derived from the victory of the people against an unjust rulers. Western society holds Rule of law as a fundamental foundation of the fair society and was the good example of the how human dignity was recognized. However, by studying Buddhism, western society human rights faced the immoderate rightism issues such as in freedom of speech. This article indicate and consider the certain problem by comparing them to Buddhism doctrine.

Keywords: Human Rights, Buddhism, Review

* รองศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, E-mail: direkpyu@gmail.com

1. บทนำ

“สิทธิมนุษยชน” หรือ Human Rights เป็นคำวลีและถ้อยคำสำคัญที่พบมากในปัจจุบัน ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม ประเทศ และระดับโลก เห็นได้จากการยอมรับและรับรองสิทธิมนุษยชน ในกฎหมายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) หากพิจารณาในกฎหมายสูงสุดของไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมานั้นจะพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับปี 2475 จนถึงฉบับพุทธศักราช 2534 ไม่มีคำว่าสิทธิมนุษยชน ในตัวบทแต่อย่างใด จะมีเพียงหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม มาตรา 12 ที่ว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย” ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2534 มาตรา 4 กำหนดว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาโดยย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” ต่อมาจะเริ่มพบถ้อยคำที่ใช้สื่อถึงสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 มาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” ส่วนในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 มาตรา 4 มีเพิ่มเติมเล็กน้อยว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” ในบทความนี้ ต้องการวิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิมนุษยชนกับหลักทางพุทธศาสนาว่า มีความหมายเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร สิทธิมนุษยชนในแง่ดีและแง่เสียมีปัญหาอะไรบ้าง และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

2. การเกิดขึ้นและการพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดจากรากฐานอารยธรรมตะวันตก จุดเริ่มต้นจึงเริ่มจากภูมิหลังของตะวันตก ซึ่งพอสรุปได้โดยย่อดังนี้

ปรัญการีก: อารยธรรมกรีกได้เริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นเนื่องมาจากผู้คนในยุคกรีกชอบแสวงหาความรู้ในสิ่งต่างๆ จึงเกิดเป็นปรัชญาในแบบกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) สิทธิมนุษยชนในยุคกรีกเป็นเพียงเงาเงาๆ ของแนวคิดของความพยายามเรียกร้องให้ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจรัฐ ยอมรับสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองผู้อยู่ใต้ปกครอง เป็นความพยายามที่จะทำให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพตลอดจนความเท่าเทียมเสมอภาคกัน ไม่ควรแบ่งแยกกดขี่ข่มเหงกัน เห็นได้จากการเสนอของนักคิดสำคัญในยุคนั้น อาทิเช่น

สำนักคิด สโตอิก Stoic ได้เสนอแนวคิดว่า มนุษย์มีความคิดมีเหตุผลตระหนักถึงกฎธรรมชาติพร้อมจะปฏิบัติตามกฎเหล่านั้น มนุษย์มีธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันถูกกำหนดมาล่วงหน้าด้วยเหตุผลจิตใจมนุษย์ ทุกคนจึงควรปรารถนาดีต่อกัน แม้แต่ศัตรูก็อาจได้รับโอกาสให้อภัย เพราะเป็นเหมือนมนุษย์พี่น้องเดียวกัน (Humanity) (ดิเรก ควรสมาคม, 2563, น. 79)

อริสโตเติล (Aristotle) อธิบายไว้ในหนังสือ Politics ว่า มนุษย์เป็นสัตว์เมืองที่มีธรรมชาติอยู่ร่วมกันในสังคมขนาดใหญ่ที่เรียกว่า เมืองหรือรัฐ มนุษย์ไม่สามารถแยกกันอยู่ตามลำพัง ทั้งนี้เพราะต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการดำรงชีพและความมั่นคงปลอดภัย ครอบครัวและปัจเจกชนก็มีจุดหมายในตัวเองและมีสิทธิสมบูรณ์ที่ไม่อาจลิดรอนได้ พลเมืองของรัฐคือ บุคคลผู้มีสิทธิมีส่วนในการปกครองของรัฐที่เขาอยู่อาศัย ถือว่าเป็นสิทธิอันสมบูรณ์ของปัจเจกชน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 291-292)

นักปรัชญากรีก พยายามเสนอแนวคิดเรื่องการเมืองการปกครองและกฎหมาย ในด้านตัวมนุษย์เอง นักคิดเหล่านี้เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล (Reason) มีคุณธรรม ความถูกต้องดีงาม คุณค่า ศักดิ์ศรี และความมีศักยภาพอิสราภาพของมนุษย์ ต่อมาพัฒนามาเป็นแนวคิดที่ถูกเรียกว่า มนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดและคำสอนเช่นนี้ ในทัศนะของผู้ปกครองนครรัฐกรีกเห็นว่าเป็นคำสอนที่เป็นปฏิปักษ์กับอำนาจของผู้ปกครอง เพราะความคิดเหล่านี้พยายามกระตุ้นให้พลเมืองกรีกตั้งคำถามถึงความชอบธรรมของการใช้อำนาจที่ว่า อำนาจคือความถูกต้อง เรียกร้องให้ผู้ปกครองคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ด้วยการถกเถียงโต้แย้งกัน ก็แสดงว่าสิทธิเสรีภาพของคนในยุคนั้นไม่ได้มีการยอมรับในกฎหมาย จึงเป็นความพยายามแสวงหาสิ่งที่เป็นามธรรม หรือเป็นจุดเริ่มของสิทธิมนุษยชน

หากมองในแง่เรียกร้องพลเมืองควรมีสิทธิเสรีภาพบางอย่างที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่นสิทธิในชีวิตร่างกาย ต่อมาจึงขยายกว้างขวางมากขึ้น ได้แก่ สิทธิในการแสดงออก สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล และสิทธิในทางการเมือง การปกครองรูปแบบต่างๆของรัฐหรือการปกครองที่อริสโตเติลพยายามนำเสนอ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนในยุครีก คือ ความเพียรพยายามเรียกร้องถึงสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ของมนุษย์ในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็น สิทธิที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่สามารถจำหน่ายโอนสิทธินี้ให้ใครได้ เพราะเป็นสิ่งที่มิในแต่ละคน สิทธิมีความเป็นสากลและนิรันดร์ เหมือนกับธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ที่มีอยู่และเป็นอยู่เช่นนั้น มีอยู่ทั่วไป เป็นการกำหนดให้คุณค่าว่า เมื่อเกิดมามนุษย์ควรมีสิทธิอะไรบ้างติดตัวมา และควรได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยกฎหมาย ในแง่ดีคือการพยายามปลดแอกจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม แต่ในอีกแง่หนึ่งปรัชญากรีกนั้น คือจุดเริ่มต้นของแนวคิดตะวันตกในยุคต่อมาที่เรียกว่า Dominion over Nature หรือแนวคิดเพื่อครอบครองหรือครอบงำธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), มปท, น. 86-87)

ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่า กฎหมายที่แท้จริงไม่ใช่กฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติตามความคิดของกรีก แต่กฎหมายที่แท้จริงของกลุ่มนี้เชื่อว่าจะต้องเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นและสามารถบังคับได้จริง สาเหตุสำคัญเบื้องหลัง นอกจากคริสต์ศาสนาแล้วก็คือ อิทธิพลของแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ (Science) (ดิเรก ควรสมาคม, 2563, น. 98-100) ที่ต้องพิสูจน์สัมผัสได้จริงด้วยสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ส่วนด้านจิตใจซึ่งมองไม่เห็นหรือพิสูจน์ไม่ได้ในแบบศาสนา จึงไม่เป็นที่ยอมรับ ประกอบกับการฟื้นคืนชีพของศิลปวิทยาการของกรีก ในแง่การเชื่อในตัวมนุษย์ที่สามารถเข้าถึงความจริงได้ด้วยสติปัญญาของมนุษย์ด้วยเหตุผล (Reason) ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับสิทธิตลอดจนเสรีภาพที่มนุษย์ในยุคนั้น พยายามแสวงหาให้หลุดพ้นจากการครอบงำของสันตะปาปา (Pope) และกษัตริย์ในฐานะองค์อธิปัตย์ที่มีอำนาจสูงสุด ปัญหาการไม่มีสิทธิเสรีภาพและการถูกกดขี่ข่มเหงโดยผู้มีอำนาจ ทำให้นักคิดในยุคนั้นได้เสนอแนวคิดต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพ นักคิดสำคัญ เช่น โทมัส ฮอบส์

(Thomas Hobbes) เสนอว่า ประชาชนทำสัญญามอบอำนาจให้บุคคลที่มาเป็นผู้นำเพื่อปกป้องความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกายของประชาชนพลเมืองจากภาวะสงคราม (Social Contract) ขณะที่จอห์น ล็อก (John Locke) อธิบายว่า การที่มนุษย์ตกลงมอบอำนาจให้รัฐ เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้รับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สิน รัฐควรมีอำนาจแบบจำกัด สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิทธิที่ติดอยู่กับความเป็นมนุษย์ จึงมีอาจจำหน่ายโอนให้แก่กันได้ (สมัยศ. เชื้อไทย, 2554, น. 102) ต่อมาเกิดแนวคิดแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) เพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปจะต้องแบ่งและคานอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ อันเป็นแนวคิดสำคัญของมองเตสกีเออ (Montesquieu)

แนวคิดปัจเจกชนนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดที่สืบมาจากแนวคิด มนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดนี้เชื่อว่า มนุษย์แต่ละคนต่างมีลักษณะเฉพาะของตนมีเอกลักษณ์ในแบบของตนเอง จึงควรมีความเท่าเทียมกันในทุกด้าน ควรเคารพสิทธิหน้าที่ของกันและกัน และไม่ควรมาแทรกแซงยุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น แนวคิดนี้เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยแบบทุนนิยมเสรี (Free Market Democracy) เนื่องจากเป็นเรื่องที่เชื่อว่า หากมนุษย์ทุกคนมีอิสระและมีเสรีภาพของตนเอง รัฐไม่ควรมาจำกัดความสามารถในการแข่งขัน ควรปล่อยให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรีเต็มที่ การเชื่อมั่นในเสรีภาพที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมา มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในเกียรติภูมิ มีความรู้สึกผิดชอบ มีมโนธรรมสำนึกและควรปฏิบัติต่อกันด้วยความมีภราดรภาพ ต่อมาปัจเจกชนนิยมได้พัฒนาจนมาเป็นแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับการพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยอิสรภาพของปัจเจกบุคคลเป็นภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่ผู้ปกครองไม่อาจพรากไปได้ รัฐบาลในอุดมคติจึงควรมีบทบาทจำกัดอยู่ที่การปกป้องอิสรภาพและทรัพย์สินของเอกชน แนวคิดนี้แพร่ขยายไปในกลุ่มประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น

สิทธิมนุษยชนได้มีการรับรองอย่างเป็นทางการ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีเหตุการณ์สำคัญมาก คือ กรณีจากทหารนาซีเยอรมันได้กระทำการสังหารชาวยิวจำนวนมากอย่างทารุณโหดร้ายมาก ต่อมาองค์การสหประชาชาติโดยสมัชชาใหญ่ ได้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UNDR)) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) ประกอบด้วย การรับรองสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆจำนวน 30 ข้อ ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม คือ สิทธิมนุษยชนเบื้องต้น (ข้อที่ 1-3) สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง(ข้อที่ 4-23) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ข้อที่ 24-27) หน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนต่อระเบียบสังคม และการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐานระหว่างประเทศ (ข้อที่ 28-30)

หากพิจารณาจากส่วนเริ่มต้นของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทำให้เห็นได้ถึงความเปราะบางและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนว่า ได้ผ่านการต่อสู้ของมนุษย์ทั้งหลายมาอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นความตระหนักถึงภัยของการเบียดเบียนกวาดล้าง (Persecution) กันในหลายรูปแบบ การไม่คำนึง ไม่ยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ความเท่าเทียมกันอิสรภาพของชายและหญิง ความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิทธิมนุษยชน ดังนี้

“โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

โดยที่การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการขัดอย่างร้ายแรงต่อมโนธรรมของมนุษยชาติ และการมาถึงของโลกที่ได้มีการประกาศให้มีความมียุติธรรมในการพูดและความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป

โดยที่เป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าจะไม่บังคับให้คนต้องหันเข้าหาการลุกขึ้นต่อต้านทรราชและการกดขี่เป็นวิถีทางสุดท้าย

โดยที่เป็นการจำเป็นที่จะส่งเสริมพัฒนาการแห่งความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างชาติต่าง ๆ

โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันอีกครั้งไว้ในกฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและค่าของมนุษย์ และในสิทธิที่เท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้มุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณที่จะบรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและการยึดถือสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความร่วมมือกับสหประชาชาติ

โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อให้ปฏิญานี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์

ฉะนั้น บัดนี้ สมัชชาจึงประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวล และประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่า ปังเจกบุคคลทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปฏิญานี้เป็นเงื่อนไข จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ”

โดยสรุป สิทธิมนุษยชน ในสังคมตะวันตก มีที่มาจากหลักและแนวคิดทางปรัชญาและศาสนา ตลอดจนการต่อสู้ทั้งด้านความคิดและการต่อสู้โดยกำลัง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลและการยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การให้การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน หลักการเหล่านี้ จึงได้รับการยอมรับไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ จากการต่อสู้เพื่อให้มาจึงทำให้คนในสังคมตะวันตก ตระหนักและยึดถือในเรื่องสิทธิเสรีภาพค่อนข้างมาก การปกป้องสิทธิเสรีภาพมิเป็นหลักประกันไว้ในกฎหมายสูงสุด การบังคับใช้กฎหมายควรเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ จนทำให้สังคมตะวันตกได้รับการยกย่องว่า เป็นสังคมที่อยู่กันได้ด้วยกฎหมายเป็นหลักกฎหมายเป็นใหญ่ ที่มักเรียกกันว่า Rule of Law ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3

“อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กฤษฎีกา และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

3. ความหมายของสิทธิมนุษยชน

ในหัวข้อนี้จะได้พิจารณาความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปกับความหมายในมุมมองพุทธศาสนาพิจารณาได้ดังนี้

ความหมายทั่วไป ตามที่มีอธิบายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 อธิบายไว้ว่า สิทธิมนุษยชน เป็นคำนาม หมายถึง สิทธิพื้นฐานที่มนุษย์พึงมี , ความหมายตามพจนานุกรมดังกล่าว ไม่มีความชัดเจนและรายละเอียดเพียงพอ ต่อมาจึงมีการอธิบายขยายความหมายของสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการต่างๆ พยายามให้คำจำกัดความ ตามความคิดเห็นและอิทธิพลที่ตนได้รับมา ได้แก่ คือ การมีเสรีภาพและความเสมอภาคในชีวิต และการมีโอกาที่จะได้รับการสนับสนุนความต้องการ ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยให้มีการจำกัดเสรีภาพน้อยที่สุด (Hass, 2008, p. 3) และบางคนอธิบายว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2561, น. 23) นักวิชาการบางท่านอธิบายว่า คือ ประโยชน์อันชอบธรรมซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ โดยปราศจากอันตรายซึ่งเกิดจากผู้อื่น และเพื่อเลือกแนวทางการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ ผู้อื่นจะต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าว นอกจากนี้ รัฐยังมีหน้าที่คุ้มครอง ดูแล ปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวาง ตลอดจนอำนวยความสะดวกในสิ่งต่างๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเยียวยากรณีที่การใช้สิทธิถูกละเมิด (นพนิธิ สุริยะ, 2559, น. 43)

หน่วยงานรัฐ คือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้พยายามอธิบายและขยายความว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ เราเรียกสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน ซึ่งทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีความเหมาะสมแก่ความเป็นคนและสามารถมีการพัฒนาตนเองได้ สิทธิมนุษยชน มีสองระดับคือ ระดับที่หนึ่งถือว่า เป็นสิทธิที่ติดตัวคนทุกคนมาแต่เกิด เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในเรื่องของความเชื่อลัทธิทางศาสนา ส่วนระดับที่สอง ต้องได้รับการรับรองสิทธิโดยกฎหมาย ได้แก่ สิทธิได้รับสัญชาติ สิทธิได้รับความคุ้มครองแรงงาน สิทธิความเสมอภาคของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และคนพิการ สิทธิได้รับการศึกษา สิทธิได้รับบริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น

ความหมายในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2560 มาตรา 4 กำหนดบทนิยามไว้ว่า สิทธิมนุษยชน หมายความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

ความหมายของสิทธิมนุษยชนในมุมมองทางพุทธศาสนา เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีมาก่อนหลักสิทธิมนุษยชน เพราะพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาภายหลังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน จนถึงปัจจุบันนี้ระยะเวลาได้ 2565 ปี ขณะที่สิทธิมนุษยชนเพิ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) จึงควรพิจารณาเปรียบเทียบว่า พุทธศาสนา มีความคิดเห็นอย่างไรกับ สิทธิมนุษยชน พบดังนี้

สิทธิต่าง ๆ ในกฎหมายหรือทางโลกนั้น พุทธศาสนาเห็นว่า เป็นเรื่องที่มีมนุษย์มาตกลงหรือมากำหนดขึ้นเอง สิทธิในกฎหมายเหล่านั้น ไม่มีอยู่จริงในทางธรรมะ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น นายดำเข้าไปเจอเสือหรือหมีดุร้ายมาก ตรงเข้ามาจะทำร้ายนายดำๆ จึงกล่าวอ้างสิทธิในชีวิต ร่างกายว่าอย่ามาทำร้ายนายดำ เช่นนี้ ไม่สามารถอ้างสิทธิในชีวิตร่างกายต่อสัตว์ในธรรมชาติได้ หรือการที่นายแดงปลูกผลไม้ในสวน แล้วอ้างต่อต้านผลไม่ว่าให้ออกผลมาเท่านั้นเท่านั้นให้แก่นายแดง เช่นนี้ไม่สามารถอ้างต่อต้านไม้ในธรรมชาติได้ จากข้อมูลที่ได้ความเห็นทางพุทธศาสนาพบว่าพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโณ) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า สิทธิในทางกฎหมายต่างๆมุ่งเพื่อจะมีการกีดกันเอารัดเอาเปรียบเพื่อให้ได้มากกว่าผู้อื่น มีลักษณะของการเรียกร้องเพื่อให้ได้มา หรือการเรียกร้องให้แบ่งสันปันส่วนที่ต้องการ เช่น สิทธิในที่ดิน สิทธิครอบครอง เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญที่ท่านเปรียบเทียบไว้คือ สิทธิในการเข้าถึงมรรคผลของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิที่จะนำไปสู่หนทางสำคัญ คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ให้หมดปัญหา ท่านถือว่าในพุทธศาสนานั้น เห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิดังกล่าวนี้อย่างเท่าเทียมกันอยู่ตลอด แต่ปัญหาคือมนุษย์ทั้งหลายจะมีปัญญาความฉลาดพอที่จะเข้าถึงหรือไม่ ไม่ต้องมีใครมาแบ่งสันปันส่วนให้ หรือต้องรอให้กฎหมายมากำหนด สิทธิในการเข้าถึงมรรคผลของความเป็นมนุษย์นี้ จึงเป็นเรื่องที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว (พระราชธรรมนิเทศ, 2562)

พระมหาวิชัยเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) อธิบายว่า แนวคิดทางพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เราจะต้องอยู่ด้วยกันด้วยความเคารพในชีวิตทุกชีวิต มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และสอนว่ามนุษย์เราควรจะต้องอยู่ด้วยกันด้วยเมตตาและไมตรี โดยมีพุทธพจน์เปรียบเทียบไว้ในวัชชีอปริหานิยธรรมหรือหลักอปริหานิยธรรมที่ตรัสแก่กษัตริย์วัชชี ข้อ 5 ว่า “บรรดากุลสตรีและกุลกุมาริ มิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก” หลักการนี้ให้ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องให้การปกป้องสตรีและเด็ก (พระมหาวิชัยเมธีวชิโรดม, 2562)

พระครูสถาพร เจติยาภิบาล อธิบายในประเด็นสิทธิมนุษยชนว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น ไม่มีคำว่า สิทธิมนุษยชน แต่ก็มีคำที่มีลักษณะเหมือนกัน โดยพระพุทธเจ้าได้แสดงเรื่องนี้ไว้ ในประเด็นการเคารพนับถือไม่แบ่งชั้นวรรณะ กล่าวคือ ในการเคารพนับถือผู้ที่มาบวชในพุทธศาสนานั้น ทรงกำหนดว่าให้เคารพสงฆ์ โดยถือหลักการบวชก่อนบวชหลัง ไม่ถือหลักว่าให้เคารพคนที่มาบวชจากวรรณะที่สูงกว่า คนที่มาบวชก่อนตน เช่น คนวรรณะแพศย์ บวชก่อนคนวรรณะพราหมณ์ ไม่ถือว่าคนที่บวชจากวรรณะพราหมณ์จะมีสถานะสูงกว่า ดังนั้น คนวรรณะพราหมณ์ต้องเคารพคนที่บวชก่อนตน แม้จะเป็นวรรณะแพศย์ที่ต่ำกว่าวรรณะพราหมณ์

ก็ตาม ซึ่งหากเปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน เรื่องชนชั้นวรรณะคือ หลักความเสมอภาค (พระครูสถาพร เจติยาภิบาล, 2562)

พระมหาพวงษ์ศักดิ์ จิตวิโร อธิบายในประเด็นนี้ว่า คำนี้ในพุทธศาสนา เทียบได้กับคำว่า ศีล ซึ่งถือเป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ ศีลในที่นี้คือ ศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์จะต้องสมาทานศีล คือ การถือเอาธัมมาเป็นข้อปฏิบัติ, การถือปฏิบัติ คือ การรับเอาศีลมาปฏิบัติ ความจริงแล้ว คำว่าศีลหรือศีลธรรม เป็นคำโบราณของอินเดีย ดังนั้น สิทธิมนุษยชนก็คือศีล ซึ่งมนุษย์ควรมีหรือควรถือปฏิบัติ รับเข้ามาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ในแง่นี้ การสมาทานจึงเป็นการรับเข้ามาด้วยความสมัครใจ มีลักษณะไม่บังคับ (พระมหาพวงษ์ศักดิ์ จิตวิโร, 2562)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการที่ชุมชนมนุษย์ในระดับโลก คือองค์การสหประชาชาติ มาตกลงร่วมกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคน ๆ ได้รับความเคารพนับถือ เอาใจใส่ดูแลรักษา ให้ได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันในโลกนี้อย่างดีที่สุด จึงวางเป็นข้อกำหนดให้บุคคลสามารถยกเป็นข้ออ้าง เพื่อจะเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตอยู่ที่ดีที่สุด เป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนตามภูมิหลังนั้น มาจากการเบียดเบียนต่อสู้กัน โดยเฉพาะในสังคมตะวันตก ทั้งในสังคมเดียวกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง เช่น การบังคับให้ชนถือศาสนา ตลอดจนการเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ เอาเป็นเมืองขึ้น กดขี่ชนเผ่าพื้นเมือง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วพบว่า ความหมายในกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้มีความแน่นอนชัดเจนลงไปในระดับหนึ่ง เพื่อให้ถือเป็นเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน เพื่อใช้ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในขณะที่ความหมายในทางพุทธศาสนานั้นมีลักษณะเพื่อให้มนุษย์ได้มีความตระหนักและเข้าใจถึงแก่นแท้ที่ลึกลงไปในระดับจิตใจ หากมีความเข้าใจให้ถูกต้องเป็นฐานแล้วก็ไม่ต้องมีกฎหมายมากำกับอีกชั้นหนึ่งก็ได้ แต่ในความเป็นจริงทางสังคม เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านความรู้ ความคิดจิตใจเป็นสิ่งที่มีความค่า (Value) จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้เข้าถึงหลักหรือแก่นธรรมที่เป็นฐานแห่งชีวิต

4. สิทธิ กับสิทธิมนุษยชน และปัญหาของสิทธิมนุษยชน

คำว่าสิทธิ (Rights) เป็นคำสำคัญพบมากในกฎหมายแทบทุกระดับ การทำความเข้าใจว่ามีความหมายอย่างไรนั้น พิจารณาได้หลายแง่ ดังต่อไปนี้

สิทธิในแง่อำนาจ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฯ อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม อำนาจที่กฎหมายรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตได้อย่างอิสระ แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของคนอื่น ส่วนสิทธิในแง่ประโยชน์นั้น อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่บุคคลมีความชอบธรรมที่จะได้รับ ซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ (หยุด แสงอุทัย, 2565, น. 255) ด้านนักวิชาการพยายามอธิบายว่า สิทธิหมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาลผลประโยชน์อันเป็นส่วนที่พึงได้ของบุคคลนั้น (สมยศ เชื้อไทย, 2565, น. 15) ตัวอย่างของสิทธิในกฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการฟ้องร้องคดีต่อศาล เป็นต้น

ในพุทธศาสนา อธิบายในเรื่องของสิทธิ ไว้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), น. 14-15) พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ค้นพบหลักความจริงที่ว่าด้วย “ธรรมวินัย” หรือธรรม+วินัย โดยคำว่า “ธรรมหรือธรรมะ” Dharma มีความหมายกว้างมาก กล่าวคือ ธรรมหมายถึง “ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย” อาจแยกได้เป็น 1) ธรรมในแง่ธรรมชาติ หมายถึงสิ่งทั้งหลายบรรดามี ทั้งรูปธรรมและนามธรรม 2) ธรรมในแง่ธรรมดา หมายถึงความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายบรรดามีเหล่านั้น 3) ธรรมในแง่ธรรมจริยา หมายถึง ข้อที่มนุษย์ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมดาของธรรมชาติ 4) ธรรมในแง่คำสอนหรือธรรมเทศนา หมายถึง คำสอนที่สื่อไปยังความหมายในสามข้อนั้น ส่วนคำว่า “วินัย” ทางพุทธศาสนาอธิบายว่า หมายถึงระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตดีงาม และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม วินัยเป็นการจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนในชุมชนหรือสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกัน โดยมีความเป็นอยู่และสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะได้รับประโยชน์จากธรรมวินัยจึงเป็นเรื่องของการที่มนุษย์มาจัดตั้งวางระบบหรือกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนเพื่อให้ได้ประโยชน์จากธรรมหรือกฎความจริงของธรรมชาติ อาจกล่าวเชิงเปรียบเทียบได้ว่า วินัยเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เข้าถึงตัวธรรมหรือธรรมะ

ตัวอย่างของคำว่า ธรรม ได้แก่ สภาพที่ทรงไว้, ธรรมชาติ, ธรรมดา, สภาวธรรม, สัจธรรม, ความจริง; เหตุ ต้นเหตุ; สิ่ง, ปรากฏการณ์, ธรรมารมณ์ สิ่งที่เกิด; ความดี, ความถูกต้อง, ความประพฤติดชอบ; หลักการ, แบบแผน ธรรมนิยม, หน้าที่; ความชอบ, ความยุติธรรม; คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น

ตัวอย่างของคำว่า วินัย ได้แก่ กฎหมาย, สิทธิ, ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

คำว่า “มนุษย์” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) อธิบายว่า หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง ส่วนในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์อธิบายว่า หมายถึง ผู้มีใจสูง ได้แก่ คนที่มีมนุษยธรรม เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้น และยังหมายถึงสัตว์ที่รู้จักคิดเหตุผล

ดังนั้น คำว่า สิทธิมนุษยชน ตามนัยเช่นนี้ จึงหมายความว่า อำนาจอันชอบธรรม หรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองให้แก่บรรดาสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล มีจิตใจสูง เพื่อให้เกิดความเคารพนับถือ เอาใจใส่ดูแลรักษา ให้ได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันในการดำรงชีวิตในโลกมนุษย์นี้

การพิจารณาความหมายของสิทธิมนุษยชนข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกันกับหลักการในอารัมภบทที่กำหนดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่พัฒนาการจากอารยธรรมตะวันตก ส่วนในทางพุทธศาสนาเห็นว่าสิทธิมนุษยชนมาจากหลักในศีลห้าเป็นเบื้องต้น

สำหรับปัญหาที่เกิดจากสิทธิมนุษยชนนั้น ในที่นี้พิจารณาจากกรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการเปรียบเทียบและชี้ประเด็นแห่งปัญหาได้ ดังนี้

1) ปัญหาการคำนึงถึงแต่สิทธิของตนเอง

ในสังคมตะวันตก ที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นสังคมที่เคารพกฎระเบียบหรือกฎหมาย จนกลายเป็นคำที่นิยมใช้กันว่า เป็นสังคมแบบ Rule of Law ที่ยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่นั้น พบว่า ในอีกด้านหนึ่ง มีการใช้สิทธิของตนไปในทางหาประโยชน์หรือแบบสุดโต่งกลายเป็นระบบพิทักษ์สิทธิตลอดจนใช้

กฎหมายเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ เช่น การที่ทนายความนักกฎหมายประกาศว่ารับปรึกษาและดำเนินคดีให้ฟรีโดยไม่คิดเงิน แต่ถ้าเมื่อฟ้องจนชนะคดีแล้ว ทนายความขอแบ่งเอาจากทรัพย์สินที่ฟ้องหรือเรื่องที่เรียกร้องกันครึ่งหนึ่ง เช่นนี้เบื้องหลังของเรื่องนี้ ทำให้เห็นได้ว่าประชาชนทั้งหลายเพื่อนบ้านกัน หากมีการกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้นและทนายความมุ่งหาประโยชน์ดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดเพื่อนบ้านคอยจ้องหาช่องทางในการฟ้องอีกฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นเรื่องการใช้สิทธิตามปกติก็ตาม แต่การคำนึงถึงแต่สิทธิมนุษยชนดังกล่าว ย่อมทำให้กลายเป็นสังคมที่หวาดระแวงกัน เพราะอีกฝ่ายหนึ่งคอยจ้องจะฟ้องร้องให้ทนายดำเนินคดีให้ และทนายไม่คิดค่าทนาย แต่คิดเอาจากเงินที่ฟ้องร้องมาได้ หรือแม้แต่การที่สังคมอเมริกันมีปัญหาความรุนแรง (James Patterson and peter Kim, p. 288) มีการทำร้ายเด็กโดยบุคคลใกล้ชิดคือพ่อแม่รัฐบาลต้องออกกฎหมายมาคุ้มครองเด็ก ในด้านดีทำให้ช่วยยับยั้งคนที่คิดจะกระทำความรุนแรง แต่ในด้านร้ายคือ เป็นการทำลายบรรยากาศในความสัมพันธ์ครอบครัว รวมทั้งเป็นการแทรกแซงกระบวนการอบรมเลี้ยงดูบุตร เช่น ในการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้น พ่อแม่อาจลงโทษหรือตีบุตรได้ ยังไม่แน่ว่าเป็นการทารุณหรือไม่ แม้เด็กหรือลูกอาจใช้สิทธิในการแจ้งความต่อตำรวจว่าพ่อแม่ทำร้าย ตำรวจจับพ่อแม่ไปดำเนินคดีขังไว้ เป็นต้น เช่นนี้ แม้ศาลยังไม่ตัดสินคดี แต่บรรยากาศในครอบครัวได้เสียไปแล้ว เกิดความหวาดระแวงกันระหว่างพ่อแม่ลูก ความอบอุ่นในครอบครัวหายไป และเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก นี่คือ ผลเสียของการคำนึงถึงแต่สิทธิของตนในแบบพิทักษ์สิทธิในระบบสิทธิมนุษยชน

2) ปัญหาสิทธิเสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech)

กรณีนี้ หากมนุษย์คำนึงและยึดหลักสิทธิมนุษยชนแบบสุดโต่ง โดยการเข้าใจว่ามีสิทธิและเสรีภาพในการพูดการแสดงออกอย่างเต็มที่แล้ว แต่เจตนาที่แสดงออกมากลายเป็นไปกระทบกระทั่งหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น การใช้เสรีภาพในการพูดโดยการพูดหรือแสดงความเห็นแบบการเมือง หรือ Political Correctness (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554, น. 86-87) ซึ่งมีความหมายว่า คำพูดที่ใช้เพื่อเล็งการดูถูกดูหมิ่นกันหรือคำพูดที่ใช้เพื่อเล็งความรู้สึกขุ่นเคืองในเรื่องสีผิว เพศ ผู้พิการ เป็นต้น เรามักพบเห็นบ่อยจากการที่นักการเมืองอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น โดยมักจะพูดในลักษณะเปิดเผยความจริงเพียงด้านเดียวหรือส่วนเดียว แต่มักพูดเข้าข้างตัวกล่าวให้ร้ายผู้อื่น โดยอ้างว่าเป็นเรื่องทางการเมือง อาจมีการใช้ถ้อยคำในแบบที่เรียกว่า “วาทกรรม” (Discourse) ขึ้นมาเพื่อแสดงภูมิข่มผู้อื่นหรือเพื่อให้ได้คะแนนนิยม จนถึงการพูดแบบชิงชังเสียดสี (Hate Speech) เป็นปัญหามากในสังคมอเมริกัน จนจะต้องเล็งไม่ให้พูดจาดังกล่าวกการพูดแบบการเมืองจึงเป็นเรื่องที่แสดงถึงความไม่จริงใจต่อกัน ไม่เปิดใจพูดกันด้วยดีด้วยเมตตา ตัวอย่างคำพูดในแบบ Political Correctness เช่น การพูดว่า นิโกร ถือว่าเหยียดผิว ควรใช้ว่า Black การใช้คำว่า Man อย่างเดียว อาจถือว่าเอียงเพศ ต้องใช้คำว่า Man and Women หรือ He or She เป็นต้น

ในปัจจุบันสังคมไทยรับเอาหลักเสรีภาพนี้มาใช้จนเลยเถิดก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่นอย่างมากมาย เห็นได้จากการที่นักการเมืองในสภาใช้การพูดแบบใช้วาทกรรม พูดเสียดสี ล้อเลียนผู้อื่นด้วยหวังจะได้รับความสนใจ ในทางการเมือง สื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ มีการแสดงออกแสดงความคิดเห็นกันโดยไม่คำนึงว่า จะกระทบถึงเกียรติหรือชื่อเสียงของผู้อื่น เกิดปัญหาการฟ้องร้องดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการแสดง

คิดเห็น ในคดีหมิ่นประมาทและคดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 334/2564, 101/2564, 3473/2563, 5764/2562, 2148/2562, 1188/2561, 7616/2560, 319/2560, 94/2558)

คดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2565) ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวเท็จ (The Bangkok Inside, 2565) เป็นต้น มีจำนวนเพิ่มสูงมากขึ้น จึงนับเป็นประเด็นที่น่าตกใจและน่าศึกษาค้นคว้าต่อไปว่า สาเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดเหล่านี้เกิดจากปัจจัยใดบ้าง ผู้เขียนคงจะทิ้งไว้เป็นประเด็นเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต เพื่อให้หลักสิทธิมนุษยชนได้เกิดประสิทธิผลที่แท้จริงต่อไป

5. สรุป

สิทธิมนุษยชนเป็นหลักการทางกฎหมายที่เกิดจากความพยายามในการเรียกร้องให้ผู้ปกครองคำนึงถึงสิทธิของผู้ใต้ปกครอง เริ่มจากเป็นแนวคิดจากปรัชญากรีกที่เรียกว่าปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่พยายามนำเสนอหลักและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่สงสัยใคร่รู้ ของนักปราชญ์ในยุคนั้น ทำให้เกิดคำถามต่อการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องของผู้ปกครอง และการแสวงหาสิทธิและเสรีภาพด้วยการตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบ จึงเป็นเพียงแค่ร่างจุดเริ่มต้นของสิทธิมนุษยชน ต่อมาเมื่อเกิดแนวคิดปรัชญาฝ่ายกฎหมายบ้านเมือง ผ่านยุคกลางของยุโรป การต่อสู้ทางความคิดและการทำร้ายตลอดจนทำลายซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลและการยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การให้การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน หลักประกันเหล่านี้ได้รับการยอมรับไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศในที่สุด ในสังคมตะวันตก จึงมีแนวโน้มยึดมั่นและยกย่องสิทธิเสรีภาพของบุคคล และการจะปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคล จนกลายเป็นสังคมที่อยู่กันได้ด้วยตัวบทกฎหมายเป็นใหญ่ ที่เรียกว่า Rule of Law อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบสิทธิมนุษยชนกับแนวคิดทางพุทธศาสนาพบว่า สิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องที่มนุษย์ทั้งหลายมากำหนดถึงสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในขณะที่ทางพุทธศาสนาเห็นว่า สิทธิทั้งหลายเป็นเรื่องที่มนุษย์มากำหนดกันขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น พุทธศาสนาเห็นว่า “สิทธิ” ทั้งหลายนั้นไม่มีจริงตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ต้องมีปัญญาเพื่อนำหลักการเรื่องสิทธิไปใช้ให้สอดคล้องกับธรรม ซึ่งเป็นหลักความจริงของธรรมชาติ หากมีความเข้าใจถึงแก่นความจริงแท้ทางพุทธศาสนา จะทำให้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลง นอกจากนี้ ปัญหาของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการยึดถือยึดมั่นต่อสิทธิมากเกินไป ส่งผลให้เกิดปัญหาได้แก่ ปัญหาสุดโต่งหากคำนึงถึงแต่สิทธิของตนเองจนกลายเป็นการพิทักษ์สิทธิตลอดจนใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ และปัญหาสิทธิเสรีภาพในการพูดที่กลายมาเป็นประเด็นปัญหาใหม่ อาทิ การพูดแบบถูกต้องทางการเมือง Political Correctness ตลอดจนปัญหาการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างๆที่เข้าข่ายละเมิดต่อกฎหมาย เกิดเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นอย่างมากขึ้นในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นปัญหาความเข้าใจถึงความหมายที่ถูกต้องของคำว่า สิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ ในสังคมไทยที่รับมาจากอารยธรรมตะวันตกไม่สอดคล้องกับสังคมไทย

ทำให้คติความผิดในเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ควรใช้หลักแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ถูกต้องมาปรับปรุงพัฒนาให้เข้าสู่แนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เริ่มจากปัจเจกบุคคลก่อน จากนั้นช่วยกันขยายเผยแพร่ไปสู่คนหมู่มาก จะช่วยลดปัญหาทางสังคมได้ไม่มากนัก

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ดิเรก วรรณาคม. (2563). *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

นพนิต สุริยะ. (2559). *สิทธิมนุษยชนและการคุ้มครอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน .

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *นักวิชาการเทศ-ไทย หาความรู้ให้แน่ ใช้แค่คิดเอา* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *นิติศาสตร์แนวพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). บริษัทพิมพ์สวยจำกัด.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ปรัชญากรีกก่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ 7).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

สมยศ เชื้อไทย .(2554). *นิติปรัชญาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สมยศ เชื้อไทย. (2565). *ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายกฎหมายแพ่งหลักทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 29). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย. (2565). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2561). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

การขับเคลื่อนงานบริหารทรัพยากรมนุษย์สู่ดิจิทัล

Driving Human Resource Management to Digital

(วันรับบทความ: 22 เมษายน 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 27 พฤษภาคม 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 3 มิถุนายน 2566)

เพ็ญศรี ฉิรินัง*

Pensri Chirinang

บทคัดย่อ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หน้าที่ความรับผิดชอบหลักของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์อาจจะดูไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงวนเวียนกับเรื่องการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การบริหารเส้นทางอาชีพ การกำหนดและวางแผนพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่ง การบริหารพนักงานกลุ่มศักยภาพ การดูแลเรื่องค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ รวมทั้งงานพนักงานสัมพันธ์และคุณภาพชีวิตในการทำงาน แต่เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการให้บรรลุเป้าประสงค์ข้างต้นได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปรวดเร็วรวมทั้งความคาดหวังของพนักงานรุ่นใหม่ก็เปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้น หากฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ไม่ปรับให้ทันกับยุคดิจิทัล ก็จะไม่สามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันขององค์กรไว้ได้ เพราะพนักงานที่เก่งก็จะลาออกไปอยู่ในองค์กรที่มีการจัดหาเทคโนโลยี และมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่เกื้อหนุนต่อทักษะของตนเองมากกว่า บทความนี้มุ่งนำเสนอการขับเคลื่อนองค์กรสู่การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางให้นักปฏิบัติการ ผู้ศึกษาและวิจัยทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้เห็นวิธีการที่องค์กรปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ทำงานด้วยวิธีดิจิทัลได้ โดยอาศัยเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนองค์กร, การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลดิจิทัล, เทคโนโลยี

Abstract

Over the past decade, the primary responsibilities of the human resources department may not seem to have changed much, still revolving around human resource planning, recruiting and selection, training and development, career path management, succession planning, talent management, compensation and benefits management, including employee relations and quality of work life. But the tools used in the management to achieve the above goals have changed a lot. Due to the rapidly changing technology and the expectations of the new generation of employees also change. Therefore, if the human

* รองศาสตราจารย์ ดร., วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี,

E-mail: pensri.chi@mutr.ac.th

resource department does not keep up with the digital age will not be able to maintain the organization's competitiveness because the best employees will leave the organization that provides technology and a work environment that is more supportive of their skills. This article aims to present the organization's drive toward human resource management in the digital era. As a guideline for operators, human resource studies and researchers see how organizations can transform human resource management to work digitally by using new technology tools or applications.

Keywords: Organization Driving, Digital HR, Technology

1. ส่วนนำ

ปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital) เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความทันสมัยมากขึ้น ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อการทำงานดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำการทำธุรกิจ การวิจัย การพัฒนา หรือความบันเทิงต่าง ๆ สามารถสังเกตได้จากสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ รอบตัวส่วนใหญ่จะถูกควบคุมการทำงานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ทั้งสิ้น และจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องปรับตัวให้ทันโลกที่เปลี่ยนไปเพื่อความอยู่รอด รักษาความสามารถในการแข่งขันและการเจริญเติบโตในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ มีการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี จากการสำรวจข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) เพื่อดำเนินการศึกษาวิจัย Thailand Digital Outlook ระยะที่ 3 โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจาก 77 จังหวัดทั่วประเทศ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ภาคประชาชน (จำนวน 39,145 ตัวอย่าง) ภาคธุรกิจเอกชน (จำนวน 3,381 ตัวอย่าง) และหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการปฐมนิเทศแก่ประชาชน (จำนวน 935 ตัวอย่าง) การสำรวจได้ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 และศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ได้ประกาศมาตรการควบคุมและบรรเทาเหตุการณ์ดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดที่มีการระบาดอย่างรุนแรง รวมถึงการทำงานแบบ Work From Home ในองค์กรภาคธุรกิจเอกชนและหน่วยงานรัฐบาล จากการสำรวจพบว่าประชาชนส่วนใหญ่คิดเป็นสัดส่วนถึง 85.1% มีการใช้งานอินเทอร์เน็ต โดยระยะเวลาการใช้งานโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 6-10 ชั่วโมงต่อวัน โดยวัตถุประสงค์หลักของการใช้อินเทอร์เน็ตในภาคประชาชนเพื่อรองรับการทำงาน (75.2%) การรับบริการออนไลน์ทางการศึกษา (71.1%) การทำธุรกรรมซื้อขายสินค้าบริการออนไลน์ (67.4%) การติดต่อสื่อสารสนทนา (65.1%) การทำธุรกรรมออนไลน์ด้านการเงิน (54.7%) กิจกรรมสันทนาการ (53.1%) มีส่วนร่วมในการดำเนินการภาครัฐ (49.6%) การรับบริการออนไลน์ทางด้านสาธารณสุข (48.6%) ติดตามข่าวสารทั่วไป (39.1%) การใช้งานด้านอื่น ๆ (35.6%) การสร้างสรรค์เนื้อหาหรือคอนเทนต์ต่าง ๆ (28.2%) และทำธุรกรรมด้านการท่องเที่ยวออนไลน์ (2.2%) การสำรวจยังพบว่า 76.6% ของประชาชนยังซื้อสินค้าและบริการทางออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่ม โดยมี Shopee

และ Lazada เป็นแพลตฟอร์มซื้อขายออนไลน์ยอดนิยมอันดับต้นๆ การศึกษายังพบว่าประชาชนส่วนใหญ่คิดเป็นสัดส่วน 60.7% ใช้บริการออนไลน์ภาครัฐ ยกตัวอย่างเช่น การชำระค่าน้ำและค่าไฟ นอกจากนี้ 64.6% ของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างยังทำงานโดยใช้การประชุมทางไกลผ่าน VDO Conference อีกด้วย โดยสถานที่หลักที่ประชาชนนิยมใช้อินเทอร์เน็ตในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้แก่ ที่พักอาศัยของตนเอง (70.2%) และสถานที่ทำงาน (22.2%)

สำหรับภาคธุรกิจเอกชน การสำรวจพบว่า 98.4% ของผู้ประกอบการมีการใช้อินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ ธุรกิจเอกชนยังมีการใช้เทคโนโลยีในเรื่องของ Cloud และ Data Analytics สูงขึ้น โดยผู้ประกอบการใช้ Cloud ถึง 70.3% และทำ Data Analytics สูงถึง 61.5% และ ใช้ AI ในเรื่องของ Chatbot สูงถึง 41% โดยช่องทางออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้นได้แก่ธุรกิจทางด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น 54.6% ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มเพิ่มขึ้น 27.4% และธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์เพิ่มขึ้น 27.9% ในขณะที่การท่องเที่ยวและสันทนาการมีการใช้ออนไลน์ลดลงถึง 76.4% โดยสาเหตุหลักอาจจะเกิดจากการปิดประเทศทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางจากจังหวัดหนึ่งไปยังจังหวัดอื่น ๆ ได้ ในขณะที่แฟชั่นลดลง 44.8% และวัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักรลดลง 36.5% เนื่องจากมีจำนวนโรงงานที่ปิดตัวมากขึ้น การสำรวจยังพบว่า 73.9% ของผู้ประกอบการยังมีช่องทางออนไลน์เพื่อจำหน่ายสินค้าและบริการ และ 28.0% ของผู้ประกอบการมีการสั่งซื้อสินค้าและบริการออนไลน์โดยช่องทางออนไลน์และสื่อสังคมที่ผู้ประกอบการนิยมใช้ ได้แก่ ยูทูบ (YouTube) ไลน์ (Line) เฟสบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น นอกจากนี้มีผู้ประกอบการจำนวนมากถึง 88.5% ที่ใช้บริการออนไลน์ภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยื่นภาษีและนำส่งข้อมูลบัญชี สำหรับหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการปฐมนิเทศแก่ประชาชน ได้แก่ โรงเรียนและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) การศึกษาพบว่า 76.4% มีการใช้อินเทอร์เน็ต การศึกษายังพบว่า 69.1% ของหน่วยงานภาครัฐมีการให้บริการออนไลน์ โดยมีเฟสบุ๊กเป็นช่องทางออนไลน์ที่นิยมมากที่สุด และมีบริการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเป็นบริการที่มีมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานขององค์กร องค์กรต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยบริหารจัดการจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยผลักดันองค์กรให้พร้อมรับมือและปรับตัวได้ทันในยุคดิจิทัล และเทคโนโลยียังช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ทันสมัยขององค์กรให้มีความน่าดึงดูดใจต่อผู้สมัครงานที่มีศักยภาพสูงมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีได้กลายมาเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบความสำเร็จ และมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน นอกจากนี้เทคโนโลยีจะเข้ามาเปลี่ยนแปลงสภาพการแข่งขันทางธุรกิจแล้ว แม้แต่ภายในองค์กรก็กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เทคโนโลยีได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน รูปแบบการติดต่อสื่อสาร และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแทบจะทุกภาคส่วน รวมทั้งยังเข้ามาปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดการบริหารจัดการงานและการสื่อสารระหว่างกันในรูปแบบใหม่ (Isari, Bissola and Imperatori, 2019) เทคโนโลยีไม่ได้เปลี่ยนแปลงแค่กระบวนการทำงาน แต่ยังรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานสอดคล้องไปกับเทคโนโลยีและ

สามารถประยุกต์ใช้กับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนกทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของการบริหารบุคลากร จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเพื่อรองรับความท้าทายอันเนื่องมาจากเทคโนโลยี และปรับแนวทางการดำเนินงานให้มีความเหมาะสม รวมถึงปรับเปลี่ยนมุมมองของพนักงานต่อการเข้ามาของเทคโนโลยี การใช้งาน และรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ (Bondarouk and Brewster, 2016)

บทความนี้เป็นการศึกษาการขับเคลื่อนองค์กรสู่ Digital HR จากเอกสารทางวิชาการ บทความวิจัย บทความวิชาการ หนังสือ และบทความปริทัศน์ เพื่อเป็นแนวทางให้นักปฏิบัติการ ผู้ศึกษาและวิจัยทางด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้วยเหตุผลที่ว่าท่ามกลางความก้าวหน้าของเทคโนโลยีนี้ ทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้และอยู่กับดิจิทัล เพื่อใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบความสำเร็จหรือไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสร้างประสบการณ์การทำงานของพนักงาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรับมือและสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของทรัพยากรบุคคลเอง และยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรในรูปแบบที่เป็นกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น

2. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล (Digital HR) คือ การที่องค์กรนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีส่วนกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเป็นดิจิทัลมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำงานที่เน้นแพลตฟอร์มและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น โดยอาศัยเครื่องมือ และแอปพลิเคชันเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหา คิดค้น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งฝ่ายทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องมีความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยี ดังนั้นถือได้ว่า Digital HR ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนการจัดการในทรัพยากรมนุษย์ให้เน้นการใช้แพลตฟอร์มมากขึ้น (Deloitte, 2017) สอดคล้องกับ ออราเคิล (Oracle, 2016) ที่อธิบายว่า Digital HR หมายถึง การใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ยุคใหม่หรือเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรมนุษย์ มีการตัดสินใจผ่านข้อมูลเพื่อให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ Digital HR จึงเป็นการผสมผสานด้านทรัพยากรมนุษย์และธุรกิจเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริง นอกจากนี้ พัทธธราภา โพธิ์อ่อง (2561) ได้กล่าวว่า Digital HR หมายถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ผ่านข้อมูล และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างกิจกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์และธุรกิจ โดยใช้ประโยชน์จากระบบเครือข่าย ระบบการบริหารจัดการข้อมูล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

Dave (2019) กล่าวว่า Digital HR คือ การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้างข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์วางแผนไปต่อ โดย Digital HR แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เน้นการสร้างประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทำงานของทรัพยากรบุคคลมากขึ้น มีการปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี เช่น การใช้ระบบ SAP หรือโปรแกรมที่ช่วยจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสายงานของธุรกิจให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย รวดเร็ว และข้อมูลถูกต้อง

ระยะที่ 2 สร้างนวัตกรรม (Innovation) คือ การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จากข้อมูลที่มีอยู่อย่างเพียงพอ

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูล (Information) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อตอบโจทย์ธุรกิจโดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายให้องค์กรสามารถแข่งขันในตลาดได้

ระยะที่ 4 สร้างความเชื่อมโยง (Connectedness) คือ การเชื่อมโยงคนในองค์กรกับสิ่งรอบตัวโดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กัน เชื่อมโยงกัน

Nawaz (2017) ระบุว่า Digital HR เป็นการใช้เทคโนโลยีในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและส่งเสริมพนักงานให้ทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยปรับเปลี่ยนการทำงานในรูปแบบใหม่ (Digital workforce) จากแบบดั้งเดิมให้มีความดิจิทัลมากขึ้น เริ่มจากเปลี่ยนอุปกรณ์การทำงานให้เป็นอุปกรณ์เคลื่อนที่ มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และนำระบบคลาวด์เข้ามาใช้เพื่อให้ทำงานได้จากทุกที่ ทำให้พนักงานสะดวกต่อการใช้งาน เช่น แอปพลิเคชันด้านทรัพยากรมนุษย์บนโทรศัพท์มือถือ การเรียนรู้ผ่าน Web-based Learning ระบบบริหารผลการปฏิบัติงาน การคัดเลือกพนักงาน เป็นต้น อีกทั้ง Digital HR ยังช่วยในเรื่องของการคาดการณ์และตัดสินใจโดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูล และพนักงานสามารถให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งทรัพยากรบุคคลสามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไปได้ เกิดความเข้าใจและรู้เท่าทันพนักงานอย่างแท้จริง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการพนักงาน ส่งผลให้พนักงานทำงานได้อย่างเต็มความสามารถและปรับตัวกับองค์กรได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

ดังนั้น สรุปได้ว่า ปัจจุบันมีการแข่งขันทางด้านธุรกิจที่รุนแรง มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและรูปแบบการดำเนินธุรกิจ ทำให้ธุรกิจและนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีที่ถูกพัฒนาเพื่อให้การดำเนินกิจการขององค์กรต่าง ๆ สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อกระแสการเปลี่ยนแปลงองค์กรแบบเก่า มาสู่การเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้ทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน ต่างก็ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบบริหารจัดการให้เป็นดิจิทัลตามไปด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงนั้น โดยเฉพาะในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรได้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารบุคลากรในองค์กรเช่นเดียวกัน โดยมีชื่อเรียกเทคโนโลยีดิจิทัลที่ใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์นี้ว่า Digital HR โดย Digital HR นี้จะเป็นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการทำงานของฝ่ายจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทำให้กระบวนการทำงานทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดกลายเป็นดิจิทัล ตั้งแต่การเปิดรับสมัครงาน ขั้นตอนการคัดเลือกบุคลากร การเชิญสัมภาษณ์ ไปจนถึงการจัดทำเอกสารตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อลดขั้นตอนสำหรับพนักงานใหม่ และอำนวยความสะดวกให้กับพนักงานปัจจุบันในการลางาน การลงเวลาเข้าออกการทำงาน รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการ

ปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงานในองค์กร ซึ่งการนำ Digital HR มาใช้นอกจากจะส่งผลดีต่อการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรแล้ว ยังส่งผลดีต่อภาพรวมของการบริหารจัดการองค์กร และภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเทคโนโลยี SMAC

Deloitte HR Capital (2017) อธิบายว่าเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือ วิธีการที่องค์กรปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ทำงานด้วยวิธีดิจิทัลได้ โดยอาศัยเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือแอปพลิเคชัน (Applications) เพื่อมอบแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดี และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เป้าหมายของการเป็น Digital HR คือ การเชื่อมโยงงานการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทั้งหมดให้สามารถใช้งานที่ไหนก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ผ่าน Smart Device ต่าง ๆ รวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก (HR Big Data) และการใช้ Social Media เสริมสร้างการความร่วมมือและผูกพันในองค์กร (Collaboration) ให้แน่นแฟ้นขึ้น การนำเทคโนโลยี SMAC มาใช้เป็นการขยายการทำงานร่วมกันส่งผลให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

1) **สื่อสังคม (Social media)** หมายถึง เทคโนโลยีที่ช่วยในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและพัฒนาความสัมพันธ์เสมือน (Virtual relationship) โดยเน้นให้ผู้ใช้งานเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหาขึ้นเองอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในรูปแบบของข้อมูล ภาพ และเสียง โดยสื่อสังคมช่วยเพิ่มการแบ่งปันความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube และ โปรแกรมสนทนา เป็นต้น

2) **อุปกรณ์เคลื่อนที่ (Mobility)** หมายถึง อุปกรณ์ดิจิทัลเคลื่อนที่ที่มีขนาดพอดีพกพาได้สะดวก ช่วยให้เข้าถึงหรือทำทุกอย่างได้เปรียบเสมือนคอมพิวเตอร์ ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารที่ไม่จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กันทางกายภาพ เกิดการเชื่อมต่อกันอย่างไร้พรมแดน

3) **การวิเคราะห์ (Analytic)** หมายถึง การจัดการข้อมูล โดยการนำข้อมูลดิบมาวิเคราะห์และคาดการณ์ผ่านเครื่องมือและระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกและสามารถนำไปใช้ได้จริง สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านั้นในการสร้างคุณค่าและเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

4) **การประมวลผลแบบคลาวด์ (Cloud computing)** หมายถึง ระบบการเก็บข้อมูลและการเชื่อมต่อข้อมูลแบบออนไลน์ ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงและเชื่อมต่อข้อมูลกันได้อย่างง่ายดาย มีประมวลผลแบบเวลาจริง (Real-time) และเข้าถึงข้อมูลได้ไม่ว่าจะอยู่สถานที่ใดก็ตาม เช่น iCloud, OneDrive, Dropbox, Google Drive, Email, Microsoft Office 365, Microsoft Mobile Service เป็นต้น

การนำเทคโนโลยี Social-Mobile-Analytic-Cloud หรือ SMAC มาใช้ต่อยอดเครื่องมือที่มีอยู่แล้ว เสริมด้วยการพัฒนาเครื่องมือใหม่ ๆ เช่น Mobile Application โดยมีหลักปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

1) **การเชื่อมต่อระบบฐานข้อมูลองค์กรกับ Smart Device** ส่วนตัวของพนักงาน พนักงานส่วนใหญ่จะมีเครื่องมือส่วนบุคคลที่เป็น Smart Device อยู่แล้ว เช่น Notebook Tablet และ Smart Phone ใช้งานผ่านระบบการสื่อสารไร้สาย ทำให้สามารถทำงานได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา การอนุญาตให้พนักงานนำอุปกรณ์ดังกล่าว มาเชื่อมต่อระบบฐานข้อมูลและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในองค์กร เพื่อเป็น

อุปกรณ์เสริมในที่ทำงาน หรือนำกลับไปใช้งานที่บ้าน เป็นแนวคิดที่เรียกว่า BYOD หรือ Bring Your Own Device ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการปรับเปลี่ยนการบริหารงานบุคคลในปัจจุบันไปสู่การเป็นระบบ Digital HR ได้เร็วขึ้น ทั้งนี้ BYOD นอกจากจะเพิ่มขีดความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายขององค์กรในการจัดซื้ออุปกรณ์และซอฟต์แวร์ให้พนักงาน และยังเสริมการทำงานของพนักงานให้คล่องตัวมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามหากอุปกรณ์นั้น ๆ ไม่มีการป้องกันไว้อย่างดีก็อาจเป็นช่องโหว่ที่ทำให้ระบบเครือข่ายสื่อสารขององค์กรโดนโจมตีได้ง่ายยิ่งขึ้น หรือเกิดการรั่วไหลของข้อมูลสำคัญ องค์กรจึงจำเป็นต้องจัดระดับของข้อมูลที่พนักงานสามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งต้องมีมาตรการรองรับการใช้เครือข่าย (Network) ให้เพียงพอ กับข้อมูลและจำนวนอุปกรณ์ที่นำมาเชื่อมต่อเพื่อไม่ให้งานของเครือข่ายช้าลง

2) การบริหารจัดการข้อมูล HR Big Data ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพนักงาน พนักงานสัญญาจ้าง และพนักงานจ้างเหมางาน มีปริมาณมาก แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกจัดระบบและนำมาวิเคราะห์ในเชิงลึก อย่างไรก็ตามการก้าวกระโดดทางเทคโนโลยีทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากอย่างรวดเร็วพร้อมกัน ในครั้งเดียว สามารถเป็นไปได้และมีค่าใช้จ่ายไม่สูง ข้อมูลด้านทรัพยากรบุคคลที่ผ่านการวิเคราะห์ (Analytics) ลงไปถึงระดับรายบุคคล และจัดระบบให้อยู่ในรูปแบบ e-profile สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเรื่องสำคัญขององค์กรได้ เช่น การวางแผนอัตราค่าจ้าง การบริหารพนักงานศักยภาพเป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการให้รางวัลและสิทธิประโยชน์รูปแบบต่างๆ กับคุณภาพของผลงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงานและมีมติอื่น ๆ อาทิ ต้นทุน รายได้ และผลการปฏิบัติงาน ถ้าหากดำเนินการได้ดี จะเอื้อประโยชน์ต่อทั้งองค์กรและกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม HR Big Data เป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่และต้องอาศัยความเข้าใจพื้นฐานการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Analytics) บนฐาน ข้อมูลขนาดใหญ่ รวมทั้งการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ แต่ถ้าสามารถใช้ HR Big Data ได้อย่างเข้าใจ จะเป็นช่องทางเชื่อมโยงการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับการบริหารธุรกิจเข้าหากันได้อย่างดี

3) การใช้ระบบบริการพนักงานออนไลน์บน Mobile Application การวางระบบบริการพนักงานออนไลน์ (Employee Self-Service Online) บน Mobile-based เช่น Smart Phone ในรูปแบบของ Application จะช่วยให้พนักงานทำธุรกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์ได้สะดวกขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาในที่ทำงาน การพัฒนาระบบบริการพนักงานออนไลน์ ที่ปัจจุบันอยู่บน PC-based ให้เป็นระบบ Mobile-based ต้องอาศัยหลักเกณฑ์เบื้องต้น ดังนี้

3.1) เป็นบริการงาน HR ที่พนักงานใช้เป็นประจำ หรือจำเป็นต้องการปฏิบัติงานในแต่ละวัน

3.2) สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อผนวกกับ Gamification ได้

3.3) เป็นข้อมูลทั่วไปที่ไม่ได้จัดเป็นความลับขององค์กร (Data Confidentiality Criteria) และสามารถถูกนำไปจัดเก็บบนฐานข้อมูลภายนอก อย่างเช่น ระบบ Cloud ได้

ตัวอย่างการใช้บริการงาน HR ผ่านทาง Mobile Application เช่น พนักงานสามารถขอลา และผู้บังคับบัญชาสามารถอนุมัติคำขอลาได้ตลอด 24 ชม. รวมทั้งสามารถตรวจสอบปฏิทินการทำงาน ดูข้อมูลการใช้งาน วันคงเหลือของวันลาแต่ละประเภทได้ หรือการพัฒนา Mobile Application สำหรับกองทุน

สำรวจเลี้ยงชีพ เพื่อให้พนักงานติดตามการเปลี่ยนแปลงของตลาดทุน และสามารถปรับเปลี่ยนแผนการลงทุนในกองทุนฯ ให้สอดคล้องกับความเสี่ยงที่ตนเองยอมรับได้ การเบิกสวัสดิการรักษาพยาบาล การจองตั๋วเครื่องบินและที่พักสำหรับการเดินทาง รวมทั้งการค้นหาข้อมูลในคู่มือพนักงาน ผ่านอุปกรณ์ Tablet และ Smart Phone เป็นต้น

4) การพัฒนาระบบ Social Media บน Mobile Application ระบบ Social Media ที่ถูกพัฒนาสำหรับใช้ภายในองค์กร นอกจากจะเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสาร ยังช่วยสร้างช่องทางความร่วมมือและผูกพันระหว่างพนักงาน (Collaboration) ปัจจุบัน Social Media สำหรับใช้ในองค์กรได้รับการพัฒนาไปมาก สามารถนำประยุกต์ใช้ได้หลายวัตถุประสงค์ อาทิ การสร้างกลุ่มชุมชนกิจกรรมออนไลน์ตามความสนใจของพนักงาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์จากการทำกิจกรรมนอกเวลางานร่วมกัน เช่น การออกกำลังกาย ทำงานอดิเรก ท่องเที่ยว เป็นต้น หรือใช้ Social Media บน Mobile Learning Technology สำหรับการบริหารจัดการองค์ความรู้ให้เข้าถึงได้ง่าย จะช่วยกระตุ้นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ หรือการสร้างกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงาน (Work Group) ที่มีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน เพื่อช่วยกันระดมสมองหาแนวคิดใหม่ ๆ หรือให้ความเห็นปรับปรุงงาน (Peer Review) เป็นต้น

5) การพัฒนาต่อยอด Social Media ด้วย Gamification การนำ Gamification มาเป็น Function เสริมระบบ Social Media เพื่อกระตุ้นการความร่วมมือและผูกพันในองค์กร (Collaboration) ผู้ใช้งานสามารถสร้างกิจกรรมและเชิญชวนเพื่อนพนักงานมาแข่งขัน เพื่อสะสมแต้ม (Badge) หรือคะแนน หรือเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นก็ได้ เช่น ออกกำลังกาย ทานอาหารเพื่อสุขภาพ กิจกรรมอาสา เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านทาง Social Media จะน่าสนใจยิ่งขึ้นถ้ามีการต่อยอดด้วย Gamification ผู้เข้าร่วมสามารถให้เหรียญ/ Badge/ Point เมื่อเข้าใช้งาน การแข่งขันและรางวัลที่ได้จะทำให้พนักงานสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น

2.3 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ทำงานด้วยวิธีดิจิทัล

จากผลการศึกษาของ DiRomualdo, El-Khoury and Girimonte (2018 อ้างถึงใน ชญานุช จาตุรจินดา, 2564) พบว่าเทคโนโลยีดิจิทัลมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง กระบวนการทำงาน และบทบาทของทรัพยากรบุคคล จำแนกตามประเภทงานของทรัพยากรบุคคล ดังต่อไปนี้

1) งานสรรหาและคัดเลือกบุคลากร (Recruitment and Selection) งานสรรหาบุคลากรจะให้ความสำคัญกับผู้สมัครมากขึ้น มีการใช้สื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการทำงานและติดต่อสื่อสารกับผู้สมัคร ด้วยมีการสมัครงานผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนมากขึ้น มีระบบติดตามความคืบหน้า มีการสัมภาษณ์งานผ่านทางวิดีโอ รวมถึงข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์ทัศนคติ การรับรู้และพฤติกรรมของผู้สมัครได้ สำหรับในประเทศไทย บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้นำ AI เข้ามาใช้ในการกระบวนการรับสมัครพนักงาน โดยใช้เป็นเครื่องมือการคัดกรองผู้สมัครในเบื้องต้น เช่น เมื่อผู้สมัครยื่นใบสมัครจะมีการทำแบบทดสอบวัฒนธรรม (Culture Test) หรือแบบทดสอบทัศนคติ (Attitude Test) ในรูปแบบของการเล่นเกมเพื่อเป็นการทดสอบเบื้องต้นว่าผู้สมัครมีทัศนคติและมุมมองที่เหมาะสมกับองค์กรหรือไม่ กระบวนการนี้จะช่วยคัดกรองผู้สมัครได้เบื้องต้นทำให้ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ทำงานน้อยลง และยังเพิ่มความแม่นยำในการวิเคราะห์คุณสมบัติของ

ผู้สมัครที่ไม่มีข้อคิดเข้ามาเกี่ยวข้อง ในปัจจุบันบางบริษัทได้มีการนำระบบดัชนีวัดเชิงคาดคะเน (PI: Predictive Index) ที่ช่วยให้การตัดสินใจด้านการจ้างงานทำได้ดีขึ้น Predictive Index Job Assessment ซึ่งจะช่วยประหยัดเวลาในการคำนวณคะแนนการวัดประเมินและเพิ่มความมั่นใจในการสัมภาษณ์ได้อีกด้วย

2) งานการเรียนรู้และพัฒนา (Learning and Development) เทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยให้การเรียนรู้และการพัฒนาตนเองที่มีความเป็นส่วนบุคคลและสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง (Personalized) สามารถผลิตเนื้อหาที่ส่งมอบได้ทันที (Just-in-time) และสามารถวิเคราะห์ได้ถึงแนวโน้มเนื้อหาการเรียนรู้ในอนาคต เพื่อเตรียมการวิธีในการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในส่วนของการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพนักงาน ได้มีการนำระบบและซอฟต์แวร์เข้ามาใช้ในระบบ training ผ่านระบบออนไลน์และแอปพลิเคชันเกือบทั้งหมด ตั้งแต่เริ่มการจัดการหลักสูตรของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ไปจนถึงการขออนุมัติเข้าเรียนในหลักสูตรต่าง ๆ ของพนักงาน โดยการโพสต์หลักสูตรเข้าไปในระบบจะใช้ data analytic เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรใดที่เหมาะสมกับพนักงานคนใด

3) งานแรงงานสัมพันธ์ (Employee Relations) สื่อสังคมเข้ามาในส่วนงานนี้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชัน แชทบอทหรือโปรแกรมที่ช่วยตอบคำถาม สื่อสังคมออนไลน์ที่ช่วยในการสื่อสาร แม้ว่าจะไม่ใช่การสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) แต่ก็ช่วยให้พนักงานมีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดความร่วมมือกัน สื่อสารกันผ่านการสนับสนุนของเทคโนโลยี ก่อนอื่นฝ่ายทรัพยากรมนุษย์จะสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ (Engagement Survey) ขึ้นมา เพื่อวัดความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน ในอีกแง่หนึ่งเป็นการสำรวจแนวโน้มการลาออกของพนักงาน ในปัจจุบันมีการสร้างซอฟต์แวร์และระบบการทำงานของ AI ที่ช่วยสำรวจและบันทึกความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ และความพึงพอใจของพนักงานแล้วจัดเก็บเป็น Big Data เพื่อใช้วิเคราะห์ว่าพนักงานมีความผูกพันกับองค์กรมากน้อยเพียงใด และมีแนวโน้มที่จะลาออกจากงานหรือไม่ ข้อมูลเหล่านี้ทำให้ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์สามารถนำไปปรับปรุงความพึงพอใจของพนักงานได้ เช่น ความพึงพอใจต่อระบบค่าตอบแทน ระบบสวัสดิการ หรือภาวะผู้นำของหัวหน้างานหรือผู้บริหาร เพื่อทำให้เกิดความพึงพอใจในองค์กรและสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นกับพนักงาน เมื่อทราบเกี่ยวกับทัศนคติที่ไม่ดีของพนักงานฝ่ายทรัพยากรมนุษย์สามารถนำไปแก้ไข ปรับทัศนคติให้เกิดความผูกพันกับองค์กรมากขึ้นได้ เพื่อป้องกันการลาออกของพนักงาน นอกจากนี้การคาดการณ์การลาออกของพนักงานยังสามารถช่วยในเรื่องการวางแผนอัตรากำลังคน ทำให้ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์สามารถเตรียมการสรรหาบุคคลเข้ามาทดแทนได้

4) งานค่าตอบแทนและสวัสดิการ (Compensation and Benefits) เทคโนโลยีช่วยให้การเข้าถึงข้อมูลค่าตอบแทนและสวัสดิการได้ง่ายขึ้น สามารถเข้าถึงผ่านอุปกรณ์ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผ่านสมาร์ตโฟน สามารถใช้บริการด้วยตนเองได้อย่างสะดวก (Self-service) การวิเคราะห์ข้อมูลก็สามารถทำได้ง่ายและสามารถทำให้ฟังก์ชันที่ซับซ้อน อีกทั้งยังช่วยลดการทำงานธุรการต่าง ๆ ตัวอย่างในกรณีของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้นำ AI เข้ามาช่วยจัดการงานด้านสวัสดิการเกี่ยวกับการเบิกค่ารักษาพยาบาล ซึ่งประเภทของสวัสดิการที่จะนำ AI เข้ามาใช้จะเป็นสวัสดิการประเภทที่มีข้อกำหนดตายตัวที่ไม่ต้องมีการใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ หรือเป็นสวัสดิการประเภทที่มีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน ในอดีตฝ่ายทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้มีหน้าที่ในการให้บริการจัดการด้านสวัสดิการของพนักงาน และการตอบคำถามด้านสวัสดิการต่าง

ๆ ในกรณีที่พนักงานต้องการตรวจสอบเกี่ยวกับสิทธิ สวัสดิการ ไปจนถึงการตรวจสอบการบันทึกเวลาเข้าทำงาน การขาด ลา มาสาย พนักงานต้องเข้าไปค้นหาข้อมูลในเว็บไซต์ของหน่วยงานด้วยตัวเองซึ่งมีข้อมูลจำนวนมาก AI จะเข้ามาช่วยจัดการความยุ่งยากนี้ให้กับพนักงาน หรือแม้กระทั่งงานด้านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หากพนักงานต้องการทราบเงินสะสมของตนเองว่ามีจำนวนเท่าไรก็สามารถตรวจสอบที่ระบบ HRbot ได้

5) งานระบบเงินเดือนและข้อมูลพนักงาน (Payroll and Employee Data) เทคโนโลยี ได้เข้ามาช่วยระบบเงินเดือน ซึ่งองค์กรจำนวนมากได้ใช้ระบบเงินเดือนนี้แล้ว เทคโนโลยียังช่วยและเชื่อมโยงกับข้อมูลส่วนอื่น ๆ เช่น เวลาเข้างาน ค่าเดินทาง เป็นต้น เพื่อลดการขั้นตอนป้อนข้อมูลด้วยมือ และให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ข้อมูลในระบบเงินเดือนจะถูกรวมอยู่ในระบบข้อมูลพนักงานซึ่งมีพนักงานสามารถใช้บริการด้วยตนเองและช่วยพนักงานทรัพยากรบุคคลลงงานธุรการลง ตัวอย่างจากบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในการนำ AI เข้ามาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยจะใช้วิธีการใส่ข้อมูลตัวชี้วัด (Key Performance Indicators) ในระบบตั้งแต่ช่วงต้นปี ก่อนการประเมินในช่วงปลายปีระบบจะบันทึกตัวชี้วัดของพนักงานแต่ละคนว่ามีตัวชี้วัดใดบ้างและมีจำนวนทั้งหมดกี่ตัว โดยแบ่งระดับตัวชี้วัดเป็นระดับ 1 ระดับ 2 และ ระดับ 3 ซึ่งในช่วงกลางปีเมื่อมีการทบทวนตัวชี้วัด พนักงานจะเข้าไปบันทึกข้อมูลตัวชี้วัดของตัวเองว่าอยู่ที่ระดับใด เช่น หากกำหนดตัวชี้วัดไว้โดยให้วัดค่าเป็นเปอร์เซ็นต์ พนักงานจะบันทึกค่าตัวชี้วัดที่สำเร็จเป็นเปอร์เซ็นต์ในระบบ ซึ่งระบบจะคำนวณให้ว่าพนักงานแต่ละคนอยู่ที่ระดับใดและยังช่วยคำนวณในภาพรวมเพื่อให้ผู้บริหารและพนักงานสามารถวางแผนร่วมกันได้ว่าจะปรับแผนการดำเนินงานอย่างไรในอีกครึ่งปีหลัง ซึ่งการบันทึกตัวชี้วัดของพนักงานแต่ละคนต้องได้รับการอนุมัติในระบบจากหัวหน้างานหรือผู้บริหารแล้วว่าตัวชี้วัดที่กำหนดมาเป็นไปตามที่ผู้บริหารกับพนักงานตกลงวางแผนร่วมกันไว้ ระบบการประเมินผลของบริษัท ปตท. นี้แม้จะไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการด้วย AI แต่ก็เป็นการนำเทคโนโลยีที่ใกล้เคียงกับการประเมินผลโดย AI ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการปฏิบัติงานของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงการติดตามประเมินผลการทำงานของพนักงานปรับปรุงให้มีความเหมาะสมตามแผนงานได้ตลอดเวลา ในส่วนของการจัดทำเงินเดือนค่าจ้างและการขึ้นเงินเดือนของบริษัท ปตท. ยังไม่ได้มีการนำ AI เข้ามาจัดการในเรื่องเหล่านี้ มีเพียงการนำแอปพลิเคชันที่ช่วยในกระบวนการเก็บข้อมูล แต่ในขั้นตอนของการจัดลำดับและพิจารณาเกรดของพนักงานฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ และผู้บริหารยังเป็นผู้ดำเนินการเพื่อตัดสินใจว่าจะให้คะแนนและเกรดการประเมินพนักงานแต่ละคนเท่าใด ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์จะเป็นผู้บันทึกข้อมูลเข้าไปในระบบ โดยที่ระบบจะช่วยในการคำนวณโควตาของพนักงานที่จะได้รับการปรับเพิ่มเงินเดือน รวมถึงการคำนวณวงเงินสำหรับการปรับเลื่อนเงินเดือนในปีนั้น ๆ ว่าเกินงบประมาณที่กำหนดไว้หรือไม่

3. ส่วนสรุป

เมื่อโลกก้าวสู่ยุคดิจิทัลอย่างรวดเร็วและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกสบาย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวต่อการใช้เทคโนโลยี เกิดการเชื่อมโยงสื่อสารถึงกันอย่างไร้พรมแดนผ่านอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน รูปแบบการติดต่อสื่อสาร และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแทบจะทุกภาคส่วน รวมทั้งยังเข้ามาปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดการบริหารจัดการงานและการสื่อสารระหว่างกันในรูปแบบใหม่อีกทั้งเทคโนโลยีไม่ได้เปลี่ยนแปลงแค่กระบวนการทำงาน แต่ยังรวมไปถึงการบริหารงานบุคคลภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานสอดคล้องไปกับเทคโนโลยี และสามารถประยุกต์ใช้กับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนกทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของการบริหารบุคลากร จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเพื่อรองรับความท้าทายอันเนื่องมาจากเทคโนโลยี และปรับแนวทางการดำเนินงานให้มีความเหมาะสม รวมถึงปรับเปลี่ยนมุมมองของพนักงานต่อการเข้ามาของเทคโนโลยี การใช้งาน และรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ ดังนั้นองค์กรไทยต้องเร่งเปลี่ยนงานบริหารทรัพยากรบุคคลสู่ดิจิทัล (Digital HR Transformation) ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการทำงาน ครอบคลุมวงจรชีวิตของพนักงานตั้งแต่การสรรหา จัดรับ ประเมินผลงาน ไปจนถึงเกษียณอายุ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชญาณุช จาตุรจินดา. (2564). AI กับการบริหารงานบุคคล. *วารสารสังคมศาสตร์*, 51(1), 31-50.
- พัชรภา โพธิ์อ่อง (2561). เทคโนโลยีดิจิทัล (*Digital HR*) กับการเพิ่มประสิทธิภาพ การสรรหาบุคลากรในองค์กรธุรกิจค้าปลีก. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ผลการศึกษาและจัดทำดัชนีตัวชี้วัด การพัฒนาดิจิทัลของประเทศไทย ระยะที่ 3*. สืบค้นจาก <https://onde.go.th>.

ภาษาอังกฤษ

- Isari, D., Bissola, R., & Imperatori, B. (2019), HR Devolution in the Digital Era: What Should We Expect?. In Bissola, R. & Imperatori, B. (eds.), *HRM 4.0 for Human-Centered Organizations* HRM 4.0 - Advanced Series in Management, 23, 41-61, Bingley, UK: Emerald Publishing Limited.
- AIHR Digital. (2020). *Back to Basics: What is Digital HR?*. Retrieved from <https://www.digitalhrtech.com>
- Bondarouk, T., & Brewster, C. (2016). Conceptualizing the Future of HRM and Technology Research. *The International Journal of Human Resource Management*, 27(21), 2652-2671.
- Dave, U. (2019). *Digital HR: What Is It and What's Next?*. Retrieved from <https://www.linkedin.com>.
- Deloitte. (2017). *Rewriting the rules for the digital age*. Retrieved from <https://www2.deloitte.com>
- DiRomualdo, A., El-Khoury, D., and Girimonte, F. (2018). HR in the Digital Age: How Digital Technology will Change HR's Organization Structure, Processes, and Roles. *Strategic HR Review*, 17(5), 234-242.
- Isari, D., Bissola, R., & Imperatori, B. (2019). *HR devolution in the digital era: What should we Expect?* In *HRM 4.0 for human-centered organizations*. Emerald Publishing Limited.
- Nawaz, N. (2017). A Comprehensive Literature Review of the Digital HR Research Field. *Information and Knowledge Management*, 7(4), 15-20.
- Oracle. (2016). *From Theory to Action: A Practical Look at What Really Drives Employee Engagement*. Retrieved from <https://www.oracle.com>.

ประวัติศาสตร์พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย

History of the Development of the Thai Constitution

(วันรับบทความ: 5 กันยายน 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 2 พฤศจิกายน 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 10 พฤศจิกายน 2566)

ยุทธศาสตร์ นน่อแก้ว*

Yutthasart Norkaew*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มุ่งทบทวนพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย นับตั้งแต่ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญเข้ามายังดินแดนสยามในรัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นต้นมา ซึ่งถือเป็นกระแสทางการเมืองระหว่างประเทศที่ได้รับการกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในช่วงเวลานั้น จนกระทั่งก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญฉบับแรกในช่วงหลังจาก “การปฏิวัติสยาม 2475” และปรากฏถึงพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยตลอดระยะเวลา ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2560 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญที่ประกาศบังคับใช้รวมทั้งสิ้น 20 ฉบับ ผ่านบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างเป็นพลวัต ไม่ว่าจะเป็นยุคขุนศึกศักดินา ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ยุคประชาธิปไตยฉบับประชาชน และยุคประชาธิปไตยต่างสีเสื้อ ทำให้ทราบได้ว่ารัฐธรรมนูญไทยมีรากฐานมาจากการปฏิวัติ รัฐประหาร การยกร่างโดยประชาชน การยกร่างโดยฝ่ายนิติบัญญัติ รวมถึงการยกร่างโดยผู้มีอำนาจหรือกองทัพผ่านองค์กรนิติบัญญัติ เพื่อมุ่งการสืบทอดอำนาจผ่านกลไกตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การกลับไปศึกษาทบทวนถึงประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทย จึงเป็นการย้อนพิจารณาบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังนำไปสู่การวิเคราะห์ ทำนาย และคาดการณ์ถึงลักษณะของรัฐธรรมนูญไทยในอนาคตได้อย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ, การปฏิวัติ, รัฐประหาร, ฝ่ายนิติบัญญัติ

Abstract

This article Aiming at reviewing the development of the Thai Constitution Since the influence of constitutional ideas came to the land of Siam during the reign of King Mongkut (King Rama IV) onwards, which is considered an international political trend that has been widely discussed and criticized around the world. During that time until the creation of the first constitution in the period after "Siamese Revolution 1932" and appears to have developed continuously. Throughout the period between 1932 and 2017, Thailand had a

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,
E-mail: Yutthasart.nk@hotmail.com

total of 20 constitutions enacted through a dynamic social, economic, and political context. Whether it is the feudal warlord era half-democracy era People's Democratic Era and the democratic era with different colors of shirts, this makes it known that the Thai Constitution has its roots in a revolution, a coup, and drafting by the people. Drafting by the legislature includes drafting by officials or the military through legislative bodies, in order to focus on the succession of power through constitutional mechanisms. Therefore, revisiting the history of the Thai constitution allows us to thoroughly reconsider the social, economic, and political contexts of each era. It also leads to a concrete analysis, prediction, and prediction of the nature of the Thai Constitution in the future.

Keywords: Constitution, Revolution, Coup d'etat, Legislature

1. บทนำ

คำว่า “รัฐธรรมนูญ” (Constitution) ในดินแดนสยาม เริ่มปรากฏครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ซึ่งอยู่ในจดหมายเหตุ (Bangkok Recorder) ของหมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) มีชนนารีหรือหมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน ที่ได้มีโอกาสเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสยามประเทศ ณ ช่วงเวลานั้น ระบุว่า “คอนสติติวชัน” (Constitution) เป็นเครื่องมือสำคัญในการได้มาซึ่งผู้นำของประเทศที่ไม่ใช่กษัตริย์ตั้งธรรมเนียมการปฏิบัติสืบทอดต่อกันเรื่อยมาเหมือนกับสยามและหลาย ๆ ประเทศในยุคสมัยนั้น โดยเป็นระบอบมหาชนรัฐที่มอบอำนาจอธิปไตยให้กับประชาชนเป็นผู้ที่สามารถแสวงหาผู้นำผ่านกระบวนการเลือกตั้งให้ได้มาซึ่งผู้นำประเทศหรือ “ประธานาธิบดี” (President) ได้โดยตรง ถือเป็นรูปแบบการปกครองแบบใหม่ที่สร้างความเคลือบแคลงสงสัยให้กับบรรดามวลหมู่ข้าราชการและประชาชนของสยามในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างมาก เพราะยังไม่เคยปรากฏหรือมีความเข้าใจในระบอบการปกครองใหม่รูปแบบนี้มาก่อนเลย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีคณะเจ้านายและข้าราชการได้นำเสนอให้มีการปฏิรูปการปกครองให้เป็นไปตามกระแสโลกสมัยใหม่ดังที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศทวีปยุโรปได้ดำเนินการไปแล้วในยุคสมัยนั้น ถือเป็นปฏิริยาสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่มุ่งไปสู่การปกครองที่ทันสมัย เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการปกครองให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม โดยเรียกเหตุการณ์นี้ว่า “กรณี ร.ศ. 103” (พ.ศ. 2427) แต่ทว่าพระองค์ทรงเห็นว่าควรมีการปฏิรูประบอบราชการเสียก่อน ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) เป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) จึงยังไม่มีควมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองมาใช้รูปแบบรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด เนื่องจากพระองค์เข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจในเรื่องของรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว แต่บริบทสถานการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้นยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เสียมากกว่า เพื่อป้องกันการรุกรานจากประเทศอาณานิคมตะวันตกที่กำลังคืบคลานเข้ามายังดินแดนสยาม ณ ขณะนั้น (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 39-43)

กระทั่งเวลาได้ล่วงเลยมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เกิดเหตุการณ์ “กบฏ ร.ศ. 130” (พ.ศ. 2455) ที่มีความมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ภายหลังปราบปรามกบฏได้แล้วก็ยังไม่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในรัชสมัยนี้ (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 43) พระองค์ทรงมีพระบรมราชาธิบายข้อเสียของรัฐธรรมนูญเอาไว้ว่า ประชาชนยังคงไม่มีความพร้อมและความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอาจจะส่งผลเสียมากกว่าผลดีในแง่ของการบริหารที่ล่าช้า เพราะการบริหารประเทศต้องมีการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนนักการเมืองอาชีพเข้ามารับหน้าที่เป็นรัฐบาล หากมีการเลือกตั้งและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง การดำเนินนโยบายก็จะขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งการมีพรรคการเมืองผลัดกันเป็นรัฐบาลอำนาจที่แท้จริงอาจจะไม่ได้อยู่ในมือของประชาชน แต่อำนาจจะเป็นของคนกลุ่มน้อยที่มีทุนมากด้วยการชักจูงติดสินบนประชาชน ทำให้ระบอบประชาธิปไตยที่เฝ้ารอกลายเป็นระบอบคณาธิปไตยเสียมากกว่า ตลอดจนรัฐสภาไม่สามารถแก้ไขปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ เพราะผู้มีอำนาจยังสามารถให้บำเหน็จแก่บุคคลใดก็ได้ มันจึงกลายเป็นการปกครองของคนจำนวนน้อยที่เป็นระบอบคณาธิปไตย (อภิชาติ แสงอัมพร, 2559, น. 209-210)

ต่อมา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) พระองค์ทรงตระหนักว่าหากยังไม่มี การปฏิรูประบอบการปกครองตามกระแสโลกอาจจะเป็นผลดีต่อการบริหารระบบราชการได้ โดยในรัชสมัยของพระองค์ได้มีราษฎรถวายฎีกาขอให้พระองค์พระราชทานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีการปกครองที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทย แต่พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าการปกครองรูปแบบรัฐสภายังไม่เหมาะสม เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจในรูปแบบการปกครองและยังไม่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน จึงสมควรที่จะประวิงเวลาออกไปเสียก่อน เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาในระดับสูงและมีความพร้อมมากกว่านี้ โดยจะต้องมีการเตรียมการให้ประชาชนรับรู้เรื่องระบอบประชาธิปไตยแบบค่อยเป็นค่อยไป ถึงกระนั้น ก็ยังมีการดำเนินขั้นตอนในการเตรียมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทย พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภิรมย์ภักดี หรือ นายฟรานซิส บี. แซร์ (Francis Bowes Sayre) ซึ่งเป็นที่ปรึกษากฎหมายชาวอเมริกัน ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญจนแล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2467 ใช้ชื่อว่า “เค้าโครงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง” (Outline of Preliminary Draft) มีจำนวน 12 มาตรา โดยมีสาระสำคัญระบุว่า อำนาจอธิปไตยและอำนาจอธิปไตยทั้งมวลเป็นของกษัตริย์ไว้อย่างชัดเจน ดังข้อความที่ปรากฏในมาตรา 1 ที่กล่าวว่า “อำนาจอธิปไตยทั่วทั้งราชอาณาจักรเป็นของพระมหากษัตริย์” (The Supreme Power throughout the Kingdom shall be vested in His Majesty the king) และมาตรา 11 “อำนาจอธิปไตยอยู่รวมเป็นของพระมหากษัตริย์” (The supreme legislative power shall rest in the King) (สนธิ เตชานันท์, 2518, น. 140-141)

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์ถึงความพยายามในการพัฒนาประชาธิปไตยรูปแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ พบว่า แม้จะมีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็ยังคงไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตยตามหลักการสากลมากนัก และร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ไม่ได้มีประกาศใช้อย่างเป็นทางการแต่ประการใด ถึงกระนั้น ด้วยกระแสความต้องการของสังคมเกี่ยวกับการปกครองรูปแบบใหม่ที่ร้อนแรงในช่วงเวลานั้น กอปรกับแรงกดดันจากสื่อหนังสือพิมพ์ที่ต่างพากันประโคมข่าว เพื่อมุ่งเรียกร้องการปกครองรูปแบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุที่ ประชาธิปไตยได้ปรากฏว่าเป็นรูปแบบที่ส่งผลต่อการพัฒนาบ้านเมืองที่ก้าวหน้าในยุคสมัยนั้น ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย และสาธารณรัฐจีน ทำให้พระองค์ต้องทำการประนีประนอมกับกระแสดังกล่าว โดยมีพระราชดำริว่า ควรจัดให้มีสภาเทศบาล (Municipal Council) และการปกครองท้องถิ่น (Local Government) เสียก่อนเป็นการเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้การปกครองตนเองในระดับฐานรากตั้งแต่ระดับท้องถิ่นอันเป็นการปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้ฝังรากลึกลงในสังคมอย่างมั่นคงแล้วจึงจัดให้มีรัฐธรรมนูญจะส่งผลดีมากกว่า โดยมีการตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติขึ้นมาและดำเนินการแล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2473 แต่ก็ได้ไม่ได้มีการดำเนินการในทางปฏิบัติเช่นเดิม (อภิชาติ แสงอัมพร, 2559, น. 210)

จนกระทั่ง มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาอีกครั้ง พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสารวาจา (เทียนเลี้ยง ฮุนตระกูล) และนายเรมอนด์ บี. สตีเวนส์ (Reymond B. Stevens) เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง โดยร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2474 ใช้ชื่อว่า “เค้าโครงความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปกครอง” (An Outline of Changes in the Form of Government) โดยร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จัดทำขึ้นด้วยวิธีการเขียนเนื้อหาโดยภาพรวมไม่ได้มีการระบุไล่เรียงลำดับเป็นมาตราแต่อย่างใด (สนธิ เตชานันท์, 2545, น. 198-205) สรุปเนื้อหาใจความได้ว่า ร่างรัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีเสนาบดีที่มาจากการเลือกตั้งของกษัตริย์และเป็นผู้ลงนามสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่กษัตริย์ไม่อยู่ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบใด ๆ ทางการเมือง หรือที่เรียกว่า “หลักพระมหากษัตริย์ทรงกระทำผิดมิได้” (The King Can Do No Wrong) (Farooq & Yousufi, 2020, p. 10) ด้วยเหตุที่ พระองค์มีสถานะเหนือการเมืองและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดิน แต่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องตกไป เนื่องจากถูกระงับไว้โดยที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภาพิจารณาไม่เห็นด้วยกับหลักการของร่างรัฐธรรมนูญและไม่มีการดำเนินการพัฒนาต่อไป (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 132) ข้อสังเกตอีกประการ คือ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้กล่าวว่าใครหรือบุคคลใดเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย (โกติน พลกุล, 2531, น. 15)

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) จะทรงดำเนินการเตรียมการสำหรับการปกครองรูปแบบประชาธิปไตย แต่ก็ไม่อาจหยุดยั้งความไม่พอใจต่อรูปแบบการปกครองศักดินาเจ้าขุนมูลนายได้ นำไปสู่การปฏิวัติสยาม ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดย “กลุ่มคณะราษฎร” ภายหลังการปฏิวัติสำเร็จทางกลุ่มก็ไม่ได้มีความประสงค์ล้มล้างระบบกษัตริย์ โดยยินยอมให้กษัตริย์ยังอยู่ในตำแหน่ง แต่ต้องดำรงฐานะภายใต้รัฐธรรมนูญและได้แถลงอุดมการณ์ ที่เรียกว่า “หลักการในการปกครองประเทศ 6 ประการ” ดังนี้ (นรนิติ เศรษฐบุตร, 2558, น. 34-35)

- (1) การรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลายของประเทศ อาทิเช่น เอกราชในทางการเมือง ทางศาล ทางเศรษฐกิจ เป็นต้น
- (2) การรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดลงให้มาก
- (3) การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎร ทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
- (4) การให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
- (5) การให้ราษฎรมีเสรีภาพทั้งปวงที่ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการข้างต้น
- (6) การให้การศึกษ้อย่างเท่าเทียมและเต็มที่แก่ราษฎรทั้งหลาย

สรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญถือเป็นหมุดหมายสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งสร้างความเท่าเทียมทางการเมืองการปกครองขึ้นมา ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนในการเลือกตั้งผู้นำเข้ามบริหารราชการแผ่นดินได้ ทั้งนี้ หากย้อนกลับไปพิจารณาถึงประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญของไทย จะพบว่า การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญค่อนข้างเชื่องช้าและมีพัฒนาการที่มาจากกระแสความต้องการของชนชั้นนำและบรรดาข้าราชการโดยเฉพาะทหารเป็นสำคัญ ด้วยเหตุที่ รัฐธรรมนูญเป็นกระแสโลกสมัยใหม่ ณ ขณะนั้น ที่กำลังได้รับความนิยมจากนานาอารยประเทศ ทำให้บรรดานักเรียนไทยที่ได้มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ได้พบเห็นถึงความเจริญก้าวหน้าจากรูปแบบการปกครองของบ้านเมืองที่ได้ชื่อว่ามีอารยะแห่งความศิวิไลซ์โดยเฉพาะในทวีปยุโรป จึงส่งผลต่อแนวคิดทางการเมืองการปกครอง โดยมีเจตนาให้สยามประเทศมีความเป็นอารยะทัดเทียมชาติมหาอำนาจที่กำลังล่าอาณานิคมในยุคสมัยนั้น แต่ทว่าเวลาได้ล่วงเลยผ่านไปพอสมควรจนถึงจุดอ้อมค้อมของการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จึงนำไปสู่การปฏิวัติสยาม ในปี พ.ศ. 2475 ของ “กลุ่มคณะราษฎร” ทำให้ประเทศไทยเกิดพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2. พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยจากปฐมบทถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 โดย “กลุ่มคณะราษฎร” ทำให้สยามก้าวเข้าสู่วิถีทางของระบอบรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ หลังจากนั้น รัฐธรรมนูญของไทยก็มีพัฒนาการเรื่อยมาอย่างต่อเนื่องทั้งในยุคประชาธิปไตย กึ่งประชาธิปไตย หรือเผด็จการ เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญของไทยค่อนข้างให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมากไม่ว่าจะอยู่ในยุคสมัยใดก็ตาม ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ นับจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันพอสังเขป โดยมีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

ฉบับที่ 1 พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างเป็นทางการ ภายหลังจากการปฏิวัติเพียงแค่ 3 วัน ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีบทบัญญัติ จำนวน 39 มาตรา เป็นผลพวงโดยตรงที่มาจากเหตุการณ์ “ปฏิวัติสยาม 2475” เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยคณะปฏิวัตินามว่า “กลุ่มคณะราษฎร” มีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในครั้งนี้ สามารถแบ่งผู้ร่วมก่อการออกได้เป็น 3 สาย ประกอบไปด้วย ข้าราชการสายทหารบก สายทหารเรือ และสาย

พลเรือน จำนวนรวม 99 คน กระทำการยึดอำนาจการปกครองจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เพื่อมุ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยด้วยการยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด แต่ยังมีเจตนาที่ต้องการให้กษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต่อไป ภายหลังจากการปฏิวัติสำเร็จ กลุ่มคณะราษฎรได้นำพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวที่ได้มีการเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนการยึดอำนาจขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายกษัตริย์ เพื่อให้ท่านทรงวินิจฉัยร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ผลปรากฏว่าพระองค์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย และได้พระราชทานร่างรัฐธรรมนูญคืนกลับมาให้แก่คณะราษฎรได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 จึงกลายเป็นกฎหมายสูงสุดฉบับแรกของประเทศ แต่มีการบังคับใช้ได้ไม่นานมากนัก รวมระยะเวลาเพียง 5 เดือน 13 วัน ก็ได้มีการยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เนื่องจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับแรกนี้ ได้มีการกำหนดให้มีเพียงสภาเดียว คือ “สภาผู้แทนราษฎร” และกำหนดให้ฝ่ายบริหาร ประกอบไปด้วย ประธานกรรมการราษฎร (ก่อนเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา) จำนวน 1 คน กรรมการราษฎร จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน ทำหน้าที่เป็นรัฐบาล โดยมี “พระยามโนปกรณนิติธาดา” (ก่อน หุตะสิงห์) ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาล ถือเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทยหรือสยาม (ชื่อในขณะนั้น) แต่การบริหารจำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาผู้แทนราษฎรอย่างเคร่งครัด ข้อสังเกตสำคัญ คือ การตรารัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับนี้ ไม่ปรากฏถึงผู้ที่ลงนามสนองพระบรมราชโองการ มีเพียงพระปรมาภิไธยของกษัตริย์ แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการลงนามสนองพระบรมราชโองการ นอกจากนี้ ภายใต้อำนาจในรัฐธรรมนูญของกลุ่มคณะราษฎรยังไม่ปรากฏข้อความเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนระบุไว้อย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 5-7)

ฉบับที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มีบทบัญญัติ จำนวน 68 มาตรา ซึ่งมีที่มาจากสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งอนุกรรมการหนึ่งคณะขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและกำหนดหลักการสำคัญในการปกครองประเทศฉบับถาวร แต่ทว่าแนวทางต่าง ๆ ที่ปรากฏก็ยังคงมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญฉบับแรกค่อนข้างมาก เนื่องจาก “กลุ่มคณะราษฎร” ทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร จึงยังคงมีอิทธิพลในการนำเสนอหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ โดยกฎหมายสูงสุดของประเทศฉบับนี้ ถือเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกและยังปรากฏว่ามีการบังคับใช้ยาวนานที่สุดของประเทศไทย ระยะเวลา รวม 13 ปี 4 เดือน 29 วัน ต่อมาถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการบังคับใช้มาอย่างยาวนาน จึงมีความต้องการปรับปรุงเพิ่มเติมบทบัญญัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ณ ขณะนั้นให้มากยิ่งขึ้น

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการกล่าวถึงคำว่า “พระมหากษัตริย์” แทนคำว่า “กษัตริย์” ดังที่เคยปรากฏมาก่อนหน้านี้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และยังคงมีการห้ามพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิดหรือมีที่มาจากการแต่งตั้งเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ แต่

ยังคงให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้ (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 135) รวมทั้งมีการกำหนดประเด็น “สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม” เป็นครั้งแรก ซึ่งถือเป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยระบุให้ประชาชนต้องเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ป้องกันประเทศ และช่วยเหลือราชการด้วยการเสียภาษีอากร ในส่วนของสภาได้กำหนดให้เป็นระบบรัฐสภา (Parliamentary System) คือ สภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ กำหนดวาระคราวละ 4 ปี มีสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทแรกสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชน และประเภทที่สองสมาชิกซึ่งมาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 322-324) นอกจากนี้ ฝ่ายบริหารยังถูกเรียกว่า “คณะรัฐมนตรี” เป็นครั้งแรก ประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีอย่างน้อย 14 คน แต่ไม่เกิน 24 คน โดยมีเงื่อนไขว่านายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จำนวนรวม 15 คน ข้างต้นนั้น จะต้องถูกเลือกมาจากสภาผู้แทนราษฎรและไม่ต้องลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในส่วนของรัฐมนตรีที่ได้แต่งตั้งเพิ่มเติมเข้ามาทำหน้าที่นอกจากนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ก็ได้ (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 7-9)

ฉบับที่ 3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 มีบทบัญญัติ จำนวน 96 มาตรา โดยนายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ณ ขณะนั้น ได้เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เหตุผลสำคัญของการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 เพราะมีการบังคับใช้มาอย่างยาวนาน ทำให้บริบทสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก กอปรกับประเทศไทยมีความประสงค์สมัครเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นฐานรองรับความน่าเชื่อถือจากชาติตะวันตกและนานาชาติ แต่ทว่าเมื่อประกาศใช้ได้ไม่นานมากนัก รวมระยะเวลาเพียง 1 ปี 5 เดือน 28 วัน (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 10-11) กลับถูกยกเลิกด้วยการรัฐประหารของ พลโทผิน ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) นามว่า “คณะทหารแห่งชาติ” เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องสิ้นสุดสภาพการบังคับใช้ไป (สากล พรหมสถิต, 2560, น. 136)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีการกำหนดให้มีสองสภา ได้แก่ พุฒสภาและสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ สมาชิกวุฒสภาจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม อยู่ในวาระคราวละ 6 ปี ในส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และมีเงื่อนไขกับกับไว้ว่าบุคคลเดียวกันจะไม่สามารถดำรงตำแหน่งพร้อมกันสองสภาได้ แต่กระนั้นสภาผู้แทนราษฎรยังคงมีอำนาจควบคุมการทำงานของรัฐบาลได้มากกว่าวุฒสภา เนื่องจากสามารถเปิดอภิปรายรัฐบาลได้ทั้งคณะและเป็นรายบุคคล รวมถึงลงมติไม่ไว้วางใจได้อีกด้วย ขณะที่วุฒสภาทำได้เพียงแค่ตั้งกระทู้ถามในสภาได้เพียงเท่านั้น (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2557, น. 84-85) นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาล ถือเป็นการแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการทางการเมืองอย่างชัดเจน ตลอดจนมีบทบัญญัติให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน 15 คน ทำหน้าที่ตีความเฉพาะส่วนที่มีความขัดแย้งกันระหว่างศาลกับการบังคับใช้กฎหมายเพียงเท่านั้น (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2557, น. 224-226)

ฉบับที่ 4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มีบทบัญญัติ จำนวน 98 มาตรา (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 10-14) เกิดขึ้นมาจากการที่คณะรัฐประหารภายใต้การนำของพลโทผิน ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) นามว่า “คณะทหารแห่งชาติ” เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยอ้างว่ารัฐบาลสืบทอดอำนาจมาจากรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) จึงมีพฤติการณ์ส่อไปในทางทุจริตคอร์รัปชันและไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในเรื่องราคาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาแพงลิบลွ่อันมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งยังมีปัญหาความคลุมเครือของการชี้แจงกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) และปรากฏถึงความขัดแย้งกันเองภายในกองทัพ (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 68) แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน 14 วัน ก็ได้ถูกยกเลิกไป เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2492 เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่มาจากสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทดแทน ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้รับการยกย่องขึ้นมาโดยพลอากาศโทหลวงกาจสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง) รองหัวหน้าคณะรัฐประหาร ซึ่งก่อนหน้าที่จะมีการยึดอำนาจการปกครองได้นำร่างรัฐธรรมนูญนำไปเก็บซ่อนไว้ใต้ตุ่มน้ำ เพราะถ้าหากมีใครมาพบเข้าเห็นเกรงว่าผู้คนที่รับรู้จะนำไปบอกต่อและจะถูกกล่าวหาได้ว่าเป็นกบฏ ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม” หรือ “รัฐธรรมนูญฉบับตุ่มแดง”

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการจัดตั้ง “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาเป็นครั้งแรก (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 16) โดยมีการเปลี่ยนคำเรียก “สภาผู้แทนราษฎร” เป็น “สภาผู้แทน” และคำเรียก “พฤฒสภา” เปลี่ยนเป็น “วุฒิสภา” อีกทั้งการมอบอำนาจให้ฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งแบ่งออกเป็น วุฒิสภากับสภาผู้แทน โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาได้ในจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนและยังมีอำนาจเสนอร่างกฎหมาย รวมถึงสามารถลงมติร่วมกันทั้งสองสภาในประเด็นการลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีได้อีกด้วย ตลอดจนมีการเพิ่มหมวดว่าด้วยอภิรัฐมนตรี โดยระบุว่าพระมหากษัตริย์สามารถแต่งตั้งอภิรัฐมนตรี จำนวน 5 คน เป็นผู้บริหารราชการในพระองค์และถวายคำแนะนำโดยตรงต่อพระมหากษัตริย์ (ฉัตร วิถิตานนท์, 2557, น. 226-229)

ฉบับที่ 5 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2492 มีบทบัญญัติ จำนวน 188 มาตรา เกิดขึ้นการยกร่างจากการยกร่างของ “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ประกอบไปด้วยสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 10 คน สมาชิกสภาผู้แทน จำนวน 10 คน และจากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญอีก 4 ประเภท ประเภทละ 5 คน เท่ากับ 20 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน มี “เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ” เป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยที่จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน แล้วจึงนำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เสนอต่อรัฐสภาเพื่อให้ความเห็นชอบต่อไป แตกต่างจากการยกร่างในอดีตที่ผ่านมาที่ส่วนใหญ่เป็นการยกร่างโดยกลุ่มบุคคลหรือคณะกรรมการอธิการของรัฐสภา แต่ประกาศใช้ได้ระยะเวลารวมเพียง 2 ปี 8 เดือน 6 วัน ก็ต้องถูกยกเลิกไปด้วยการรัฐประหารภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถือเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติให้ใช้วิธีการออกเสียงประชามติ (Referendum) ในร่างรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการออกเสียงลงประชามติในทางปฏิบัติแต่อย่างใด นอกจากนี้ มีการแต่งตั้ง “องคมนตรี” ขึ้นเป็นครั้งแรก ประกอบไปด้วย ประธานองคมนตรี จำนวน 1 คน องคมนตรีอีกไม่เกิน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน เป็นคณะองคมนตรี ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์ (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 17-21) มีการกำหนดลำดับศักดิ์ของวุฒิสภาอยู่เหนือกว่าสภาผู้แทน โดยให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจเลือกและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 100 คน วาระดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี เมื่อครบกำหนดสามปีของสมัยแรกให้สมาชิกวุฒิสภาทำการจับสลากออกครึ่งหนึ่ง เพื่อเปลี่ยนสมาชิกใหม่เข้ามาทำหน้าที่แทน โดยมีองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ (กิจปติ ก้องเบญจภูษ, 2553, น. 50-54)

ฉบับที่ 6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2495 มีบทบัญญัติ จำนวน 123 มาตรา เกิดขึ้นมาจาก “การรัฐประหารตนเอง” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 โดยอ้างเหตุผลเรื่องภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่แท้ที่จริงมีสาเหตุมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 ได้ระบุข้อห้ามข้าราชการประจำจะดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกรัฐสภาและรัฐมนตรีไม่ได้เอาไว้อย่างชัดเจน รวมถึงการห้ามสมาชิกรัฐสภาและรัฐมนตรีมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากรัฐ ทำให้ผู้บัญชาการทหาร ณ ขณะนั้น ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีได้ ทำให้เกิดการยึดอำนาจที่ไม่มีการเคลื่อนกำลังพลออกนอกกรมกองหรือฐานที่ตั้งกองทัพแต่อย่างใด (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 69) โดยมีการนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 (รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2) กลับมาบังคับใช้อีกครั้งชั่วคราวไปพลางก่อนที่จะมีการปรับปรุงใหม่เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 6 ปี 7 เดือน 12 วัน ก็ถูกยกเลิกไปด้วยการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 24)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นการเอื้อผลประโยชน์ทางการเมืองให้กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยใช้ระบบสภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎรที่มีการแบ่งเป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี กับสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้งสามารถดำรงตำแหน่งยาวนานถึงคราวละ 10 ปี ในจำนวนสมาชิกที่เท่ากันของทั้งสองประเภท รวมถึงไม่มีข้อห้ามการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของข้าราชการประจำ ทำให้รัฐมนตรีจึงไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งของสภาผู้แทนราษฎร (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, 2557, น. 85)

ฉบับที่ 7 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 20 มาตรา โดยก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวนั้น ปรากฏว่าไม่มีการบังคับใช้กฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ นับตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2502 รวมระยะเวลายาวนานถึง 101 วัน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีที่มาจากการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในนาม “ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร” เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดยอ้างเหตุผลถึงเหตุการณ์สถานการณ์บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย โดยมีการชุมนุมประท้วงอันเป็นผลพวงมาจากกรณี

การโง่งมการเลือกตั้งครั้งมหิพารของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้มีความจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมสถานการณ์ไม่ให้บานปลายไปมากกว่าที่เป็นอยู่ ณ ขณะนั้น (ศักดิ์ภัท เขาวนลักษณ์สกุล และยุพา ปราศญากุล, 2561, น. 25-32) ภายหลังจากกระทำการยึดอำนาจสำเร็จก็ได้มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวยาวนานถึง 9 ปี 4 เดือน 23 วัน และถูกยกเลิกอย่างสันติ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เนื่องจากสภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับถาวรแล้วเสร็จ

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่ปรากฏถึงข้อห้ามการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของข้าราชการประจำ ไม่มีการประกันสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน แต่กลับมุ่งให้อำนาจทางการเมืองเต็มใบแก่หัวหน้าฝ่ายบริหารในการกระทำการใด ๆ ก็ได้ โดยไม่ขัดกับหลักการของกฎหมายเหนือทุกสถาบันทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ก็ไม่มีสิทธิขัดขวางอำนาจตามคำสั่งพิเศษที่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้สั่งการทุกกรณี (จักษ์ พันธุ์เพชร, 2557, น. 86) ดังที่ปรากฏในมาตรา 17 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ทำให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจอย่างไรชอบเขตจำกัด โดยถูกเรียกว่า “รัฐบาลของฝ่ายบริหาร” เพราะคณะรัฐประหารเป็นทั้งผู้แต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะรัฐมนตรี (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 26)

ฉบับที่ 8 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติ จำนวน 183 มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่ามีกระบวนการยกร่างจัดทำยาวนานมากที่สุดของไทย รวมระยะเวลา 9 ปี 16 วัน และยังถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ของไทย ที่มาจากการยกร่างของ “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ซึ่งมีบทบาทควบคู่ไปกับการทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติอีกด้วย มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 3 ปี 4 เดือน 28 วัน ก็ถูกยกเลิกไปด้วยการรัฐประหารตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร ในนาม “คณะปฏิวัติ” เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยอาศัยเหตุผลข้ออ้างเกี่ยวกับการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองในสภาที่ส่งผลทำให้รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ไม่สามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่มาจากการเลือกตั้งได้ จึงถือเป็นการหวนกับคืนมาอีกครั้งของการปกครองรูปแบบเผด็จการอำนาจนิยม (ยุทธศาสตร์ ห่อแก้ว, 2565, น. 71)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการแบ่งแยกอำนาจของฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนของการทำหน้าที่ระหว่างกันด้วยการใช้รูปแบบสภาคู่ แบ่งออกเป็นวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร โดยมีการให้อำนาจสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมดมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน พิจารณาได้จากวุฒิสภาซึ่งมีจำนวนสมาชิก 3 ใน 4 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สามารถขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลได้ ซึ่งเป็นหลักการใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาในอดีต (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 333-334) รวมถึงมีบทบัญญัติที่ทำให้ข้าราชการประจำสามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้และยังปรากฏถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างเป็นรูปธรรม (จักษ์ พันธุ์เพชร, 2557, น. 86)

ฉบับที่ 9 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2515 นั้น มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 23 มาตรา มีที่มาจากการรัฐประหารตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร อันมีสาเหตุมาจากการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกิดความไม่พอใจการบริหารของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ที่มีการใช้สมาชิกวุฒิสภาเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงอยู่ของฝ่ายบริหาร ด้วยเหตุที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ให้อำนาจวุฒิสภามากกว่าสภาผู้แทนราษฎร ถือเป็นการกีดกันสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางการเมืองทั้งที่พวกเขา มาจากการเลือกตั้งของประชาชน บรรดานักการเมืองจึงได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นและพยายามตัดเงินงบประมาณประจำปีของรัฐบาลที่จำเป็นต้องเสนอต่อสภาอยู่เสมอ ทำให้เกิดความล่าช้าในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง เพราะรัฐบาลต้องคอยประนีประนอมกับบรรดานักการเมืองเหล่านี้อย่างหนักกว่าที่จะสามารถตกลงผลประโยชน์ต่าง ๆ กันได้อย่างลงตัวในแต่ละปี ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องกระชับอำนาจของฝ่ายบริหารด้วยการยึดอำนาจตนเองและยกเลิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื้อรังทางการบริหารเหมือนอย่างที่ผ่านมาหลายปี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 1 ปี 9 เดือน 22 วัน และถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ “วันมหาวิปโยค” เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งได้นำไปสู่การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ใกล้เคียงกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 แต่มีข้อแตกต่างในประเด็นที่คณะรัฐมนตรีสามารถเสนอร่างรัฐธรรมนูญไปยังฝ่ายนิติบัญญัติให้อนุมัติการออกกฎหมายได้โดยตรง ในส่วนของการปกครองใช้รูปแบบสภาเดียวที่มีสมาชิกมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด และยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ข้าราชการประจำสามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ (จักร์พันธุ์เพชร, 2557, น. 86) ทั้งนี้ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจพิเศษตามรัฐธรรมนูญหลวงกลับคืนมาอีกครั้ง ระบุไว้ในมาตรา 17 โดยยังเป็นการมอบอำนาจการตัดสินใจทั้งปวงแก่นายกรัฐมนตรีโดยตรง เช่นเดิมดังที่เคยปรากฏมาในยุคสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยุทธศาสตร์ นน่อแก้ว, 2565, น. 164) และยังมีผลย้อนหลังกลับไปในระหว่างการยึดอำนาจ เพื่อรับรองประกาศหรือคำสั่งของหัวหน้าคณะรัฐประหารให้เป็นการปฏิบัติที่ชอบธรรม นับจากวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จนถึงวันประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 (มนตรี รูปสุวรรณ, 2543, น. 182-183) รวมถึงยังมีการขยายขอบเขตการใช้อำนาจที่ครอบคลุมความผิดกว้างขวางกว่าเดิม อาทิเช่น การกระทำที่เป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจของประเทศ การคุมคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การทำลายทรัพย์สินของประเทศไทย และการบั่นทอนอนามย์ของประชาชนที่ได้ให้ความหมายเป็นอาชญากรรมขั้นร้ายแรง เป็นต้น (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 92)

ฉบับที่ 10 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 มีบทบัญญัติ จำนวน 238 มาตรา โดยได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดกว่าทุกฉบับที่ผ่านมาก่อนหน้านี้ เพราะมีความพยายามให้มีลักษณะเสรีนิยมมากขึ้น มีที่มาจากการยกร่างขึ้นมาโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เกิดขึ้นมาภายหลังจากเหตุการณ์ “วันมหาวิปโยค” เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งประชาชนสามารถขับไล่บุคคลที่ได้ฉายานามว่า “สามทรราช” คือ จอมพลถนอม กิตติขจร,

จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร เนรเทศออกไปนอกราชอาณาจักรได้เป็นผลสำเร็จแล้ว ก็ได้มีการแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ทำหน้าที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในฐานะรัฐบาลพระราชทาน โดยได้กำหนดให้มีสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 299 คน ขึ้นมาทำหน้าที่ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 93-94) รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 2 ปี ก็ถูกยกเลิกไปจากการรัฐประหารของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ ในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ “วันฆ่าคนพิราบขาว” เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถควบคุมความรุนแรงจากการเข่นฆ่านักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยน้ำมือของข้าราชการตำรวจและกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาจัดได้ (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 71)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการประกาศอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตยในคำปรารภอย่างชัดเจนในส่วนที่ว่าด้วยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับการสืบราชสันตติวงศ์นั้น มีการบัญญัติขึ้นมาครั้งแรกว่า ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลงให้มีการสืบราชสมบัติเป็นไปตามกฎมณเฑียรบาล หากไม่มีพระราชโอรส รัฐสภาอาจให้ความเห็นชอบในการถวายสิทธิการสืบราชสมบัติแก่พระราชธิดาสามารถสืบราชสันตติวงศ์ได้ (สากล พรหมสกลิต, 2560, น. 143) การจำกัดอำนาจวุฒิสภาโดยให้มีบทบาทเพียงการตั้งกระทู้ถามฝ่ายบริหารได้เพียงเท่านั้น การห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมือง นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และยังปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพิ่มมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญที่ผ่านมาก่อนหน้านี้ (จักร์พันธุ์ชูเพชร, 2557, น. 86)

ฉบับที่ 11 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 29 มาตรา เกิดขึ้นมาภายหลังจากเหตุการณ์ “วันฆ่าคนพิราบขาว” เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยเป็นชนวนเหตุสำคัญที่นำไปสู่การรัฐประหารภายใต้การนำของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ ในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ได้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน โดยให้เหตุผลข้ออ้างว่าการชุมนุมขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร เนื่องจากได้บวชเป็นสามเณรมาจากประเทศสิงคโปร์และเดินทางเข้ามายังประเทศไทย เพื่อผนวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร มีนัยแฝงทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้เกิดการมุ่งโจมตีกลุ่มนักศึกษาและประชาชนเหล่านั้นที่รวมตัวกันชุมนุมอยู่ภายในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าได้ถูกรวบจำจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ตามแผนการที่ได้วางเอาไว้ในการมุ่งทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสิ่งเทิดทูนสูงสุดของชาติ ซึ่งมีการต่อสู้ขัดขวางการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยอาวุธสงครามและยังมีนักการเมืองบางกลุ่มได้ให้การสนับสนุนมวลชนนักศึกษาและประชาชนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในครั้งนี้อีกด้วย แต่ทว่าคำกล่าวอ้างดังกล่าวไม่ได้เป็นความจริงแม้แต่น้อย กล่าวคือ เหตุการณ์ล้อมปราบที่เกิดขึ้นเป็นผลพวงจากการปลุกปั่นของหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาจัดเป็นหลักด้วยการมุ่งว่าร้ายฝ่ายตรงข้ามผ่านอารมณ์ร่วมของความเกลียดชังอันแฝงไปด้วยความวิตกกังวลต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังเฟื่องฟูในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ ขณะนั้น ทั้งนี้ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยวิถีทางของรัฐธรรมนูญได้ จึงจำเป็นต้องเข้ายึด

อำนาจและควบคุมเหตุการณ์ที่วุ่นวาย เพื่อให้สถานการณ์กลับคืนสู่ความสงบเรียบร้อยได้ (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 71-72) รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 11 เดือน 28 วัน ก็ถูกยกเลิก ด้วยการรัฐประหารอีกครั้งของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ ถือเป็นการรัฐประหารครั้งที่สองอย่างต่อเนื่อง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจพิเศษตาม รัฐธรรมนูญเป็นฉบับที่ 3 ในมาตรา 21 ที่เป็นการมอบอำนาจให้แก่หัวหน้าฝ่ายบริหารหรือนายกรัฐมนตรีในการตัดสินใจและยังมีผลบังคับย้อนหลังกลับไปให้ความคุ้มครองคำสั่งพิเศษของคณะ รัฐประหารคล้ายคลึงกับ รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ที่ได้กำหนดถึงความชอบธรรมของการใช้อำนาจตามกฎหมาย ในส่วนบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัตินั้น ได้มีการมอบให้เป็นหน้าที่ของ “สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” จำนวน 300 ถึง 400 คน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี มีที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมดเป็นผู้ดำเนินกระบวนการต่าง ๆ (จักร์ พันธุ์เพชร, 2557, น. 87) มีข้อสังเกตสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชื่อของรัฐธรรมนูญ ซึ่งตามหลักการที่ผ่านมาแล้วภายหลังจากการรัฐประหารมักจะใช้ชื่อว่า “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ....” ที่บ่งบอกถึงการเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว แต่กลับใช้ชื่อว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ....” ที่บ่งบอกถึงการเป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวร กล่าวคือ ในกรณีนี้คณะรัฐประหารมีความประสงค์และเจตนารมณ์ให้มีการใช้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นระยะเวลา 12 ปี ตามที่ปรากฏในคำปรารภ ซึ่งค่อนข้างยาวนานพอสมควร จึงได้ใช้ชื่อ รัฐธรรมนูญให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ (มานิตย์ จุมปา, 2553, น. 42)

ฉบับที่ 12 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 32 มาตรา เกิดขึ้นมาจากการรัฐประหารภายใต้การนำของพลเรือเอก สฤษดิ์ ชลออยู่ ในนาม “คณะปฏิวัติ” เข้ายึดอำนาจรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เนื่องจากเป็นรัฐบาลขวาสุดโต่งที่มุ่งเน้นการกำจัดและปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับลัทธิ คอมมิวนิสต์แทบทั้งสิ้น ทำให้ประชาชนและบรรดาข้าราชการที่ปฏิบัติงานเกิดความหวาดกลัวต่ออำนาจรัฐเป็นอย่างมาก กอปรกับการพัฒนาประชาธิปไตยตามแผนการดำเนินนโยบายระยะเวลา 12 ปี ของรัฐบาลนาย ธานินทร์ กรัยวิเชียร ถือว่ายาวนานมากจนเกินไปและอาจทำให้ภาครัฐและประชาชนผู้บริสุทธิ์เกิดความเสียหายได้ (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 103) รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 1 ปี 1 เดือน 13 วัน ได้ถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 เนื่องจากมีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจพิเศษตาม รัฐธรรมนูญเป็นฉบับที่ 4 ในมาตรา 27 กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจตัดสินใจออกคำสั่งพิเศษเพียงผู้เดียว แต่ต้องแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติรับทราบด้วย (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 162) อีกทั้งได้มีการ บัญญัติระบุให้มีเพียงสภาเดียว คือ “สภานิติบัญญัติแห่งชาติ” ทำหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติและจัดทำ รัฐธรรมนูญ ประกอบไปด้วย สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 300 ถึง 400 คน โดยข้าราชการประจำ สามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ การร่างรัฐธรรมนูญให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติแต่งตั้ง คณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาหนึ่งชุด พิจารณาผ่าน 3 วาระ การลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญต้องมีสมาชิก

สถานิติบัญญัติแห่งชาติไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 และการรับร่างรัฐธรรมนูญต้องมีคะแนนลงมติไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 หากปรากฏว่าสถานิติบัญญัติแห่งชาติไม่ให้ความเห็นชอบต้องจัดให้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 104-105)

ฉบับที่ 13 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 มีบทบัญญัติรวมบทเฉพาะกาล จำนวน 206 มาตรา จัดทำขึ้นโดย “สถานิติบัญญัติแห่งชาติ” ที่ถูกแต่งตั้งมาจาก “คณะปฏิวัติ” ของพลเรือเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มุ่งประนีประนอมความตึงเครียดภายในสังคมจากความเข้มงวดในการปราบปรามลัทธิคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558, น. 107) รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้เป็นระยะเวลายาวนานถึง 12 ปี 2 เดือน 1 วัน ก่อนจะถูกยกเลิกด้วยการรัฐประหารภายใต้การนำของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในนาม “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (รสช.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 โดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวในการปกครองประเทศ

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีการบัญญัติระบุให้มีสองสภา คือ สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นรองประธานรัฐสภา และประธานวุฒิสภาทำหน้าที่เป็นประธานรัฐสภา แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ที่กำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นประธานรัฐสภา นอกจากนี้ยังมีการเปิดช่องให้ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาได้ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี การดำรงตำแหน่งสมัยแรกต้องมีการเลือกตั้งจับสลากออกจากการเป็นสมาชิกวุฒิสภาทุก ๆ 2 ปี จนครบวาระ 6 ปีแรก แต่ในสมัยต่อ ๆ มาอาจจะถูกแต่งตั้งกลับเข้ามาทำหน้าที่สมาชิกวุฒิสภาได้อีกครั้งตามความเหมาะสม รวมถึงมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญและสร้างเงื่อนไขกฎเกณฑ์ภายในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ทำให้ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างยืดหยุ่น (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2557, น. 250-253)

ฉบับที่ 14 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 33 มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่มาจากการรัฐประหารของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในนาม “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (รสช.) ที่กระทำการยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และคณะรัฐประหารได้แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในฐานะรัฐบาลพระราชทาน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 8 เดือน 8 วัน ก็ถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 เนื่องจากมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจพิเศษตามรัฐธรรมนูญเป็นฉบับที่ 5 ในมาตรา 27 กำหนดให้ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ออกคำสั่งพิเศษและต้องรายงานให้ประธานสถานิติบัญญัติแห่งชาติทราบ แต่ปรากฏว่าไม่มีการใช้คำสั่งพิเศษเลย เนื่องจากระยะเวลาของการยึดอำนาจค่อนข้างสั้นและมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในระยะเวลาที่รวดเร็ว (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 163-164) อีกทั้งมีการกำหนดให้สถานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติและจัดทำรัฐธรรมนูญ โดยระบุเงื่อนไขกฎเกณฑ์เกี่ยวกับ

การทำหน้าที่ของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติที่ต้องแยกออกจากกัน กล่าวคือ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งข้าราชการเมืองไม่ได้และยังไม่สามารถเข้าดำรงตำแหน่งในกิจการเอกชนเพื่อค้ากำไรมุ่งหาผลประโยชน์ให้แก่ตนไม่ได้ (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 345-346)

ฉบับที่ 15 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 (รัฐธรรมนูญฉบับ รสช.) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2534 มีบทบัญญัติ จำนวน 233 มาตรา มีที่มาจากการยกร่างของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งถูกแต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำให้บทบัญญัติต่าง ๆ เอื้ออำนวยต่อการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหาร แต่มีการบังคับใช้ได้เพียงระยะเวลา 5 ปี 10 เดือน 2 วัน และถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 เนื่องจากภายหลังเกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี พ.ศ. 2535 โดยมีการรวมตัวกันของประชาชนขับไล่รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ออกไปจากระบบการเมืองได้สำเร็จ ก็ได้มีแนวทางในการปฏิรูปการเมืองใหม่จากภาคประชาชน มีการจัดกระบวนการต่าง ๆ อย่างรัดกุมและเป็นระบบในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จนได้มาซึ่ง “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” ในปี พ.ศ. 2540 (ศาสตรินทร์ ต้นสุน, 2557, น. 37-38)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการยืนยันเรื่องของการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. 2467 เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เท่านั้น (บัณฑิต จันทรโรจนกิจ, 2558: 117) กำหนดให้มีสภาคู่ประกอบกันเป็นรัฐสภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา แต่กลับให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ถือเป็นการให้ความสำคัญกับวุฒิสภาเป็นหลัก โดยสมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งทั้งหมด จำนวน 270 คน อยู่ในวาระ 6 ปี แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง จำนวน 360 คน อยู่ในวาระ 6 ปี (กิจบัติ ก้องเบญจกุล, 2553, น. 83-89)

ฉบับที่ 16 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน) ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติ จำนวน 336 มาตรา เกิดขึ้นมาจากการยกร่างของสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ภายหลังเกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี พ.ศ. 2535 นำไปสู่การปฏิรูปการเมืองภาคประชาชน โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ (ศาสตรินทร์ ต้นสุน, 2557, น. 38-39)

(1) ประชาชนต้องได้รับการขยายสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมภายใต้ความเป็นพลเมืองในทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น

(2) รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต้องประกันสิทธิการตรวจสอบภาครัฐโดยประชาชน เพื่อทำให้เกิดความสุจริตในแวดวงราชการและความโปร่งใสจากการตรวจสอบหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ได้ด้วยกระบวนการที่ภาคประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียกร้องสิทธิการดำเนินการได้โดยตรงในระบอบการเมือง

(3) การทำให้ระบบการเมืองมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ผ่านการกำหนดโครงสร้างหน้าที่ของฝ่ายการเมืองเอาไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน

แต่ทว่าได้ถูกยกเลิกไปด้วยการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ภายใต้การนำของพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) (ชื่อคณะรัฐประหารในขณะก่อการ) ภายหลังจากกระทำการยึดอำนาจเป็นผลสำเร็จได้เปลี่ยนชื่อคณะรัฐประหารใหม่เป็น “คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ” (คมช.) ทำการเข้ายึดอำนาจการ

ปกครองจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร โดยอาศัยเหตุผลข้ออ้างเรื่องการเข้าควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองในภาวะวิกฤตการชุมนุมประท้วงที่ยืดเยื้อของ “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” (ม็อบเสื้อเหลือง) จนทำให้รัฐบาลไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยภายหลังจากการะทำการยึดอำนาจสำเร็จได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวขึ้นมาทดแทน รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการบังคับใช้ระยะเวลา 8 ปี 11 เดือน 9 วัน (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 74)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดให้มีสภาคู่ประกอบกันเป็นรัฐสภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวน 500 คน ประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต จำนวน 400 คน และสมาชิกที่มาจากกาเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 100 คน ดำรงตำแหน่งวาระคราวละ 4 ปี ในส่วนของสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้ง จำนวน 200 คน ดำรงตำแหน่งวาระคราวละ 6 ปี กำหนดให้บุคคลที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี ประกอบไปด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จำนวนไม่เกิน 36 คน มีการขยายขอบเขตเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพรองรับการต่อต้านโดยสันติวิธีในการได้มาซึ่งอำนาจที่มีชอบตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย หากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมถึงระบุให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน สามารถเข้าชื่อรวมกัน เพื่อขอร่างกฎหมายได้ ตลอดจนมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญขึ้นมาอย่างเป็นทางการ (กิจบัติ กองเบญจกฤษ, 2553, น. 107-157)

ฉบับที่ 17 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 39 มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่มาจากกาการรัฐประหารของพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) ที่กระทำการยึดอำนาจรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เนื่องจากเกิดวิกฤตการชุมนุมประท้วงที่ยืดเยื้อ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 เนื่องจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการบังคับใช้ระยะเวลา 10 เดือน 24 วัน

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีสมาชิกไม่เกินจำนวน 250 คน ทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา มีข้อห้ามไม่ให้สมาชิกสภาบัญญัติแห่งชาติดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี หากดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสมาชิกภาพสภาบัญญัติแห่งชาติจะสิ้นสุดลง กำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบไปด้วยสมาชิก จำนวน 100 คน โดยให้สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ จำนวนไม่เกิน 2,000 คน ที่มาจากการแต่งตั้งทั้งหมด ทำหน้าที่เลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สากลพรหมสถิต, 2560, น. 150)

ฉบับที่ 18 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2550 (ฉบับลงประชามติ ฉบับแรก) ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติ จำนวน 309 มาตรา เกิดขึ้นมาจาก “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” (ส.ส.ร.) ได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับแต่วันเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรก หลังจากนั้น ได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบหลักการในร่างรัฐธรรมนูญ และจัดให้มีการออกเสียง “ลงประชามติ” ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่มีการจัดให้มี

การลงประชามติจากประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถูกยกเลิกไปด้วยการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในนาม “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) ได้กระทำการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งในขณะนั้น นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ทำหน้าที่เป็นรักษาการแทนนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการบังคับใช้ระยะเวลา 6 ปี 8 เดือน 28 วัน (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 74)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดให้มีสภาคู่ประกอบกันเป็นรัฐสภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวน 480 คน ประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต จำนวน 400 คน และสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วน จำนวน 80 คน โดยบทบัญญัติระบุให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ในส่วนของสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้ง จำนวน 150 คน นอกจากนี้ กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และองค์กรอิสระที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีบทบัญญัติว่าด้วยการตรวจสอบอำนาจรัฐ รวมถึงมีบทบัญญัติว่าด้วยจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นครั้งแรก ตลอดจนกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญกระทำโดยใช้เสียงข้างมากธรรมดาในการลงคะแนนทั้ง 3 วาระ ถือเป็นการดำเนินการที่ยากมากขึ้น (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 375-390)

ฉบับที่ 19 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 จำนวน มีบทบัญญัติ จำนวนเพียง 48 มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่มาจาก การรัฐประหารของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในนาม “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) ได้กระทำการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ด้วยเหตุผลข้ออ้างของการควบคุมการชุมนุม โดยอาศัยเหตุผลข้ออ้างเรื่องการเข้าควบคุมสถานการณ์ทางเมืองในภาวะวิกฤตการชุมนุมประท้วงที่ยืดเยื้อของ “กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) ซึ่งเป็นเหตุผลข้ออ้างที่ไม่แตกต่างไปจากการรัฐประหารในยุค รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถูกยกเลิกไปอย่างสันติ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 เนื่องจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถาวรฉบับใหม่ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการบังคับใช้ระยะเวลา 2 ปี 8 เดือน 16 วัน

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจพิเศษตาม รัฐธรรมนูญเป็นฉบับที่ 6 ในมาตรา 44 กำหนดให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นผู้ออกคำสั่ง พิเศษโดยตรง และต้องรายงานให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีทราบ (ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, 2565, น. 164-166) โดยในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีการใช้คำสั่งพิเศษอย่างพร่ำเพรื่อเป็น จำนวนมากกว่า 200 ฉบับ อีกทั้งกำหนดให้คงไว้ซึ่งหมวดสอง พระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในส่วนหมวดสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ถูกตัดออกไป นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 220 คน ทำหน้าที่แทนรัฐสภา และสภาปฏิรูปแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 250 คน โดยให้ตัดสิทธิการดำรงตำแหน่งของ นักการเมือง ผู้มีตำแหน่งทางการเมือง และผู้มีตำแหน่งในพรรคการเมืองเป็นระยะเวลา 3 ปี ก่อนการ

รัฐประหารไม่ให้เข้ามาทำหน้าที่ทั้งสองสภาดังกล่าว และยังได้กำหนดให้คณะรัฐมนตรี ประกอบไปด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จำนวนรวม 36 คน เป็นฝ่ายบริหารหรือรัฐบาล (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2560, น. 403-429)

ฉบับที่ 20 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (ฉบับลงประชามติฉบับที่สอง) ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติรวมบทเฉพาะกาล จำนวน 279 มาตรา เกิดขึ้นมาจากการจัดทำของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) โดยนาย บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ดำรงตำแหน่งเป็นประธาน แต่ปรากฏว่าภายหลังการดำเนินการแล้วเสร็จ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ได้ลงมติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทำให้ต้องมีการสรรหาคณะกรรมการชุดใหม่ เพื่อจัดตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญแทนคณะกรรมการชุดแรกที่ต้องหมดวาระไป ต่อมาได้มีการแต่งตั้งนาย มีชัย ฤชุพันธุ์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) คนใหม่ และดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาอีกครั้งจนแล้วเสร็จ ถือเป็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่สองในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และมีผลบังคับใช้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของไทย (ยุทธศาสตร์ ห่อแก้ว, 2565, น. 100)

สำหรับหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ส่วนใหญ่จะปรากฏในบทเฉพาะกาลที่ระบุถึง การขอยกเว้นไม่เสนอชื่อนายกรัฐมนตรีจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง โดยการได้มาซึ่งนายกรัฐมนตรีสามารถเลือกบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เข้ามาบริหารประเทศได้ เป็นระยะเวลา 5 ปี นับจากมีรัฐสภาชุดแรก รวมถึงการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) จำนวน 250 เสียง จากการแต่งตั้งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และมีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงในสภาเพื่อเลือกนายกรัฐมนตรีได้ ตลอดจนการกำหนดให้มีแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะยาวถึง 20 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2561-2580 ซึ่งเนื้อหาสาระในแต่ละยุทธศาสตร์สอดคล้องกับ “นโยบายประชารัฐ” ในด้านต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้านั้นในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ช่วงปี พ.ศ. 2557-2562 อย่างต่อเนื่อง เห็นได้ชัดว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นทั้งผู้ร่างรัฐธรรมนูญและวางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินงานเชิงนโยบายไว้ล่วงหน้าทั้งหมดแล้ว เพื่อให้เอื้อต่อการสืบทอดอำนาจของตนภายหลังการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม (ยุทธศาสตร์ ห่อแก้ว, 2565, น. 140)

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิวัติของทหาร แต่ทว่าทหารก็เป็นกลุ่มคณะที่เข้ากระทำการล้มล้างรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุผลข้ออ้างของความบกพร่องที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับหลักการบางประการที่ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแทบทั้งสิ้น ส่งผลให้รัฐธรรมนูญของไทยมีจำนวนมากถึง 20 ฉบับ บ่งบอกถึงการไม่เคารพต่อกฎหมายสูงสุดของประเทศตามหลักรัฐธรรมนูญนิยมและหลักนิติรัฐ ด้วยเหตุเช่นนี้ มันจึงกลายเป็นการบ่อนทำลายระบอบประชาธิปไตยควบคู่กันไปด้วย เพราะเมื่อทหารยึดอำนาจก็มีความพยายามในการสืบทอดอำนาจของตนอยู่เสมอ ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยขาดความต่อเนื่องและยังส่งผลต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชาติที่ยั่งยืนอีกด้วย

ตารางที่ 1 ตารางสรุปข้อมูลรายละเอียดฉบับย่อของรัฐธรรมนูญไทย

ฉบับที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันที่ ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ	วันที่ ยกเลิกการใช้ รัฐธรรมนูญ	ลักษณะของ รัฐธรรมนูญ		ที่มาของรัฐธรรมนูญ			ชื่อคณะปฏิวัติ/ รัฐประหาร	ระยะเวลา การบังคับใช้ รัฐธรรมนูญ
					ถาวร	ชั่วคราว	ปฏิวัติ	สันติ	รัฐประหาร		
1	พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475	39	27 มิถุนายน พ.ศ. 2475	10 ธันวาคม พ.ศ. 2475		✓	✓			คณะราษฎร	5 เดือน 13 วัน
2	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475	68	10 ธันวาคม พ.ศ. 2475	9 พฤษภาคม พ.ศ. 2489	✓			✓		-	13 ปี 4 เดือน 29 วัน
3	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489	96	10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489	8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	✓			✓		-	1 ปี 5 เดือน 28 วัน
4	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 (รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่ม หรือฉบับตุ้มแดง)	98	9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	23 มีนาคม พ.ศ. 2492		✓			✓	คณะทหารแห่งชาติ	1 ปี 4 เดือน 14 วัน
5	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492	188	23 มีนาคม พ.ศ. 2492	29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494	✓			✓		-	2 ปี 8 เดือน 6 วัน
6	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495	123	8 มีนาคม พ.ศ. 2495	20 ตุลาคม พ.ศ. 2501	✓				✓	การรัฐประหารตนเองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	6 ปี 7 เดือน 12 วัน
7	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502	20	28 มกราคม พ.ศ. 2502	20 มิถุนายน พ.ศ. 2511		✓			✓	ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร	9 ปี 4 เดือน 23 วัน
8	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511	183	20 มิถุนายน พ.ศ. 2511	17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514	✓			✓		-	3 ปี 4 เดือน 28 วัน

ฉบับที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันที่ ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ	วันที่ ยุติการใช้ รัฐธรรมนูญ	ลักษณะของ รัฐธรรมนูญ		ที่มาของรัฐธรรมนูญ			ชื่อคณะปฏิวัติ/ รัฐประหาร	ระยะเวลา การบังคับใช้ รัฐธรรมนูญ
					ถาวร	ชั่วคราว	ปฏิวัติ	สันติ	รัฐประหาร		
9	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515	23	15 ธันวาคม พ.ศ. 2515	14 ตุลาคม พ.ศ. 2516		✓			✓	การรัฐประหารตนเองของ จอมพลถนอม กิตติขจร	1 ปี 9 เดือน 22 วัน
10	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517	238	7 ตุลาคม พ.ศ. 2517	6 ตุลาคม พ.ศ. 2519	✓			✓		-	2 ปี
11	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519	29	22 ตุลาคม พ.ศ. 2519	20 ตุลาคม พ.ศ. 2520	✓				✓	คณะปฏิวัติ	11 เดือน 28 วัน
12	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520	32	9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520	22 ธันวาคม พ.ศ. 2521		✓			✓	คณะปฏิรูปการปกครอง แผ่นดิน	1 ปี 1 เดือน 13 วัน
13	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521	206	22 ธันวาคม พ.ศ. 2521	23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534	✓			✓		-	12 ปี 2 เดือน 1 วัน
14	ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534	33	1 มีนาคม พ.ศ. 2534	9 ธันวาคม พ.ศ. 2534		✓			✓	คณะรักษาความสงบ เรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ภายหลังแปรสภาพเป็น สภารักษาความสงบ เรียบร้อยแห่งชาติ	8 เดือน 8 วัน
15	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 (รัฐธรรมนูญฉบับ รสช.)	233	9 ธันวาคม พ.ศ. 2534	11 ตุลาคม พ.ศ. 2540	✓			✓		-	5 ปี 10 เดือน 2 วัน
16	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน)	336	11 ตุลาคม พ.ศ. 2540	19 กันยายน พ.ศ. 2549	✓			✓		-	8 ปี 11 เดือน 9 วัน

ฉบับที่	ชื่อรัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันที่ ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ	วันที่ ยุติการใช้ รัฐธรรมนูญ	ลักษณะของ รัฐธรรมนูญ		ที่มาของรัฐธรรมนูญ			ชื่อคณะปฏิวัติ/ รัฐประหาร	ระยะเวลา การบังคับใช้ รัฐธรรมนูญ
					ถาวร	ชั่วคราว	ปฏิวัติ	สันติ	รัฐประหาร		
17	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549	39	1 ตุลาคม พ.ศ. 2549	24 สิงหาคม พ.ศ. 2550		✓			✓	คณะปฏิรูปการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข (คปค.) ภายหลังแปรสภาพเป็น คณะมนตรีความมั่นคง แห่งชาติ (คมช.)	10 เดือน 24 วัน
18	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (รัฐธรรมนูญฉบับลงประชามติ ฉบับแรก)	309	24 สิงหาคม พ.ศ. 2550	22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557	✓			✓		-	6 ปี 8 เดือน 28 วัน
19	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557	48	22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557	6 เมษายน พ.ศ. 2560		✓			✓	คณะรักษาความสงบ แห่งชาติ (คสช.)	2 ปี 8 เดือน 16 วัน
20	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (รัฐธรรมนูญฉบับลงประชามติ ฉบับที่สอง)	279	6 เมษายน พ.ศ. 2560	-	✓			✓		-	บังคับใช้จนถึง ปัจจุบัน (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2566)

ที่มา สรุปรูปข้อมูลจากเนื้อหาที่ปรากฏในบทความ

3. บทสรุป

ประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยจะเกี่ยวข้องกับชนชั้นนำของสังคมที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่เชื่อมโยงกับสถาบันทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จึงมีรากฐานสำคัญมาจากการปฏิวัติ รัฐประหาร และการสืบทอดอำนาจด้วยกระบวนการทางรัฐธรรมนูญตามเงื่อนไขกลไกที่ทหารเป็นผู้รังสรรค์หรือควบคุมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา เพื่อรองรับอำนาจทางการเมืองของตนเป็นหลัก แต่ทว่าการเมืองในยุคปัจจุบันได้ปรากฏตัวแปรใหม่ที่ค่อนข้างมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของรัฐธรรมนูญเพิ่มเข้ามาอีกกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือ การเมืองไทยสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ประชาชนได้ให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นหลากหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองแบบใหม่ที่มาจากวิกฤตการเมืองเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงของภาคประชาชน เป็นผลทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองยิ่งซับซ้อนมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมาอันนำไปสู่การต่อสู้กันทางอุดมการณ์ระหว่างมวลชนฝ่ายสนับสนุนที่แปลกแยกกันเพิ่มมากยิ่งขึ้นในสังคมไทย แตกต่างจากก่อนหน้านี้ที่การต่อสู้ทางการเมืองจะเป็นเรื่องของชนชั้นนำและทหารเพียงแค่อสองฝ่าย ฉะนั้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จึงมีส่วนสำคัญที่ส่งผลให้รัฐธรรมนูญของไทยมีการประกาศใช้สลับกันไปมาระหว่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและฉบับถาวรอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงยังทำให้สภาพของการเมืองไทยต้องตกอยู่ในสภาวะสุญญากาศและกลายเป็นความชะงักงันทางการเมืองที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ไม่อาจเกิดความสำเร็จอย่างแท้จริงเหมือนประเทศต้นแบบประชาธิปไตยดังที่ปรากฏในทวีปยุโรปและอเมริกาได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิจปติ ก้องเบญจกุล. (2553). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จักษ์ พันธุ์เพชร. (2557). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: ธนภัทร (2006) พรินติ้ง.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2560). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2557). *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2558). *รัฐธรรมนูญไทยกับการเมืองไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2558). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : ความเป็นมาและสาระสำคัญ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- โกคิน พลกุล. (2531). *ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์พลชัย.
- มนตรี รูปสุวรรณ. (2543). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มานิตย์ จุมปา. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย* (พ.ศ. 2550) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2565). *การบริหารการเมืองรูปแบบไทย ในปี พ.ศ. 2540-2560: ผลผลิตการปฏิรูปการเมืองในวังวนประชาธิปไตยเชิงประชานิยม*. สำนักวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย: ป๊อแนดน้อย.
- ศักดิ์ภัท เชาวนลักษณ์สกุล และยุพา ปราชนากุล. (2561). *รัฐประหารกับการเมืองไทย. วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 1(3), 17-34.
- ศาสตรินทร์ ต้นสุน. (2557). *ในความเหมือนและความต่างกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 1(1), 31-56.
- สนธิ เตชานันท์. (2518). *แผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปกครองระบบ “ประชาธิปไตย” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชม.
- _____. (2545). *แผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปกครองระบอบ “ประชาธิปไตย” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สากล พรหมสสิต. (2560). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*.

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Faculty of Political Science and Public Administration Chiang Rai Rajabhat University
80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100